

84.

Aantekeningen, januari – maart 2022

Pieter Wisse

84.1

Uit semiosis op z'n enneadisch volgt dat een "mens," zeg algemener een subject, met noodzakelijkerwijs eigen (!) motivationeel begrip slechts zichzelf "zo ver [kan] krijg[en]" om van opvatting te veranderen en zich – dus – naar die gewijzigde opvatting te gaan gedragen. Zo beschouwd mikt een teken als verzoek tot inschikkelijkheid als het ware op een domino-effect. Ofwel, hoe "krijg[t]" het ene subject een ànder subject, of zichzelf, "zo ver dat" dat àndere subject, of z/hijzelf, zichzelf "zo ver [...] krijg[t]"?

De paradigmawissel vergt aldus zoiets als een samengestelde sprong. Vergelijk het met de begripsovergang van aarde- naar zonnestelsel. Dat blijft niet bij vervanging van het middelpunt. In één moeite door behoort tot het zonnestelselbegrip dat o.a. de aarde tevens om zijn eigen as draait met die as in een scheve hoek tov het vlak waarin de aarde om de zon draait.

De meeste mensen geloven dat een uitgangspunt ènkelvoudig moet zijn. Dè waarheid, toch?! Zij kunnen zich nog voorstellen het ene door het andere absolutisme te vervangen. Een samengestelde veronderstelling met relativiseringspotentieel van dien, en de enneade telt nota bene zelfs negen elementen, kàn volgens hen echter niet-waar-zijn. Zelfs maar overweging weigeren zij.

Dat is voor die paradigmawissel inderdaad niet hoopgevend. Maar als je [aantekeningen 83](#) doorneemt, die aflevering verschijnt spoedig, zal in elk geval jij stellig beamen dat ik erin slaag om alleszins redelijke aanwijzingen voor het enneadische paradigma te blijven verzamelen. Sterker nog, voor de goede verstaander heb ik er allang méér dan genoeg 'opgesteld' en 'aangetekend.' Het probleem met zulke aanwijzingen is natuurlijk wèl, dat ze pas zo redelijk enzovoort zijn volgens ... het àndere paradigma.

Een ander probleem is dat voor verspreiding van een paradigma de daarvoor benodigde goede verstaanders maatschappelijke posities moeten bekleden die slechts met een absoluut geloof bereikbaar zijn. Waarin? Vooral in eigen capaciteiten. Wie met een ander idee komt, zegt daarmee volgens hen dat z/hij óók over capaciteiten beschikt, maar volgens hen is dat dus pertinent ònmogelijk en bijgevolg oordelen ze in één – gebrek aan – moeite door dat er helemaal géén ander idee is, zijn ze ook weer klaar mee.

Onder dergelijke omstandigheden blijf ik maar aanwijzingen verzamelen zolang ik dat zèlf leerzaam verrassend vind. Documentatie met opstel en aantekening dwingt mij daarbij tot extra aandacht. En wanneer ik wederom tòch iets opgeschreven heb, publiceert ik het. Ook jouw aantekeningen e.d. worden wellicht ooit geraadpleegd voor kwalitatieve verbetering van informatiekunde, en verder.

84.2

Afgaande op de titel **Ik wil iets van jou, Jij wilt iets van mij** (Bert Bakker, 2013, oorspronkelijk 2012) verwachtte ik van Margriet Sitskoorn een uitleg van taal die strookt met mijn veronderstelling dat, nota bene zònder uitzondering, èlk teken een

verzoek tot inschikkelijkheid is. Nou, nee.

Sitskoorn beoefent met genoemd boek(je) vooral journalistiek van de koffietafel. Zij vat opzet en resultaat van werk van andere onderzoekers samen. Dat is eventjes onderhoudend, maar vond ik gauw saai worden, vooral omdat zij niet verder komt dan erop te wijzen dat eerder gedrag van een subject kàn doorwerken naar hoe zij (lees ook: hij) zich eropvolgend gedraagt, met in het geval dāt het gebeurt als, eh, bewijs dat metingen aan eenzelfde gedeelte van de hersenen van het subject in kwestie vergelijkbare uitslag geven. Dat verklaart natuurlijk nog steeds niets.

Mijn korte opstel [Semiotic connectionism in artificial intelligence](#) (2007) heb ik bedoeld als aanzet tot een verklaring(kader). Als kader, model e.d. valt er niet aan kunstmatigheid te ontkomen. Volgens mijn enneadische theorie richt een subject haar gedrag, dwz wat er zgn feitelijk gebeurt door haar aandeel in samenloop in/met een situatie, naar een cognitief driedelige samenstelling (naar Charles Peirce: interpretant) met als hoofdelementen: focus, motief en begrip. Daarbij telt zowel motief en begrip op zijn beurt bijbehorende deelelementen volgens respectievelijke configuraties.

Welnu, volgens enneadische dynamiek volgt via de momenten van teken en feitelijk gedrag het moment van de ene interpretant op het andere, enzovoort, zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#). Mijn hypothese luidt dat voor opeenvolging van interpretantmomenten zōnder schokeffect één van de deelelementen van de eerdere interpretant optreedt als focus(element) van de latere. En met hersenen als substraat van zulke interpretantconfiguraties is het inderdaad, tja, logisch dat – het hoogstwaarschijnlijk is dat – onderling nabije interpretanten worden, zeg maar, gefaciliteerd door onderling nabije hersengebieden.

Natuurlijk zit er véél meer vast aan zulke configurationele dynamiek. Daarop ga ik hier niet in, vooral ook omdat ook ik er – nog? – nauwelijks een redelijk idee over heb. :-)

Hoe dan ook is het ingewikkelder. Zo leidt plasticiteit van hersenen ertoe, dat subjecten onderling verschillende ontwikkeling van interpretantconfiguraties 'beleven.' Verband tūssen daadwerkelijke interpretanten acht ik daarom slechts enigszins algemener aanwijsbaar volgens de ... beperking van enigszins vergelijkbare ontwikkelingen van gedrag enzovoort. Wat zich van/voor het ene subject op enig moment als nabije interpretant manifesteert, hoeft – en zal vaak – van/voor een ander subject niet eens in de buurt te komen. Bijvoorbeeld, bij wie nooit chocolade-ijs geproefd heeft, kàn verband met politieke voorkeur zelfs niet bestaan.

Er valt over elke reeks gedragingen wel iets te zeggen. Enkele jaren gelden was er een affaire, ik schrijf dit hier kortweg uit mijn herinnering, omdat onderzoek aangetoond zou hebben dat eters van rood vlees zich bovengemiddeld onbeschoft zouden gedragen. Maar het nagaan van willekeurig opgeworpen combinaties biedt uiteraard nooit ruimer bruikbare kennis, al helemaal niet als er zelfs gesjoemeld wordt door de valse suggestie van enig verband. Als hypothese moet er een theorie zijn die aanwijst wēlke combinaties relevant kùnnen zijn, en wēlke juist niet. Vooral om zo'n theorie eventueel te weerleggen, moeten zūlke combinaties proefondervindelijk onderzocht worden. Klopt, voldoet de theorie voor resp. door dergelijk onderzoek niet, dan moet er blijkbaar een andere theorie komen, enzovoort. Dat levert echter geen koffietafelboek(je) op.

84.3

Dat verkeerde huisnummer moet mijn ongegronde optimisme geweest zijn, zo van, vanaf het glas is half vol meteen door naar verdubbeling voor de illusie van het volle glas.

84.4

Om de toon voor het genre te zetten, Antoinnette Scheulderman en Michel van Egmond vormen niet alleen een schrijversduo. Maar wèl als zodanig schreven zij de biografie **Derksen** (Inside, 2021). De doelgroep van zo'n boek wordt volgens mij vooral opgevat als kopers van een exemplaar; ik vermoed althans dat een aanzienlijk gedeelte van de verkochte oplagen, ja, meervoud, ongelezen blijft. Ik kreeg een exemplaar geschonken. Voorzien van ouderwetse moraal ervaar ik het lezen ervan als verplichting. Omdat Van Egmond een meester is in vlot leesbaar schrijven, kost door- en uitlezen geen moeite. Wie expliciete analyse en kritiek zoekt, begrijpt het genre niet. Die zijn kennelijk niet aan de leden van de veronderstelde doelgroep besteed. Kritiek kan hoogstens dóórklinken, die is aldus impliciet en voor de oppervlakkige lezer dus afwezig, volgens het recept dat Van Egmond zo perfect beheerst. Hij schetst een situatie tragikomisch waarin de held zijn noodlot beleeft. In die opzet slaagt hij met Johan Derksen echter minder. De hoofdpersoon is dusdanig waakzaam, zo komt zijn persoonlijkheid naar voren, dat hij zich er maar moeilijk voor laat lenen dat er òm hem resp. om hèm kan worden gelachen. En Van Egmond moet uiteraard ook nog mèt hem door.

84.5

Willem Witteveen (1952-2014) stelt voor om **De wet als kunstwerk** (Boom, 2014) te begrijpen. Zijn boek met die titel geeft hij een tweeledige ondertitel; hij bepleit **Een andere filosofie van het recht** en daarvoor behandelt hij **Hoe de filosofen onze wetgevers de maat nemen**.

Met de tweede ondertitel staan ideeën van “de filosofen” aangekondigd. Er gaat de suggestie van volledigheid uit. Maar behandeling van àlle filosofen kan uiteraard niet. Inderdaad beperkt Witteveen zich tot een aantal eerdere schrijvers met werk dat van belang acht voor grondslaglegend begrip van recht en wet. Aan de orde stelt hij werk van weliswaar een behoorlijk aantal van zulke, vooruit, filosofen, maar een veel en veel groter aantal komt niet in zijn boek voor. Afgaande op die titels lijkt het voorts alsof Witteveen ervan uitgaat dat “de wet” hetzelfde is als “het recht.” Zo ja, dat is dan een beperking die “een andere filosofie” onmogelijk dichterbij kan brengen. Het lukt immers nooit een bruikbare grondslag te vestigen binnen het, zeg maar, onderwerp om ermee te grondvesten. Vergeet het sterke verhaal over baron Von Münchhausen dat hij zichzelf aan zijn haren een moeras uittrok. Ofwel, “een [...] filosofie van het recht” moet er vóór, onder e.d. in de zin van buiten het recht resp. de wet zijn.

Witteveen schrijft prachtig, waarover hij schrijft is interessant, leerzaam, enzovoort. Maar “een andere filosofie” heb ik in zijn boek niet ontdekt. Dat mag zich door aanduiding als “een kunstwerk” niet laten verhullen. Witteveens houding is en blijft vooral kritisch. En zijn kritiek is m.i. vrijwel alom terecht. Maar kritiek kàn kwalitatief nog veel krachtiger zijn, want grondig voorzien van opbouwende samenhang, volgens een filosofie vóór het recht.

In Witteveens tweede ondertitel staat een woord, dat is “maat,” dat ànders opgevat een aanwijzing bevat. Die opvatting is eigenlijk vlot verklaard onder de noemer van

gedrag.

Kenmerkend voor gedrag is de afwisseling. Om dat begrijpelijk te krijgen, klopt, daar is de onvermijdelijke cirkelredenering ter bepaling van een grondslag, veronderstellen we zoiets als eenheden van gedrag. Want van zulke eenheden kunnen we redelijkerwijs pas zeggen, heel praktisch, dat ze elkaar opvolgen, van elkaar verschillen, enzovoort. Inderdaad, daarmee rijst de vraag naar onderlinge afbakening. Maar zolang een antwoord daarop van ondergeschikt belang lijkt, nogmaals, heel praktisch, veronachtzamen we dergelijke vragen. Zodra we dat overigens dèmweg blijven doen, kan het gevaarlijk worden. Daardoor hebben we het vermogen tot aanpassing verloren. We zijn vast gaan geloven in wat feitelijk ook maar weer een veronderstelling is met veranderlijkheid van dien.

Ik houd het nog op de aannahme van gedragseenheden. Wie eraan denkt om invloed op gedrag uit te oefenen, kent daarmee de passende maat. Invloed moet bemeten zijn op de gedragseenheid waarop invloed mikt. Een specifiekere ... maatregel is overgespecificeerd. Daar gaat niets mis mee, maar kost om allerlei redenen nodeloze moeite. Wat averechts kan uitpakken, is een maatregel die ruimer bemeten is dan de gedragseenheden waarop ermee ter beïnvloeding wordt gemikt. Dat valt met een (vis)net te vergelijken. Met een grofmazig net kunnen geen kleine(re) vissen gevangen worden. Oh ja, een fijnmazig net levert, met een eufemisme, bijvangst op die vervolgens, maar dan wel allemaal dood, overboord gaat. Welke maat is optimaal selectief?

De verleiding is groot om nu meteen te zeggen, oh ja, ik snap het, om meteen maar aan maatregelen te gaan sleutelen. Als "andere filosofie" is de grondslag echter nog onvoldoende toegerust. Hoe kan de gedragseenheid praktisch bruikbaar worden geduid?

Wordt vervolgd.

84.6

Het draait dus allemaal om wat voor gedragseenheid gehouden wordt. Ook Witteveen zoekt het niet zelfs maar in die richting. Nou ja, toen hij en ik op de kleuter- en lagere school bij elkaar in de klas zaten, deed ik dat evenmin.

Het is mij ook toen ik zijn boek helemaal uit had, onduidelijk gebleven waarom hij de wet als een kunstwerk typeert. Hij verklaart vooral hoe hij de wet, wat dat ook is, **niet** wil opvatten, althans niet hoofdzakelijk. Dus **niet** als

instrumenten die men nodig heeft om bepaalde doelen te realiseren.[p. 12]

Die "men" geeft volgens hem op z'n instrumenteels met

[w]etten [uitdrukk[ing aan] een politieke wil tot macht uit, en in een democratie zijn bepaalde organen bevoegd om hun wil om te zetten in het machtswoord van de wet.[p. 12]

Prima, uiteraard, dat hij zich daartegen verzet. Maar wat schieten op met het idee van

de kunstvorm van het recht [door] wetten [te] beschouwen als een soort kunstwerken die gebruik maken van taal om iets te zeggen.[p. 11]

Zó ... uitgedrukt bestaat er m.i. geen verschil met wet-als-instrument, dat immers eveneens "taal [gebruikt] om iets te zeggen." Als de talige vorm er een "kunstvorm" van maakt, is elk teken een kunstwerk. Veel wijzer van wat een wet is, zijn we daarmee niet. Witteveen probeert door herhaling stellig te klinken:

De wet is in de eerste plaats een maatschappelijke betekenisconstructie die als een bijzonder soort kunstwerk kan worden begrepen.[p. 12]

Zo “bijzonder,” ja, herhalen kan ik ook, is het dus niet om “gebruik [te] maken van taal om iets te zeggen.” Rara, 1. waarom vindt hij de wet een kunstwerk en 2. volgens welke criteria onderscheidt hij de wet als kunstwerk van andere kunstwerken? Witteveen komt niet tot antwoorden, althans, ik lees ze nergens volgens wat zoals door hem aangekondigd lijkt op “een andere filosofie.” Ik ga mij niet druk maken ze wèl te geven. Dat is verspilde moeite. Ik heb over bruikbare grondslag een voorstel voor andere vragen, haha, mèt antwoorden. Witteveen volgt voor de opzet van zijn boek het werk van Lon Fuller (1902-1978), een Amerikaanse rechtsfilosoof met diens inventarisatie van

acht beginselen van een interne moraal van de wetgeving[. p. 13]

Daaraan heeft Witteveen twee beginselen van eigen bedenksel toegevoegd, voilà “tien geboden.” Aan elk “gebod” wijdt hij drie hoofdstukken met telkens een filosoof als hoofdpersoon en ruim voorzien van zijn commentaar, wat mij betreft allemaal evenwichtig. Het eerste gebodshoofdstuk van elk drietal bedoelt algemeen inleidend te zijn, het tweede bevat voor- en het derde tegenspraak. Hmm, ongeveer zo. Maar waaraan dat alles bijelkaar mank gaat als filosofie, heeft hij stellig onbedoeld meteen al opgemerkt door de aanduiding met “een interne moraal.” Dat komt op mij zelfs als tegenstrijdig over. Mijn idee van moraal is in elk geval dat een ruimer kader geldt ter beoordeling. Kortom, moraal is in beginsel ... extern. Dat is hetzelfde als dat een grondslag niet tegelijk het bouwwerk kan zijn dat erop gaat worden opgetrokken. Toegegeven, zo probeert Witteveen ook die tien geboden aan de orde te stellen. Hij laat filosofen als niet-juristen “wetgevers de maat nemen,” geeft maw hùn oordelen als buitenstaanders erover weer. Maar Witteveen zèlf waagt zich naar mijn indruk nog onvoldoende buiten recht en wet om enig spoor van “een andere filosofie” te kunnen ontdekken. Hij zoekt het extern vooral in

politieke theorie [en komt tenslotte met] een voorstel om de constitutionele dialoog over de wet vanuit een republikeinse houding van burgerschap voort te zetten in onze alledaagse politieke praktijken.[p. 14]

Maar nogal principieel gedragsmatig beschouwd is, herstel, vind ik politiek geen onderscheidend criterium. Want gedrag is àltijd afstemming, dwz ontmoeting van verschillende (!) belangen. Kortom, elke gedragseenheid is – noem het maar – politiek geladen.

Witteveen heeft volkomen gelijk dat

[t]e vaak [...] kritiekloos aangenomen [wordt] dat wetten al onze problemen kunnen oplossen, omdat ze de willoze instrumenten [zouden] zijn van onze politieke wil.[p. 14]

Volgens hem

is er te weinig respect en waardering voor de wet als kunstwerk dat aandacht, onderhoud en vakmanschap vergt.[p. 14]

Het is inderdaad maar wat als kunst geldt. Als “aandacht, onderhoud en vakmanschap” criteria zijn van werkzaam zijn met een resultaat dat daardoor verdient kunst te heten, oppert Witteveen een tautologie. Dat kan belangwekkend klinken, maar, over “gebruik maken van taal om iets te zeggen” gesproken, zègt feitelijk nog steeds niets.

84.7

Volgens subjectief situationisme kan het recept voor een zgn Socratisch dialoog met een aantekeningetje tussendoor eenvoudig opgesomd worden.

Kies een onderwerp dat herkenbaar is als gedragsmatig relevant. Met wat bekend staat als een deugd is het – dus – altijd raak.

Ga daarover het gesprek aan met iemand die gelooft in absolute waarheid; zo'n geloof is overigens vaak afgeleid van haar of zijn absolute eigenwaan. Zulke mensen (lees ook: subjecten) zijn er helaas genoeg. Vraag haar of hem om een kenschets (populair: definitie) van het onderwerp in kwestie. Wat voorspelbaar volgt is een poging er een algemeen geldige betekenis van te geven.

Schets als reactie een situatie waarin een subject, haha, bij voorkeur de gesprekspartner zèlf, zich redelijkerwijs afwijkend van, wie weet zelfs volkomen tegenovergesteld aan, haar of zijn zojuist verklaarde betekenis gedragen heeft resp. zal. Verzoek de gesprekspartner om daarmee rekening te houden.

De hoop dat iemand leert, dat een algemeen geldige betekenis illusoir moet blijven, is doorgaans vergeefs. Er volgt daarom een poging tot herziening van een absolute waarheidsstelling.

Wijs op nòg een situatie waarin die betekenis niet opgaat voor een betrokken subject. Enzovoort.

Tja, Socrates boezemt op die manier weliswaar ontzag resp. zelfs angst in, maar maakt er nauwelijks vrienden mee en zeker – waarom werd hij anders ter dood veroordeeld? – geen machtige. Ik wil niet zeggen dat het zowel hem als vooral met wie hij sprak geholpen zou hebben als hij tegelijk openheid verschaft had over zijn dialoogrecept. Weliswaar maakt dat een ànder dialoog mogelijk, maar het is de vraag of hij daarover met iemand wèl een serieus gesprek over principiële betrekkelijkheid had kunnen aanknopen.

Nee, ik slaag er op die manier niet in. Het goede nieuws vind ik dan maar, dat ik er niet voor het gerecht om gedaagd ben.

84.8

We kennen de extra zeggingskracht van een geslaagd [parodisme](#). Zo blijkt een opvatting vaak een ... [fopvatting](#).

Als aanvullend verduidelijkingsgenre stel ik **spreekwoordverbuiging** voor.

Een spreekwoord is een verzoek tot inschikkelijkheid dat die verdichting dankt aan het bewezen nut van de ermee aangewezen gedragsrichtlijn. Als inleiding tot het verbuigingsgenre schets ik hier kortweg een geval. Neem: Als het kalf verdrongen is, dempt men de put. Wat is zoiets als de moraal?

Als gangbare uitleg geldt, hier in mijn woorden, dat men(sen) met verantwoordelijkheid weliswaar wist(en) dat er iets ernstig mis kon resp. geheid mis zou gaan, maar verzuimde(n) tijdig passende maatregelen te treffen die dat ongeluk zeker hadden helpen voorkomen. Dat spreekwoord spoort aldus aan om – een – ongeluk vóór te zijn. Vanwege de verkeerde, want inmiddels nutteloze, volgorde zijn alsnog getroffen maatregelen met zoveel woorden zelfs bestempeld als overbodig, vèrder verspillend enzovoort.

Dat van overbodigheid e.d. is maar de vraag. Als er méér kalveren zijn waarvoor de val- en verdrinkingsdood dreigt, tja, in elk geval beter laat dan nooit, moet de richtlijn dus luiden: Omdat het kalf verdrongen is, dempt men de put.

Nu is ook putdempen een vak. Wie dat vak niet beheerst, maakt een put gauw alleen maar dieper, breder, laat de grond eromheen tot moeras verwilderen tot een

àllesomvattende put, kortom, drijft ook de overgebleven kalveren een zekere dood in.

Dat doormodderen verdient ook nog eens goed.

En iedere gelijkenis met overheidsbeleid inclusief uitvoering berust inderdaad niet op toeval.

84.9

Het blijft buiten grijs. Ze zeggen dat de aarde om de zon draait. Maar wat is de zon dan?

84.10

Ik stuur je er meteen een spreekwoordverbuigingsgeval achteraan dat als aforisme overigens al in [Aspecten en Fasen](#) staat. Ik vind dat zelfs zoiets als een koppelverbuiging; er zijn gedeelten van twee gezegden/spreekwoorden voor vermengd: Het ei van Columbus is geen lege dop.

Ofwel, pas voorzien van allerlei kennis verzin resp. doe je niet zomaar iets. En daarom is het opdoen van afwisselende ervaringen en verwerven van zulke kennis de eerdere moeite waard. Dat vergt èn leidt tot eigen overtuiging en staat in beginsel dus l0s van waardering ervan door àndere mensen. Sterker nog, reken maar op weerstand. Hoe lukte het Columbus eindelijk om een expeditie naar zijn idee uitgerust te krijgen? Toen ik dat aforisme bedacht, alweer ruim dertig jaar geleden, dacht ik mijn idee voor fasegewijs boekhouden – want daarover gaat **Aspecten en Fasen** – er in pakweg tien jaar wel doorheen te gekregen te hebben. De oplage van dat boek heb ik echter grotendeels nog liggen ...

84.11

Je krijgt op z'n Toonders gezegd een eenvoudig doch voedzaam maal, vegetarisch. Is dat wat? Zo ja, laat je dan ajb ook eventuele dieetvoorschriften, alleen als je niet z0nder vlees mag, wordt het natuurlijk lastig, weten?

84.12

Volgens de ondertitel vertelt Wilfred Simons met **Het mysterie van de graven in de Pieterskerk** (Mediahuis, 2021) “het ware, onwaarschijnlijke en schokkende verhaal.” Als buitenstaander vind ik zijn verhaal echter niet zo duidelijk. Haha, of vind ik het een gemiste kans?

Ik begrijp nog w0l dat in de Pieterskerk vloerverwarming aangelegd is. De (graf)zerken dienen tevens als, zeg maar, vloerplaten. Die moesten dus gelicht worden. Vervolgens zijn ook de grafkamers geleegd om ze vervolgens vol te storten, enzovoort inclusief verwarmingsbuizen en terugplaatsing van zerken zoveel mogelijk op hun oorspronkelijke plaats.

De skeletdelen uit de grafkamers zijn blijkbaar verdeeld volgens reputatie, enerzijds beroemdheden, anderzijds, tja, niet-beroemdheden. Voor de beroemde botten is apart gezorgd, eerst verzameld teruggezet in de Pieterskerk, later – inmiddels in verder vergaande toestand – opgeborgen in het LUMC. De niet-beroemdhedenbotten kwamen tijdens de vloerrenovatie terecht in een – vrijwel – open container op de – vrijwel – onbewaakte bouwplaats meteen naast de kerk. Zo was dat skeletmateriaal speelobject van jeugd en waren vooral schedels verzamelobject van studenten medicijnen om anatomie aanschouwelijk te krijgen. Allereerst vraag ik mij af, of ik Simons' verhaal zo inderdaad goed begrepen heb. Zo ja, was er nog wat in die container 'over,' toen de graven werden volgestort? Zijn die 'resten' teruggekieperd, zand erover, sindsdien meeverwarmd? Dat is mij uit het

verhaal niet ècht duidelijk geworden.

Hoe dan ook vraag ik mij af wat er zo onwaarschijnlijk en schokkend aan is. Zoals jij en ik de analyse van zgn affaires delen, is er feitelijk immers niets voorspelbaarder dan zulke achteloos ònoordeelkundige omgang, in dit geval met skeletten. Ik vind dat juist zeer waarschijnlijk, mij schokt dat niet. Het is iets anders dat het zorgvuldiger had moeten, uiteraard, maar ja, dat zit er dus niet in.

Is het dan niet – zo had Simons het toch ook kunnen brengen? – zelfs een eerbetoon aan Leidens trotse wetenschapstraditie dat medisch studenten gedreven door zucht naar kennis en het ideaal van optimale zorg de beschikbare schedels hebben geborgen, ze vervolgens van studentengeneratie tot studentengeneratie voor dat lofwaardige doel hebben dóórgegeven, nou ja, dóórverkocht? Je zou als vervolg op de publicatie van het mysterieboekje wellicht een tentoonstelling in de Pieterskerk kunnen organiseren van de schedels waarover per stuk de huidige, eh, eigenaar een redelijk verhaal kan ophouden dat 'ie uit die container en daarom uit een Pieterskerkgraf afkomstig is. Zou een lokale oproep iets opleveren? :-)

Of heb ik het boekje niet grondig genoeg gelezen?

84.13

Vuurwerkverbod, knallend succes!

84.14

Ik kan aan de gang blijven. Daarom houd ik het bij een vluchtig opgestelde, daardoor stellig slordige aantekening. Ja, dat artikel heb ik ook gelezen, klopt, zuchtend, omdat ook Julie Blussé in **Waarom woorden woker worden** (in: **NRC Handelsblad**, 8 januari 2022, katern **Wetenschap**, pp. 10-11) geen benul ... toont van een praktisch taal- resp. tekenbegrip:

Door dit soort woorden wel of niet te gebruiken tonen sprekers – bewust of onbewust – iets over hun waarden of politieke positie: taalstrijd als voortzetting van politiek langs andere middelen.

Ga er nu eens gewoon van uit, dat èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. Dat veronderstelt dus een betrekking, in elk geval door de spreker met wie z/hij als hoorder(s) beschouwt. De spreker probeert die hoorder(s) middels (!) een teken tot gedrag te bewegen dat met haar/zijn belang strookt; dat heeft natuurlijk een grotere kans van slagen, indien ieder van die hoorders het verzochte gedrag met haar/zijn eigen belang vindt stroken. Kortom, èlke poging tot uitwisseling van een teken is politiek.

Er is aan tekenuitwisseling niet slechts een kans op succes ermee verbonden. Een teken kan ook weer-, tegenstand, enzovoort oproepen. Wanneer de spreker hoorders nog niet zo goed kent, of juist zó goed dat z/hij weet welke betekenissuggesties leiden tot hun tegenstand ipv medewerking, vermijdt z/hij zulke woorden en andersoortige tekenbestanddelen, denk aan gebaren om geen onnodig risico te lopen resp. enige kans op inschikkelijkheid te maken.

Omdat het verband tussen teken en betekenis vergaand willekeurig is, kan een verzoek om inschikkelijkheid feitelijk gaan om erkenning. Een, zeg maar, letterlijke emancipatie-eis heeft vaak echter weinig kans van slagen en kan zelfs averechts uitpakken als extra onderdrukking het gevolg is. Het is relationeel nogal risicoloos om dat verzoek te verhullen door er een oproep tot gewijzigd tekengebruik van te maken. Zo is het blijkbaar nog prima dat Sinterklaas knechten heeft en, vooruit, voorlopig mag de Sint een lichte huidskleur houden. Maar als zijn knechten er

eventueel donker gekleurd uitzien is dat niet hun, eh, natuurlijke kleur, maar komt dat door hun werk waarvoor ze schoorstenen door moeten. Als de hoorder er gevolg aan geeft, voelt dat voor de spreker als erkenning. De vraag is, of z/hij er verder veel mee opschiet.

Andersom werkt het overigens ook. Een woord of gebaar kan in een bepaalde context beledigend bedoeld zijn, maar de spreker kan een klacht erover schijnheilig afdoen door als haar/zijn bedoeling ermee op een andere context te wijzen waarin dat woord/gebaar wellicht zelfs als compliment geldt.

De voor het genoemde artikel geraadpleegde taalkundigen verliezen zich prompt in gevallen van betekenisverschuivingen. Een algemenere theorie ter verklaring blijft daar uit zicht door voor veralgemenisering slechts op aparte woorden te letten ipv op een ruimer opgevat teken zoals volgens de semiotische enneade. Zo staat er, dat

als je als taalwetenschapper dan tóch ver boven de discussiërende mensenmassa gaat hangen, dan is het goed om te beseffen dat zo goed als alle woorden van betekenis veranderen.

Maar pas wanneer je in die massa duikt en beseft wat er met elke tekenuitwisseling qua gedragingenafstemming gebeurt, kan het tot je doordringen dat de verandermaat precies dat ene teken is, maar nota bene ruimer opgevat, dus inclusief context, toegespitst als het is op afstemming tussen situationele gedragingen door betrokken subjecten. Onder alom als evenwichtig ervaren samenlevingsverhoudingen veranderen ook teken-betekenisverhoudingen niet of nauwelijks, maar dynamiek als “taalstrijd” treedt in zodra emancipatie – hier paradoxaal uitgedrukt – aan de orde is.

84.15

Wat ik ook wilde zeggen, [zie ook **aantekening 84.12**,] is dat Simons met zijn verslag in elk geval bij mij, maw een weliswaar gauw geïnteresseerde, maar nogal onwetende lezer, vèrdere vragen oproept. Inmiddels vond ik desgezocht op het ww web althans ruwweg antwoorden op vragen zoals waaróm volgens de christelijke cultuur overleden mensen ooit in de kerk werden begraven (zo dicht mogelijk bij het altaar lig je alvast navenant gunstig in de rij naar het hiernamaals) en waaróm die praktijk later wettelijk werd verboden (uitdrukkelijk toegestemde uitzonderingen daargelaten, zowel uit ruimtegebrek in een kerk vanwege sterk gegroeide bevolking als om erkend geraakte zorg voor hygiëne). Zo heb ik intussen ook geleerd dat periodieke ruiming van welke graven dan ook, want vroeg of laat binnen èn buiten onvermijdelijk nodig voor hergebruik van beperkte ruimte, van, zeg maar, gewone mensen van oudsher wordt gekenmerkt door een houding van op-de-grote-hoop-en-dan-wèg-ermee. Zo beschouwd lijken – wat een vreselijke woordspeling! – de graven in de Pieterskerk zelfs overeenkomstig voor de norm ervoor geruimd, dwz allesbehalve “schokkend.” Als dat klopt, heerst thans kennelijk een àndere norm – of probeert iemand zo’n normwijziging te bevorderen – en is het dus die gewijzigde norm die de ruiming-zoals-het-gegaan-is achteraf gezien “schokkend” ... maakt. Om de hoek in het Rijksmuseum voor Oudheden weten ze, haha, wel beschouwd de opvolgers van grafrovers, uiteraard veel meer over zulke veranderende omgang.

84.16

Kijk maar of je de nodige tijd en moeite voor het bekijken wil nemen. Zo ja, dan stel ik dat zéér op prijs.

Wij spraken over onze onmacht om voor een ramp te behoeden, die wij al vroeg

voorzagen als BZ met het zgn paspoortproject zou doorgaan op de ingeslagen weg. Tja, de ontsporing overtrof in elk geval mijn verwachtingen en werd dus de Paspoortaffaire waarvoor de parlementaire enquête in kwestie symbool stond en staat; volgens wat als politiek noodlot gaandeweg onvermijdelijk geraakt was, moesten zelfs enkele landelijke bewindspersonen aftreden.

Over affaires gesproken, tijdens ons gesprek noemde jij ook de Toeslagenaffaire. Ditmaal ging een parlementaire ondervragingscommissie aan de slag en is zowaar een volledige regering gevallen (wat volgens mij de toenmalige premier overigens ook wel goed uitkwam). Ik merkte op mijn beurt op al in 2007 voor de destijds aanvullend opgedragen verwerking door de Belastingdienst van allerlei toeslagen (!) op hoofdlijn een voorstel voor kwalitatief andere opzet van digitalisering gedaan te hebben.

Thuisgekomen ná ons gesprek heb ik mijn aandeel aan correspondentie met achtereenvolgens de minister van Financiën en de DG Belastingdienst herlezen. Ik moet ze nageven, nou ja, het gaat daarbij stellig om enkele van hun medewerkers, dat ik op de eerste drie van mijn vier brieven tenminste antwoord kreeg, en vrijwel prompt. Naar zo'n behandeling als minimum van contact kan je als burger helaas allang fluiten.

Kan ik jou als geschiedkundige tot een onderzoekje verleiden? Als jij die vier brieven die ik destijds stuurde nu leest, zie [[aantekeningen 18.62](#), [18.65](#), [19.35](#) en [20.1](#)] voor afschrift (en je bent er inderdaad even mee bezig, excuus), kan je allerlei terechte kritiek hebben op mijn toon e.d. En hoe kòn ik denken op die manier opbouwende invloed uit te oefenen? Op andere manieren was dat dus niet gelukt (en verslag van die pogingen bespaar ik je hier :-). Toegegeven, ik geef tevens – vooral? – lucht aan frustratie. Maar mocht je ondanks allerlei steekhoudende kritiek herkennen dat ik duidelijk genoeg pleit voor een àndere opzet – nota bene, waaraan ik zó stelselmatig dekkend uitgewerkt niet toegekomen was toen ik BZ-medewerker was – èn vind je het redelijk aannemelijk dat die opzet in elk geval voor evenwichtige informatievoorziening inclusief (overheids)toeslagen geholpen had, dan ben je het wellicht met mij eens dat de aanleiding voor de Toeslagenaffaire véél vroeger aanwijsbaar is dan met de publiciteit en eropvolgende golf van verontwaardiging in 2013 over de zgn Bulgarenfraude. Het begon domweg eerder met voortgezet gebruik van methoden & technieken die principieel echter volstrekt òngeschikt zijn, zelfs averechts werken, voor ònvermijdelijk grootschaliger opgaven. Wat voor kleinschalig bereik prima werkt, versterkt vanaf wat ruimer bereik prompt alsmaar ernstigere wanorde. Omdat de opzet zelfs nog altijd niet (!) bemeten is op het relevante bereik van maatschappelijk verkeer met – noodzaak van beheersing van – betekenissenvariëteit van dien, gaat voorspelbaar o.a. die affaire afgezien van – af ten toe? – een politieke knieval feitelijk maar niet over, kàn immers niet over gaan zònder grondslagwijziging mbt variëteit van gedrag inclusief informatie erover, punt. Op wat stelselmatig wèl werkt, wijs ik tegelijk meteen nadrukkelijk.

Aan dringende actualiteitswaarde hebben o.a. die brieven m.i. helaas niets verloren, integendeel. Zèlf moet ik er echter een ... punt aan zien te draaien om mij er druk over te maken. Maar daardoor gaan ook zulke structurele problemen van openbaar bestuur uiteraard niet wèg. Ken jij soms iemand, dus véél jonger, die is te porren voor een oplossingsrichting die opbouwend wèl zowel principieel als praktisch bemeten is op de reële variëteit van maatschappelijk verkeer?

84.17

Met Socrates als één van de deelnemers heeft Plato een reeks dialogen overgeleverd. In hoeverre Plato daarmee afwijkt van wat er daadwerkelijk is gezegd, of die dialogen wellicht zèlf helemaal verzonnen heeft, valt onmogelijk na te gaan. Hoe dan ook moet Plato beseft hebben dat – zijn? – Socrates, let op, **het idee** van absoluut geldige betekenis(sen) ondermijnt. Maar als dat zo is, laat zich daarmee niet rijmen wat aan Plato als zijn ideeënleer wordt toegeschreven, dwz het idee dat absolute betekenissen wèl bestaan, maar uitsluitend als resp. beperkt tót ideeën. Omgekeerd, hoe betrekkelijk is het idee van ... betrekkelijkheid? De kunstgreep houdt in om zo'n ordeningsidee van een andere, omvattende(r) ... orde te verklaren: meta-idee. Dat meta-idee geldt dan, eh, betrekkelijk absoluut, te weten voor het bereik van de erdoor samenhangende wèl ... betrekkelijk geldige ideeën. Het lijkt mij aannemelijk, dat Plato alsmaar bewuster raakt van zulke ogenschijnlijk, haha, ook weer een idee, onderling strijdige ... meta-ideeën met bijbehorend verschillende leren/theorieën. Zo ja, waarom spreekt hij zich niet uit voor één ervan? Dat zou naar mijn huidige ... meta-idee dan de betrekkelijkheidsleer moeten zijn; die is immers het ruimst toepasselijk, met ter opheffing van de onderlinge strijdigheid de absoluutheidsleer als grensgeval ervan met stelselmatig averechtse beperking van dien.

Plato houdt zich echter het meest herkenbaar aan de absoluutheidsleer van ideeën. Zou hij het niet aangedurfd hebben om de betrekkelijkheidsleer openlijk te verkondigen? Zijn vrees is realistisch, met ter afschrikking Socrates' terechtstelling. Hij kan ook vooral op eigen invloed uit geweest zijn, en daarvoor machthebbers aangesproken hebben met wat hun aanspreekt. En dat is, klopt, hoe onrealistisch ook voor verder iedereen, een absoluutheidsleer. Altijd zo geweest, zal altijd zo zijn. Maar, zo ja, dan heeft hij daarbij blijkbaar een slecht geweten gehad en daarom toch zo-duidelijk-mogelijk-als-hij-voor-zichzelf-nog-veilig-acht de betrekkelijkheidsleer gepropageerd. Daartoe leent zich o.a. de vorm van de dialoog, inderdaad betrekkelijk (!) veilig al helemaal doordat Plato zichzelf niet of nauwelijks als deelnemer opvoert. Hij doet slechts verslag van wat een ander beweert, nietwaar? Maar dat procedé maakt die leer uiteraard moeilijker herkenbaar. Maakt hij, bijvoorbeeld, met zijn allegorie van de grot machthebbers niet het ingeklede verwijt dat zij zich blind staren op schaduwen, en zo door op voor absoluut geldig gehouden betekenissen? Komt de tocht naar het daglicht volgens Plato neer op de paradigmawissel naar principiële betrekkelijkheid, maar probeert hij tot die beweging te verleiden met de belofte onder de noemer van de absoluutheidsleer? Zo ja, dat vind ik een gewaagde tactiek; voorspelbaar is alsmaar verdere afdaling in de grot waar het zó donker is dat er helemaal niets meer valt te onderscheiden. Wat ik over Plato vermoed, betreft natuurlijk vooral projectie van wat ik zèlf ervaar als dilemma. Hoe lukt het om zelfs maar aandacht te krijgen voor een rijker uitgerust meta-idee, zolang het heersende meta-idee tot verzet ertegen oproept? Ik kan er weliswaar volstrekt open over zijn, dwz zonder strafvervolging te hoeven vrezen en mede daarom probeer ik de betrekkelijkheidsleer ook zo expliciet mogelijk van grondslag te voorzien, maar dat blijkt dus niets uit te maken.

84.18

Als vervolg op ons gesprek, gisterenochtend, heb ik geprobeerd wederom wat wijzer te worden van het zgn Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Dat is nog niet zo eenvoudig, althans, nog steeds kan ik zo gauw niet ontdekken hoe de beoogde

opzet van dat hulpmiddel duidelijk afgeleid is van (een) doel(en) onder de noemer van maatschappelijk verkeer. De vraag is inderdaad of eerder dat (die) doel(en) wel zo duidelijk overlegd tot en met vastgesteld is (zijn). Het zou mij niet verbazen, indien zo'n middel prompt verward is met een doel. Zeg ook maar, oplossing misvormd als daadkracht op zoek naar probleem, met, tja, geen verrassing, alom nòg meer verwarring als gevolg.

Wikipedia bevat het lemma **Omgevingswet** (geraadpleegd op 12 januari 2022). De zeer beknopte beschrijving omvat slechts de paragraaf **Uitvoeringsregelgeving**. Ik citeer de volledige tekst ervan:

Met de Omgevingswet vermindert het aantal algemene maatregelen van bestuur (AMvB) en ministeriële regelingen aanzienlijk, namelijk van respectievelijk 60 en 100 naar 4 en 10. De 4 toekomstige AMvB's zijn:

1. **Besluit activiteiten leefomgeving:** deze is direct gericht op burgers en bedrijven. Algemene rijksregels die gelden voor diverse activiteiten zijn in dit besluit opgenomen. Het vervangt een groot aantal bestaande AMvB's, waaronder het Activiteitenbesluit.
2. **Besluit bouwwerken leefomgeving:** dit besluit bevat eveneens regels die direct op burgers of bedrijven zijn gericht. Het gaat dan met name om bouwen of slopen. Het besluit vervangt onder meer het huidige Bouwbesluit 2012.
3. **Besluit kwaliteit leefomgeving:** deze bevat instructieregels voor gemeenten, provincies en waterschappen voor het vaststellen van onder meer omgevingsplannen en verordeningen.
4. **Omgevingsbesluit:** regelt onder meer welk bestuursorgaan het bevoegd gezag is om een omgevingsvergunning te verlenen en welke procedures gelden.

Het is inderdaad verstandig, vanwege herkenbaarheid en zo, om regels toe te spitsen op wie ze van toepassing zijn. Zo gelden nrs 1 en 2 kennelijk voor “burgers en bedrijven,” terwijl instellingen van openbaar bestuur onderhevig zijn aan nrs 3 en 4. Echter hetzelfde middel kan gebruikers in zulke verschillende, formeel uitgedrukt, situationele hoedanigheden dienen. Vergelijk dat met van oudsher de openbare weg. Dezelfde weg gebruikt iemand als burger en als ambtenaar. Informatiepunt Leefomgeving (website (geraadpleegd op 12 januari 2022)) biedt voorlichting over DSO. Onder de noemer van **Regels op de kaart** is – komt? – er blijkbaar een voorziening die, ik citeer wederom,

[z]o werkt[. ...] Als u een locatie heeft gekozen of op de kaart heeft geklikt, ziet u regels en informatie die gelden op die specifieke locatie. [...] U kunt [...] zoeken op plaatsnaam, adres, postcode, kadastraal nummer, coördinaten of documentnummer. [...] Er zijn verschillende manieren om regels en informatie uit de zoekresultaten te bekijken:

- U kunt de nu geldende regels laten zien, maar ook de regels in voorbereiding.
- Er is een apart tabblad voor beleidsdocumenten.
- U krijgt een overzicht met gebiedsinformatie (zoals omgevingsnormen, omgevingswaarden of gebiedsaanwijzingen). U kunt de gebieden bekijken op de kaart en de bijbehorende regels inzien.
- Als u op zoek bent naar regels over een specifieke activiteit, dan kunt u zoeken op de juridische naam van de activiteit.
- Resultaten zijn verder te verfijnen met zoekfilters.

Verwarring of niet over doel(en), is dat als aanvullend middel niet precies wat jij ... zoekt? Jij wil uiteraard ook en vooral, zie ter vergelijking het op een na laatste punt in de overgenomen opsomming, “op zoek” kunnen – laten – gaan “naar regels over een specifiek [bouwwerk volgens] de juridische naam van [het bouwwerk]” en, zou ik verder zeggen, volgens praktijkbenamingen.

Zo'n voorziening als **Regels op de kaart** is terecht als een module gepositioneerd, dwz – als het goed is – geschikt om als onderdeel van allerlei (hulp)middelen te functioneren. Je zou het tevens dus moeten kunnen 'koppelen' aan waarop jij mikt met een informatiesysteem voor beheer van een bouwwerk-in-omgeving gedurende zijn levenscyclus. Je moet er in elk geval niet zelf aan beginnen, want vroeg of laat kom je voor wet- en regelgeving toch uit bij overheidsinstellingen om informatie erover te leveren. Dat krijg je op eigen kracht nooit gecoördineerd.

Toen er nog geen Omgevingswet aan de orde was, en al helemaal geen zgn digitaal stelsel ervoor, heb ik een opstel gewijd aan geografische plaatsbepaling voor stelselmatische samenhang, zie [Stroomlijning tot informatiestelsel: samenhang in de openbare sector door variatie in maatvoering](#) (in: **PrimaVera**, working paper 2003-04, Universiteit van Amsterdam, 2003). Om zo'n gedragsloos mogelijk gehouden (informatie)punt – en daar zit dan de veronderstelling van een nul-identiteit van een object nog weer achter – draait als het ware allerlei informatie over feitelijke eigenschappen en gedragingen. Vanaf 2007 noem ik een voorziening om volgens een aangelegde nul- resp. stelselidentiteit informatie uit erop aangesloten registers samenhangend te tonen en daardoor te beheren een informatieronde. Op die aanduiding kwamen een toenmalige medewerker van de Gasunie en ik. Jan van Til vertelde dat de Gasunie een toekomst ziet als exploitant van een gasronde. Maar hoe resp. waarmee valt dat te besturen? Zo struikelde ik in ons gesprek op de term informatieronde; destijds gaf dat als zoekterm met een zoekmachine nog géén resultaat. :-) Hoe dan ook, zo beschouwd kan ook **Regels op de kaart** niets anders dan een – geval van een – informatieronde zijn. Met Metapatroon – en KnibITs als bijbehorend programmatuurplatform – is de opzet betrekkelijk eenvoudig, maar ondanks mijn pogingen in een vroeg stadium op de noodzaak van zgn contextuele verbijzonderingen voor stelselmatisch eenduidige betekenissenordening te wijzen, is dat er helaas niet voor gebruikt. Zucht, dat is niet gelukt, omdat zowel beleidsmedewerkers als ict-ers een voorstel voor een kwalitatief alternatief doorgaans niet opbouwend bedoeld, maar als kritiek en bijgevolg aanval opvatten. Een buitenstaander is kansloos. Verspil daarom geen nodeloze energie, daar komt ervoor onbetaald blijven nog eens bij, wanneer je in die positie verkeert. Toegegeven, die raad volg ik in menig opzicht zelf vooralsnog slecht.

84.19

Met dank voor inzage, tja, uit zijn artikel **De donkere kant van de maan** (EW, 8 januari 2022, pp. 10-17) blijkt dat ook Arno Visser, president van de Algemene Rekenkamer, lijdt aan een hardnekkig misverstand. Ongetwijfeld goed bedoeld beweert hij desondanks niet minder abusievelijk resp. averechts dat op de schaal van het maatschappelijk verkeer inclusief het openbaar bestuur ervan zo iets als semantische standaardisatie gericht moet zijn op uniformering van betekenis. Mis! Dat vrijwel iedereen er nog zo kortzichtig over denkt en ernaar handelt, doet er uiteraard niets aan af dat het domweg niet klopt.

Zodra feitelijke betekenissenvariëteit – met dynamiek van dien – heerst, verdient semantische standaardisatie immers een andere ... betekenis. Het moet een methode zijn, en wel voor open (!) erkenning van veranderlijke betekenisverschillen met samenhang ertussen. Wat aldus pas bruikbaar geldt als een standaard van inderdaad een, zeg maar, andere orde dan een strikte uniformeringsnorm zoals traditioneel bekend, heb ik toegelicht in o.a. [Wat is een semantische standaard en hoe kan College Standaardisatie die vraag \(anders\) beantwoorden?](#) (in: **PrimaVera**,

working paper 2011-02, UvA, 2011). Dat College bestaat niet meer, terwijl dat andere antwoord in elk geval door hen is uitgebleven. Forum Standaardisatie en het ondersteunende Bureau zijn er wèl nog steeds. Ook hùn ontgaat vooralsnog echter het benodigde kwalitatief àndere antwoord, hoewel wij daarin dus verandering blijven proberen te brengen. :-)

Begin 2017 was Visser al AR-president. Met achtereenvolgens een emailbericht en een brief heb ik hem toen op de stelselmatige noodzaak van een informatiekundige paradigmawissel gewezen, daarbij verwijzend naar o.a. mijn aandeel aan correspondentie uit nota bene 2008 met een ambtsvoorganger. Mocht je dat allemaal eens willen nalezen, zie [aantekeningen 57.43 en 57.66](#) voor wat ik aan Visser zèlf stuurde; daar tref je ook verwijzingen naar die oudere teksten aan. Wanneer je het recente Visser-artikel wil benutten om aandacht voor een aanpak te vragen die stelselmatig daarentegen wèl helpt, ja, goed idee, raad ik je aan om in elk geval dat opstel **Wat is een semantische standaard ...** te bekijken.

84.20

Het spijt me dat ik je met zoveel woorden dringend verzocht zèlf alsnog enige studie te maken van wat ik voorstel als stelselmatig opbouwend informatie- annex tekenbegrip. Ik bespeur dat persoonlijke misverstanden dreigen, nogmaals excuus ervoor. Dus vergeet het ajb. Ik probeer er niet meer over te beginnen.

84.21

Nee, die behoeften die mij toedicht zijn, ervaar ik zèlf zeker niet primair, integendeel zelfs. Zoals ik aangaf, kan ik dankzij literatuuronderzoek erop wijzen dat feitelijk alom allang in termen van variëteit gedacht wordt, overigens vaak als kritiek op absolutisme. Ik heb, zeg maar, onder druk van open bereik van gebruik van digitale technologieën een informatiekundig stelselmatig praktisch bruikbare (modelleer)methode ontworpen: Metapatroon. Vooruit, er als het ware onder heb ik een nòg weer algemenere grondslag toegevoegd: subjectief situationisme à la enneade. Wie dàt filosofie wil noemen, ook goed. Daarmee geef ik alles bijelkaar blijk, toegegeven, vind ik ook zèlf, van enig overzicht, prima, noem het anders intelligentie, maar ik vind het vooral minder stompzinnig dan hoe de meeste mensen doorprutsen volgens m.i. achterhaalde, beperkende beginselen. Voorts hoef ik ook helemaal niet zonodig op de voorgrond te treden. Volgens dat stelselmatige(r) perspectief kan ik echter wèl vrijwel onmiddellijk herkennen, wanneer een digitaliseringsproject wat betreft relevante betekenissenordering – en waarvoor houden we anders informatie bij, enzovoort? – principieel nooit kan slagen. Tja, als niemand er iets van zegt, dùrft te zeggen, loopt het geheid verkeerd. Dat trek ik mij van overheidsprojecten aan. Zeg ik er wèl iets van, bestaat er tenminste nog een kans op gunstige koerswijziging. Klopt, nogal naïef, omdat de àllergrootste kans helaas is en blijft dat er door zo'n signaal niets veranderd of, erger nog, verstarring toeneemt. Intussen heb ik me kwetsbaar opgesteld, word als lastige bemoeial weggezet en kan opdrachten vergeten. Die narigheid zou ik mij graag besparen, maar ik ervaar maatschappelijke verantwoordelijkheid kennelijk sterk genoeg om mijn schroom te overwinnen resp. voor mij nadelige gevolgen op – het mislopen van – de koop toe te nemen. Dat heeft nogal wat weg van noodlot waarvan ik bewust deelgenoot ben. Kortom, ik vind het allesbehalve leuk, wanneer ik een voorspelling van mislukking bevestigd zie. Ik wist dat immers meteen al, terwijl ik niets anders gebruik dan mijn zgn gezonde verstand. Daarmee ben ik blijkbaar

volslagen hulp- resp. machteloos om tijdig veranderingen te helpen bewerkstelligen. Dat maakt vooral moedeloos. En tòch ...

Ik verwacht niet dat iemand anders dat óók doet. Ik hoop echter op enig begrip ervoor. En helpen zou het wèl als méér mensen zich vóór informatiekundige stelselmatigheid zouden uiten.

Wie kritisch-opbouwende bijdragen wil leveren, doet er m.i. met voorrang verstandig aan om dat stelselmatige(r) bemeten informatiebegrip te leren kennen. Dat verduidelijkt de wisselwerking met gevoel voor maatschappelijke verantwoordelijkheid.

84.22

Zo van, toen hij werkte vond hij dat hij het er te druk voor had en nu hij met pensioen is vindt hij dat hij zijn rust heeft verdiend. Of wellicht vindt hij dat op variëteitsordening toegesneden informatiebegrip pure onzin, maar wil hij me niet beledigen door dat duidelijk te zeggen.

Hoe dan ook had ik hem graag willen en naar mijn idee ook kùnnen helpen, maar slaagde er destijds al niet in om hem naar een antwoord de laten luisteren op de principiële vraag waarom hij, zoals hij nu stelt, “een soort dierentemmer was in een IT omgeving.” Dat wilde gedrag heeft natuurlijk veel, zo niet alles, te maken met ontkenning van variëteit van belangen. Dat geeft strijd om de heersende positie en daarvan is er abusievelijk absolutistisch gedacht maar precies één. Zodra je er methodisch ruimte voor kan laten, is variëteit daarentegen prompt vergaand ... getemd. Aldus beheerst is meervoud wel zo eenvoudig. :-) Voor wie zich als “dierentemmer” wil onderscheiden is dat wellicht minder bevredigend, maar digitaliseringsprojecten doen we niet voor de show.

84.23

Het is, nog zachtjes uitgedrukt, opmerkelijk dat het conflictmijdende potentieel van Metapatroon – door erkenning van verschillen èn ze te laten samenhangen – zorgt voor ... conflict. De voor beheer(sing) verantwoordelijke functionaris, zeg ook maar de besluitvormer mbt eventuele structurele veranderingen, wil er doorgaans niet aan. Aandringen wekt gauw agressie. Als verklaring opper ik o.a. dat z/hij zich in die positie onmisbaar – en verheven – acht als beslechter van conflicten met telkens een absoluut geldige uitkomst; die opgave ziet z/hij door het toestaan van veranderlijke samenhangende-verschillenordening verdwijnen en daarmee haar/zijn bijbehorende (machts)positie. Dat laat z/hij zich dus niet zomaar gebeuren.

84.24

Ik heb meteen na ons telefoongesprek van zoëven na kort zoeken op het ww web, toegegeven nog slechts vluchtig, het prompt opgeworpen rapport **Privacy Impact Assessment (PIA)** bekeken. Dat is in 2013 als “introductie, handreiking en vragenlijst” gepubliceerd door Norea, naar verluidt “de beroepsorganisatie van IT-auditors.”

Als, zeg maar, object van analyse staat een (digitaliserings)project vermeld. Dat lijkt mij strikt genomen onjuist. Dat moet het beoogde resultaat van een project zijn, dwz een voorziening voor ... informatievoorziening. Van oudsher is dat een apart zgn informatiesysteem ofwel toepassing. Voor informatievoorziening volgens stelselmatige opzet volstaat die maat van analyse uiteraard niet langer. Maar als analyse-object kan niet het gehele stelsel dienen. Daarvoor komt daarentegen een aparte informatietaak in aanmerking.

Voor de indeling van zulke taken geldt bedieningsgemak als een criterium. Het strakste criterium betreft echter zgn functiescheiding, maw verdeling van bevoegdheden (lees ook: autorisatie). Daarom heten de aanknopingspunten voor respectievelijke informatietaken ook wel autorisatiepunten.

Onder de PIA-noemer geldt daarom een nauw aan autorisatie verwant, derde indelingscriterium. De uitkomst moet immers zijn, dat de bescherming van de persoonlijke levenssfeer voor elke onderscheiden informatietaak adequaat is geregeld, nota bene inclusief nadere criteria waaraan per informatietaak annex autorisatiepunt gebruikers moeten voldoen.

Ik stel de afkorting IPIA voor: Information Task Privacy Impact Assessment. De documentatie over zo'n informatietaak-specifieke PIA kan dan raadpleegbaar worden gemaakt 'onder' het autorisatiepunt dat c.q. de informatietaak die erdoor gedekt wordt.

Bruikbaar idee? Of onzin?

Oh ja, omdat een IPIA op voorhand zeer gericht is vanwege eenduidigheid per informatietaak, valt zo'n analyse per stuk veel eenvoudiger en dus vlotter te verrichten. Dat doe je in één moeite door zelf, klaar.

84.25

Over begraafplaats gesproken, dat ligt blijkbaar niet eenvoudig. En ja, nu je het zegt, zo is ook de uitdrukking "een rijke stinkerd" volkomen duidelijk. Nodige en voldoende context, dus.

84.26

Hartelijk bedankt voor je bericht! Over berichten verderop meer ...

Je slaat uiteraard de spijker op z'n kop. Voor kans op redelijk (weder)begrip moet uitleg inderdaad ... begrijpelijk zijn. De materie – als ik het zo even mag noemen – die noodzakelijkerwijs begrijpelijk moet worden gemaakt, heeft echter een kwalitatieve verandering ondergaan. Weliswaar liepen we destijds met BZ zelfs vèr voorop met gebruik van digitale middelen ter facilitering van informatieverkeer. Maar die hulpmiddelen dienden nog steeds aparte emailberichten als aanvulling op en steeds meer ter vervanging van radioverkeer en telexberichten. En verder bleven de zgn toepassingen zoals financiële administratie, personeelsadministratie en noem maar op van elkaar gescheiden van opzet en gebruik. Daardoor veranderde het werk niet principieel van wie zo'n administratief hulpmiddel ging gebruiken. Daardoor was het ook nog betrekkelijk eenvoudig te verklaren wat – aldus beperkte – veranderingen al dan niet omvatten resp. er de voordelen van vlot herkenbaar te schetsen. Het volstond al gauw om 'de techniek' genoeg te demystificeren. Als variatie op de gebruikelijke uitdrukking 'betrekkelijk eenvoudig' zou je kunnen zeggen dat de doorgetrokken apartheid van handeling inclusief informatie erover, ervoor zorgde dat het allemaal nog onbetrekkelijk eenvoudig bleef.

Je kunt het onder de noemer van administratie(s) zien als telkens een dorp, afgesloten van de rest van de wereld. Er kunnen verbeteringen per dorp getroffen worden, nota bene zonder enige rekening te hoeven houden met wat er elders gebeurt. Dat heeft voordelen, maar tegelijk zijn de mogelijkheden met geïsoleerd dorpsleven beperkt.

Toen, vanaf midden jaren 90 van de vorige eeuw, brak het Internet door ...

Daardoor zijn niet zozeer de mogelijkheden veranderd die mensen hebben om elkaar, zeg nog steeds maar, berichten te sturen. Het verschil is dáárvor vooral

kwantitatief. Was het in 1985 dat het voor enkele BZ-medewerkers begon om met elk een 'eigen' workstation elkaar als het ware direct berichten te sturen? Die kring is, eh, nogal uitgebreid geraakt, en groeit nog steeds. Maar ongeacht het medium gaat het daarbij nog steeds om aparte berichten.

De kwalitatieve verandering, en dat maakt zoals jij aangeeft een "andere denkpiste" m.i. zelfs noodzakelijk, komt door de mogelijkheid om ooit verspreid opgezette registers eveneens of zelfs vooral samenhangend te benutten. Om dat te laten slagen vergt echter nadrukkelijk wèl coördinatie, waar voorheen géén rekening met elkaar gehouden hoefde te worden. Nou ja, die illusie liet zich in stand houden. Zo'n netwerkopzet met voorziening van verwevenheid van dien is uiteraard geen doel op zichzelf, maar behoort – verbetering van – samenwerking door mensen te dienen. Omdat informatieverkeer via (!) hulpmiddelen méér expliciete regeling vergt, moet er voor aldus gefaciliteerde netwerkadministraties en -besturing allereerst ineens véél meer begrijpelijk worden gemaakt, terwijl de drempel dus véél hoger is.

Door een krachtiger hulpmiddel om berichten uit te wisselen voelen mensen zich niet in hun autonomie aangetast, integendeel. (Ik laat hier maar in het midden dat zij zich daarin met gebruik van zgn sociale media ernstig kunnen vergissen.) De eerdere administratieve apartheidsautomatisering liet mensen in hun onafhankelijks- resp. zelfvoorzieningswaan (en versterkt die vaak zelfs). Dat was dus evenmin een groot voorlichtingsprobleem. Maar een administratieve netwerkopzet maakt het vrijwel onvermijdelijk mensen te laten beseffen dat er door anderen altijd al op hun bijdragen gerekend moest kunnen worden, zoals zij dat allang op die van anderen deden. En dat zulke afstemming nòg nauwer gaat luisteren. Bijelkaar werkt het immers pas als het onderling klopt. In beginsel verschilt een alweer explicietere netwerkopzet dus niet(s) van eerdere samenwerkingsmaatregelen met uitwisseling van relevante informatie bijvoorbeeld 'op' papier, maar voorheen kon iedereen vergaand de schijn van autonomie ophouden en zich erin koesteren. Wat als plotselinge bedreiging daarvan kan worden opgevat, leidt daarom vaak allereerst maar eens tot verzet. (Ook in het midden laat ik hier dat om andere redenen verzet van a.s. zgn gebruikers terecht is.)

De BZ-financiële administratie hadden we inderdaad al volgens het idee van netwerkadministratie opgezet, tweeledig zelfs (want) met faseboek als module van deelgrootboek resp. deelgrootboek als module van grootboek. Maar als netwerk bleef het tot de financiële administratie beperkt (en voorzover ik weet is er later wederom één grote bak voor teruggekomen; tja, als er niemand is die het begrijpt). Later ontwierp ik een algemeen geldige methode voor samenhang van (betekenis)verschillen op netwerkschaal, waaraan ik nòg weer later de naam Metapatroon (Engels: Metapattern) gaf. De crux is dat informatie volgens apartheidsbeperking niet geschikt is als informatie volgens netwerk- annex stelselverruiming. Er moet telkens iets bij.

Tja, hoe krijg je dat begrijpelijk? En daarbij komt dus, dat wie dat zou moeten gaan begrijpen zich, ja, dat begrijp ik dan wèl weer, met voorrang zorgen maakt om wat z/hij ervaart als dreiging van verlies van, vooruit, identiteit. In tegenstelling tot jouw veronderstelling is het daarom juist niet zo, dat "[d]e ICT-ers daar [...] het wel kunnen volgen" Wèl mee eens, zij "durven kennelijk niet," maar volgens mij zijn óók zij dus vooral bang om hun handelingsvrijheid, vaak ook nog eens goed betaald, te verliezen (en zij kunnen vaak daadwerkelijk ongehinderd blijven aanprutsen, denk aan – was het maar een sprookje! – **De nieuwe kleren van de keizer**). Dat zijn alles

bijelkaar niet bepaald gunstige omstandigheden voor verlichting. Ik elk geval ben ik er nog weinig mee opgeschoten. Afgezien van mijn communicatieve tekortkomingen, over enkele generaties moet dat toch eenvoudiger zijn ... Maar als we er zèlf nog iets van willen meemaken, al is het maar een beginnetje, moet de vraag natuurlijk zijn zoals jij die stelt, te weten “Is dit niet eenvoudiger uit te leggen?”

Jij stelt het letterlijk voor, maar ... achteraf. :-) De figuren Jip en Janneke heb ik al opgevoerd, zie de bijlage voor [Betekenissen van Jip en Janneke: semantiek en pragmatiek voor informatieverkeer in de netwerkmaatschappij](#) (in: **PrimaVera**, working paper 2008-03, Universiteit van Amsterdam, 2008). Iemand die dat opstel destijds las, wond zich erover op dat ik de vindplaatsen van de dialogen niet had aangegeven. Die was dus zó vooringenomen, dat hij zelfs niet kon herkennen dat ik ze geschreven had. Wat ik vind dat het opstel ontmaskert, is de mythe van eenvoud van wat spreekwoordelijk als eenvoudige taal is gaan gelden. Of zoals Albert Einstein naar verluidt zei: “Everything Should Be Made as Simple as Possible, But Not Simpler.” Ik hoop òngelijk te hebben, maar – juist? – aan de hand van Jip en Janneke meen ik erop uit te komen, helaas, dat het nog niet zo eenvoudig is om eenvoudiger te verklaren hoe informatie(voorziening) stelselmatig passend moet zijn opgezet. Dat mag echter niet ... betekenen pogingen maar te staken.

Voor het geval dat je er ná het Jip-en Janneke-opstel nog geen genoeg van mocht hebben, wijs ik je met [Wen er maar aan! Over noodzaak en opzet van stelselmatig informatiebeheer](#) tevens op de, hmm, publieksversie van een rapport dat ik voor de Rechtspraakorganisatie schreef, wat vermelding van medewerkers aldaar als co-auteurs verklaart. Of er iets mee gebeurt? Volgens mij heeft zelfs niemand het daar gelezen.

“[V]erder [er]over praten?” Graag!

84.27

Ik ga nogal uitvoerig op je opmerking in, omdat je er m.i. terecht een kritiek ... punt mee raakt. Ja, je hebt zelfs sterker gelijk dan je wellicht al dacht, :-) als je zo'n aanknopingspunt met een “informatievraag” associeert. Want die aanduiding strookt zelfs nauwkeurig met de feitelijke werking van KnitbITs. Martijn Houtman heeft de interactie (lees dus ook: het verkeer) met, zeg maar, het digitale informatiestelsel waaraan een gebruiker deelneemt ... zelfs principieel opgezet volgens het ritme van vraag en antwoord. Wat een gebruiker op enig moment als verzameling van mogelijkheden – zoals haar/hem getoond – beschikbaar heeft, zijn inderdaad evenzovele vragen aan ‘het apparaat.’ Z/hij kan dan kiezen om één van die vragen daadwerkelijk te stellen. Daarop moet het bijbehorende antwoord door ‘het apparaat’ volgen, nota bene inclusief de verzameling ... vraagpunten die relevant kunnen zijn voor voortzetting van interactie. Zo gaat het heen en weer, op vraag volgt antwoord, enzovoort.

Omgekeerd kan je overigens het aanbieden van keuzemogelijkheden telkens als een vraag van ‘het apparaat’ opvatten. Dan geeft de gebruiker steeds antwoord met een bepaalde keuze.

Wat telt is de vaste regelmaat van verkeersmomenten. Nogmaals, ritme. Daardoor valt èlk moment strak te beheersen, terwijl het verkeersbereik met zulke momenten volgens allemaal dezelfde opzet juist open (lees ook: stelselmatig) kan blijven.

Als je ervan uitgaat dat het de gebruiker is die de vraag stelt, prima, rijst voor overwegingen mbt bescherming van de persoonlijke levenssfeer de ... vraag of het antwoord door ‘het apparaat’ persoonsinformatie betreft. Zo ja, dan leidt dat tot de

vervolgvraag mbt beschermingsmaatregelen waaròm z/hij die vraag stelt. Er moet enerzijds immers een erkende taak zijn, waarvoor z/hij precies die persoonsinformatie als antwoord nodig heeft en dáárom de vraag ernaar zelfs moet kunnen stellen (en zulke bedoeling met informatie heb ik algemener met de aanduiding informatietaak ... bedoeld.) Anderzijds moet z/hij in een erkende hoedanigheid aangesteld zijn voor uitvoering van de informatietaak en daarmee dús voor het stellen van de informatievraag in kwestie. Bijelkaar maakt dat aldus opgevatte vraagpunten in één moeite door tot zgn autorisatiepunten, klaar. Ik merkte in mijn eerdere emailbericht met zoveel woorden op dat voor de aanwijzing van (lees ook: het verschil maken tussen) specifieke hoedanigheden op haar beurt o.a. als criterium moet gelden welke informatie al dan niet nodig is voor bijbehorende taken inclusief rêcht op antwoord op bepaalde vragen. De bepaling van vragen/taken resp. hoedanigheden is daarmee onderwerp van onderlinge afstemming. Zo heeft het geen zin om een bepaalde informatievraag te duiden, indien er geen enkele hoedanigheid valt te bedenken waarin iemand tot het stellen van exact die vraag bevoegd verklaard zou kunnen worden. Het resultaat van zulke afstemming komt als het ware in de vraag- annex autorisatiepunten samen. Klopt, op haar beurt omvat die aanstelling van iemand in een hoedanigheid eveneens een informatietaak annex -vraag, dwz te verrichten door iemand – meestal – ànders in een dáárvoor erkende hoedanigheid. Praktisch houdt dat echter ergens op. Voor het vestigen van het allereerste aanknopingspunt voor het informatieverkeer via 'het apparaat' bestaat op die manier het verschil tussen vraag en antwoord niet. Dat kàn niet en vergt daarom – noem het maar – vertrouwen. Eenmaal gevestigd moet uiteraard vooral dàt punt beveiligd blijven.

84.28

Dank je wel voor je levensteken! Ja, op die manier kan je het zelfs alsmaar drukker krijgen. :-) Toegegeven, ik heb dat ook, te weten rusteloos ònvermogen om ergens mee op te houden. Het is en blijft natuurlijk interessant ...

Je moet maar zeggen als je vindt dat ik me laat meeslepen, maar interessant lijkt mij dus ook een verkenning naar eventuele wisselwerking tussen, als ik het zo mag uitdrukken, onze respectievelijke genres. Als jij roddeljournalist een passende aanduiding acht, weet ik wel raad met een beschouwing onder de noemer van roddelsemiotiek. Het is maar een eventuele insteek, en van het een komen we geheid op het ander. Ik zou daarom graag eens verder praten, wat uiteraard ook ergens anders dan tussen kringloopse boekenkasten kan. Voor koffie oid ben je van harte welkom bij mij thuis (Voorburg). We kunnen elkaar ook in een Haags café treffen, zeg het maar.

84.29

Zijn taalgebruik komt inmiddels plechtstatig, hoogdravend over. Zodra de lezer echter beseft dat de zinnen zich bij uitstek voor voordracht lenen, legt hardop lezen nog eens extra nadruk de actualiteit ervan; voor een toehoorder biedt zelfs de toenmalige spelling geen belemmering meer.

Wie ernstig zorg ervaart om toekomst om daaruit kritisch-opbouwend gevolgen voor momenteel gedrag te trekken, ziet zulke onrust door Johan Huizinga (1872-1945) schitterend paradoxaal uitgedrukt als leven **In de schaduwen van morgen** (H.D. Tjeenk Willink & Zoon, derde en herziene druk 1935, oorspronkelijk 1935). Enkele

jaren ná verschijning van dat, zeg ook maar, pamflet brak de Tweede Wereldoorlog uit. Huizinga's zorg is allesbehalve misplaatst gebleken.

De vraag is dan, of 'wij' tegenwoordig in een vergelijkbare spanning verkeren. Voltrekt zich zelfs allang een vrijwel allesomvattende ramp, maar willen wij er domweg geen weet van hebben? Wie bereid is rustig te lezen, aansprekend taalgebruik weet te waarderen, zich evenmin stoort aan wat er thans nogal archaïsch aan woordkeuze en spelling aan is, krijgt door Huizinga met zoveel woorden een helaas onverminderd geldige analyse van ontspoorde verhoudingen resp. oproep tot verhoudingsgewijs opbouwend evenwichtsonderhoud geschetst:

Tusschen een overtuigd cultuurpessimisme en de verzekerdheid van een aanstaand heil op aarde staan al diegenen, die de ernstige euvelen en gebreken van het heden zien, die niet weten, hoe ze te heelen of te keeren zullen zijn, maar die werken en hopen, die zoeken te begrijpen en bereid zijn te dragen.[p. 5]

De geschiedenis leert volgens Huizinga:

[E]en algemeen **terug** is er niet.[p. 12] De historie kan niets voorspellen, behalve één ding: dat geen groote wending in de menselijke verhoudingen ooit uitkomt in den vorm, waarin vroeger levenden zich haar hebben verbeeld. Wij weten zeker, dat de dingen anders loopen, dan wij denken **kunnen**. [p. 213]

Dat neemt niet weg dat

het verleden [...] toch leering [kan] behelzen, ons ter oriëntering dienen.[p. 6]

Hij voegt er overigens meteen de waarschuwing aan toe, dat

[h]et materiaal van vergelijkbare gevallen [...] kleiner [is] dan het wellicht kon schijnen [...] en ook] kan [men] vragen: heeft de beschaving ooit anders dan in crisis verkeerd? Is niet alle menselijke historie hachelijk in de hoogste mate?[p. 14]

Wat mij betreft is het minstens, eh, methodologisch het veiligst om continuïteit van crisis maar aan te nemen. Dat maakt prompt ook de vraag retorisch naar de actualiteit van Huizinga's pamflet. Kortom, iedereen kan er altijd lering uit te trekken. En omdat er géén "terug" is, ofwel een houding van herhaling resp. herstel volstaat niet en pakt stellig zelfs averechts uit, moet de les vooral zijn om te willen blijven ... leren. Want

[e]en conclusie, dat het wel zo'n vaart niet loopen zal, valt uit geen historische parallel te putten. Wij blijven voortstormen in het onbekende.[p. 21] Willen wij cultuur behouden, dan moeten wij voortgaan met cultuur te scheppen.[p. 24]

Het lijkt een zinnetje tussendoor waarmee Huizinga de daarvoor ook m.i. noodzakelijke paradigmawissel duidt:

het welverzekerde 'is zoo' reduceert zich tot een 'doet zich voor als'[, p. 49]

met dien verstande dat ik er onder de noemer van subjectief situationisme geen reductie in zie. Integendeel, er bestaat geen wezenlijk enkelvoud in absolute zin, maar gedragsmatig meervoud volgens betrekking (lees ook: samenloop) tussen enerzijds ob- dan wel subject, anderzijds situatie; zowel betrokken ob-/subject, als betrokken situatie verandert door hun samenloop met bijbehorend gedrag, wat leidt tot gewijzigde voorwaarde voor eropvolgende betrekkingen/samenlopen, enzovoort. Ik vermoed dat – ook – Huizinga nog mikt op enkelvoud van verklaring. Daaraan blijven vasthouden vind ik immers zijn bewering begrijpelijk maken dat volgens hem

[d]e wetenschap [...] tot de grenzen van ons denkvermogen genaderd [schijnt]. [p. 49]

Hij heeft kennelijk, over zich-voordoen-als gesproken, niet dóórgedacht over het inzicht dat hij doorgeeft, te weten dat

[e]en proces [...] zich voor[doet] als een werking van deeltjes of van golven, al naar de zijde vanwaar men het beziet.[p. 49]

Maar o.a. evenmin Niels Bohr heeft zijn zgn complementariteitstheorie veralgemeniseerd tot een betrekkingen- annex relativiteitstheorie. Mijn idee is in elk geval dat we met een consequent situationisme met kennisvorming, klopt, inclusief zgn wetenschappelijke, wederom enige tijd 'vooruit' kunnen. Wat blijft is

de duizeling van het denken voor de grenzenloosheid der wetenschap[, p. 50]

maar die grens laat zich dus – ook? – naar mijn idee redelijkerwijs onder de aanname van principiële gedragsbetrekkelijkheid nota bene aanzienlijk meeromvattend verleggen:

[V]ertrouwen op middelen, waarvan de ondeugdelijkheid zonneklaar is, [verdient] geen anderen naam [...] dan dien van bijgeloof.[p. 180]

Het is dankzij situationele gedragsverbijzondering niet dat

[t]egenstellingen [...] samenbestaanbaar [blijken].[p. 50]

Daarentegen raken ze opgeheven. Door verschillen tusschen situaties is het prompt onzin om te verlangen dat bijbehorend verschillende ob-/subjectgedragingen – nog – stroken. Met situatie (lees ook: omstandigheden) als groeperingscriterium voorziet Huizinga wèl weer duidelijk de aard van nauwkeuriger ordening:

Alle groepen van verschijnselen verstrengelen zich als in een reidans. Interdependentie wordt het wachtwoord van alle moderne beschouwing [...], overal moet een eenzijdige, orthodox-causale verklaring plaatsmaken voor het erkennen van veelzijdige, samengestelde betrekkingen en wederzijdse afhankelijkheden.[p. 50]

Ik heb een stelselmatig bemeten, zeg maar, eenheid van interdependente samenstelling voorgesteld. Dat is de tweeledige samenloop tot gedrag van enerzijds iets als ob- dan wel subject, anderzijds iets als situatie. Op zijn beurt kan elke samenloopresultaat dienen als ... iets dat aandeel heeft in nadere samenloop, enzovoort. Dit recursieve verbijzonderingsbeginsel is de grondslag van de stelselmatige modelleermethode [Metapatroon](#). Dergelijke formalisme is Huizinga onbekend. Ik kan het thans benutten om te verklaren dat hij zich nog genoodzaakt ziet op te merken, dat

[h]et cultuurwetenschappelijk denken [...] in stijgende mate antinomisch en ambivalent [wordt]. Antinomisch, dat wil zeggen, dat de gedachte zich als 't ware opgehangen bevindt tusschen twee tegenstellingen, die te voren schenen elkaar te moeten uitsluiten. Ambivalent, dat wil zeggen, dat het waardeoordeel in het besef van betrekkelijke verkieselijkheid van twee tegenstellingen voor de keuze blijft aarzelen als de ezel van Buridan.[p. 51]

Wat hij mist, is een criterium voor eenduidig onderscheid. Dàt biedt situatie, en recursief opgevat geldt dat door-de-schalen-heen, maw eensluidend voor het volledig – ermee anders – denkbare werkelijkheidsbereik.

Zolang besef van wederzijdse afhankelijkheden ontbreekt, houdt Huizinga helaas gelijk

om op het gebied van hedendaagsch denken en weten van een crisis te spreken, een crisis zoo fundamenteel en zoo hevig, als er in vroegere ons bekende perioden [...] nauwelijks zou zijn aan te wijzen.[p. 51]

Dat gebrek was eerder ook geen aanleiding voor een crisis, in elk geval niet een zo aardomspannende crisis als tegenwoordig. Inmiddels moet bereik van interdependentie inderdaad als globaal erkend worden, dat intensiteit ervan nog eens aanjaagt. Huizinga meent nog dat

[h]et [...] de verfijning van het kennisinstrument en de verdieping van de kenniswil zelf [zijn], die hier de crisis veroorzaken.[p. 53]

Daarop draait het uit, omdat vakdisciplines elk een spoor volgen vanuit de aanname dat kennis enkelvoudig is en als zodanig absoluut geldig moet zijn. De relativisering voor erkenning van zgn interdependentie moet daarom met de aanname gevestigd zijn om opbouwend tot redelijk gedifferentieerd begrip van zulke samenhang te kunnen raken. Dat vergt zelfs principieel “verfijning,” dwz axiomatisch bepaald. Voorkeur voor eenkennigheid laat zich echter moeilijk wijzigen, zodat, hier ook verder in Huizinga’s woorden,

[o]nze samenleving [...] vol [is] van [...] ‘verzwakking van het oordeel[.]’[p. 56] Zeker is, dat de reclame, in al haar vormen, speculeert op een verzwakt oordeel, en door haar buitensporige uitbreiding en nadrukkelijkheid de verzwakking zelf in de hand werkt.[p. 64] De oogenblikkelijke publiciteit, aangezet door mercantiel-sensationele strekking, blaast een eenvoudig verschil van standpunt op tot een [...] hallucinatie. De denkbeelden van den dag eischen werking à la minute.[p. 199]

Zachtjes uitgedrukt voeren thans zgn sociale-mediabedrijven dat tempo

van de reclame, hetzij commercieele of politieke [p. 171]

nog eens op. Huizinga weet het al en schrijft over

het geheele reclamewezen [als het] hypertropische product van den modernen tijd[. p. 171] De aera der reclame kent geen beperking der middelen. De reclame overlaadt elke voorstelling met zooveel suggestie als zij dragen kan. Zij dringt haar leuzen aan het publiek op als dogmatische waarheden, beladen met zoveel mogelijk gevoelens van afkeer en verheerlijking.[p.157] Een ijdele vorm schept de illusie van een volwaardig doel.[p. 161] Met de prijsgave van het oordeel [wordt] het verantwoordelijkheidsbesef gereduceerd [...] tot een verward gevoel van verbondenheid aan een zaak, die hen opeischt.[p. 172]

En daarmee

vindt de dwaas enkel den vrijbrief voor groter onzin. Het is een waarlijk tragische consequentie[. p. 70] De marge van het verkeerd begrijpen [verwijdt zich] tot een breede zone.[p. 199] De kritische remmen falen.[p. 76] Men heeft hier te doen met den diepsten grond van de geheele cultuurcrisis.[pp. 88-89] Wonderlijke begoocheling! Men loopt storm tegen kennis en begrip, maar altijd weer met de middelen van halve kennis en wanbegrip[. p. 99 omdat] de mensch [...] geneigd blijft tot ethische verontwaardiging en veroordeeling van anderen[. p. 104] De verwarring en vermenging van affekt en inzicht wordt in het moderne bestaan niet meer overwonnen.[p. 114] Verheerlijking van de daad als zodanig, bedwelmend van de kritische onderscheiding door sterke prikkels op den wil, beneveling van de idee door een schoone begoocheling, dit alles is [...] in het spel[. p. 154] Het is een toestand, die door de verslapping van de remmen eener morele overtuiging ieder oogenblik hoogst gevaarlijk kan worden.[p. 167]

Het gezegde dat kennis macht is, klopt domweg niet. Daarom helpen waarschuwingen tegen machtsmisbruik zo zelden, zijn voorstellen ter bevordering van evenwichtiger – maatschappelijke – verhoudingen doorgaans niet welkom. Huizinga wijst op

die bedriegelijke neiging tot omkeering van een geldig oordeel[. p. 129]

Dat leidt onvermijdelijk tot de ene zgn overheidsaffaire na de andere, want in de praktijk heerst de

leer van de zedelijke, beter onzedelijke autonomie van den Staat[, die] van alle gevaren, die de [...] beschaving [...] bedreigen, ongetwijfeld het grootste [is], omdat zij het sterkste machtssubject aangaat[. p. 140]

Maar een staat is natuurlijk géén subject, althans niet in de zin van een ... natuurlijk persoon. Een staat kan door bepaalde subjecten als hùn private machtsmiddel worden gebruikt. In dat geval misbruikt, dus, en

[n]iet van een ingreep der ordenende machten is [dan] het heil te verwachten.[p. 222]

Daarentegen komt m.i. een staat pas tot zijn ... recht als verkeersmiddel voor àlle subjecten voor hùn onderling zo evenwichtig mogelijke verhoudingen. Dat vergt van èlk subject dat z/hij zich mede verantwoordelijk ervoor weet, kortom

ethische en metaphysische waarden.[p. 198] Wat daartoe noodig is,

en neem de stichtelijke toon maar voor lief,

is een inwendige loutering, die de individuen aangrijpt. De geestelijke habitus van de mensen zelf moet veranderen.[p. 222]

Hmm, geen eenvoudige opgave. Volgens Huizinga kunnen sterk toenemende zgn technische mogelijkheden daarvoor zelfs een navenant toenemende belemmering vormen, want iemand

drukt op een knopje, en het leven komt tot hem. [...] De wereld is [haar/]hem tot een speelgoed geworden. Wat wonder als [z/]hij zich daarmee als een kind gedraagt?[p. 168]

Ik herinner eraan dat Huizinga nog geen weet kòn hebben van digitalisering. Hij geeft als

voorbeeld van een buitengewoon hoge technische prestatie, van de nuttigste en heilzaamste werking, die niettemin door nevenwerkingen het gehalte der cultuur met verzwakking bedreigt, [...] de radio.[pp. 203-204]

Zijn kritiek doet thans achterhaald aan, maar zijn oproep voor aandacht voor nadelige “nevenwerkingen” is uiteraard terecht:

Het bolwerk van haar technische volmaking en haar economische en politieke effectiviteit vrijwaart onze cultuur in geenen deele voor barbariseering. Barbarie, met deze perfecties verbonden, wordt slechts des te krachtiger en te tyranniek.[p. 203]

Eveneens herinner ik eraan dat Huizinga nog geen weet van de Tweede Wereldoorlog kon hebben. Afgaande op zijn analyse kan hij er echter niet door zijn verrast:

Waan en wanbegrip tieren overal. [...] De wereld is geladen met haat en misverstand.[p. 205]

Wat tegenwoordig fake news heet, stelt Huizinga in keurig Frans aan de kaak:

Het ergste is die overal waarneembare “indifférence à la vérité”, die in de openlijke aanprijzing van het politiek bedrog haar toppunt bereikt.[p. 206]

Intussen zijn er allerlei onderwerpen, klimaat en zo, waarvoor geldt dat wij leven “in de schaduwen van morgen:”

Het dilemma waarvoor de tijd ons plaatst, neemt dagelijks toe in urgentie.[p. 223]

Daarvoor moeten we m.i. vooral optimaal opbouwend met reële verschillen leren omgaan, want er zijn inderdaad

[o]veral verwickelingen, die eerlang gebiedend oplossing zullen vragen, en waarvan elk onbevooroordeeld beschouwer erkennen moet, dat een oplossing die niemands gegronde bezwaren schaadt, niemands billijke wensen vrijdelt, nauwelijks uit te denken is.[p. 223]

Er bestaat pas kans van slagen met oriëntatie volgens evenwichtige verhoudingen. Anders blijft het geheid mis gaan.

Dat was zo in 1935 en, zoals we van Huizinga kunnen leren, is dat helaas nog steeds zo. Want nogal wat mensen die het voor het zeggen hebben, laten zich dat echter niet zeggen.

84.30

Het klinkt zo behulpzaam, moet je het niet begrijpelijker maken? Meestal blijkt iemand echter helemaal geen zin te hebben om ergens zelfs maar aandacht aan te besteden en probeert er onder het mom van vriendschappelijk advies per omgaande onderuit te komen. Zulk schijnadvies betreft dan geen op-, maar daarentegen een [fopvatting](#).

Ook voor duiding van – gebrek aan – begrijpelijkheid ... helpt het om een teken als verzoek tot inschikkelijkheid te ... begrijpen. Ja, dàt wil ik zelfs graag begrijpelijker maken. Voor een korte inleiding, zie [Geef mij aib even de pindakaas!](#)

Er is een subject dat een subject tot gedrag wil bewegen. Zijn (lees ook: haar) doel is de uitkomst van dat beoogde gedrag. Daartoe, als middel, dus, richt een subject een teken tot een subject. Nogmaals, verzoek tot inschikkelijkheid (Engels: every sign is a request for compliance; [Semiosis & Sign Exchange: Design for a subjective situationism](#)). Daarbij kan het om verschillende subjecten gaan, intersubjectief tekenverkeer. Maar ook in die gevallen gaan er altijd tekens aan vooraf die een subject tot zichzelf richt: intrasubjectief tekenverkeer. Het schema van momentendynamiek is m.i. algemeen geldig, zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#).

Of ik veronderstel begrijpelijkheid op deze manier al begrijpelijker te hebben gemaakt? Nou, nee. Maar wie weet, komt het. Wie blijft doorlezen en –denken, zal verderop hopelijk kunnen erkennen dankzij volgehouden samenwerking tussen schrijver en lezer op dit punt reeds vergaand op weg geholpen te zijn. Ook en vooral het nota bene eigen aandeel blijkt van onmisbaar belang.

Met een teken is tekenverkeer aan de orde, en verkeer betreft verhoudingen. Neem een intersubjectief geval, ofwel van twee verschillende betrokken subjecten, vooruit, A en B. Wanneer A een behoorlijke kans wil maken om B zich tot gedrag, door B, dus, volgens zijn voorstel, van A, dus, te bewegen, moet A het teken-als-middel-ertoe afstemmen op wat B gedragsmatig passend kan vinden volgens hun verhouding. Maar A kan onmogelijk met volledige zekerheid weten hoe B erover denkt resp. middels een aanvullend teken erover kan gaan denken. Sterker nog, daarvan kan op zijn beurt B zelf onmogelijk volledig bewust raken.

Wat A van B wil, stel ik simplistisch even ééndimensionaal voor. Aan het ene uiterste gaat het A dan om gedrag door B dat volledig voordelig voor A is (en aldus volledig nadelig voor B). Omgekeerd kenmerkt het andere uiterste zich door gedrag door B dat 'beperkt' kan blijven om toe te laten dat vervolgens gedrag door A volledig voordelig voor B is (en aldus volledig nadelig voor A). Zo beschouwd komen deze uitersten overeen met strikt eenzijdige machtsverhouding. Met het ene uiterste gaat

in elk geval A ervan uit de volledige macht over B te hebben. Met het andere uiterste is het uiteraard precies omgekeerd.

Tja, het is de vraag of B hun verhouding inclusief machtsverdeling ziet zoals A dat doet ... zoals B mede vindt blijken uit het teken dat A nu tot hem richt. En juist dat teken in kwestie kan B vooral opvatten als poging door A om die machtsverdeling in zijn voordeel resp. in het nadeel van B te wijzigen. Zo van, als ik, hier B, dus, daadwerkelijk doe wat A afgaande op mijn duiding van zijn teken van mij vooral in zijn voordeel verlangt, geef ik, hier nog steeds B, dus, door mijn inschikkelijkheid ermee hem (A) met zoveel woorden een teken met onze gewijzigde verhouding in te stemmen. Ik zou wel gek zijn!

Zodra één van de betrokken subjecten een teken in termen van zo'n machtsverhouding plaatst en/of beoordeelt, is vooropgezette begrijpelijkheid eenzijdig het recht van de zich oppermachtig wanende verzoeker – wat dan een eufemisme is – tegenover het subject tot wie hij zich richt als aan hem onderdanig en/of de plicht die het zich oppermachtig wanende verzochte subject aan het door hem strikt aan hem onderdanig veronderstelde verzoekende (lees dan ook: genade zoekende) subject oplegt. Een amerikaans-engelse misvatting over begrijpelijkheid luidt: Don't make me think!

Dergelijke verhoudingen zijn pathologisch.

Macht is natuurlijk niet ééndimensionaal. Verschillende gedragingen vergen allerlei vermogens. Met samenwerking kunnen subjecten met complementaire vermogens een gezamenlijk resultaat bereiken met voor elke deelnemer een voor hem gunstiger aandeel dan louter zelfvoorzienend haalbaar kan zijn (als er in zijn eentje überhaupt al iets van was gelukt). Wie macht(sverdeling) daarvoor zelfs als enig uitgangspunt neemt, kan helaas ver komen, maar nooit in een alom als opbouwend, evenwichtig enzovoort ervaren richting en samenwerking mag dat daarom niet heten.

Volgens de houding voor samenwerking is begrijpelijkheid geen absoluut, maar relatief ... begrip. Met het oog op samenwerking houdt een teken van A in, dat de inschikkelijkheid door B met diens gedrag een noodzakelijke bijdrage betreft aan gezamenlijke inspanningen waarvoor B op zijn beurt dus op bijdragen door A mag rekenen. Volgens die houding loont het voor B om, indien het hem vooralsnog niet duidelijk is waarom A hem verzoekt, tot A een verzoek om nadere toelichting te richten. Onder de noemer van samenwerking moet B er immers van uitgaan dat zijn begrip van A's verzoek mede in zijn eigen voordeel kan zijn indien hij er daadwerkelijk naar handelt. Ofwel, investering door B in begrijpelijkheid levert juist ook hemzelf iets op. En dan weer in zijn voordeel doet A er verstandig aan om op aanwijzing van B moeite voor de verzochte toelichting te doen. Wat kan helpen, is dat A nadrukkelijk genoeg wijst op wat hij bijdraagt.

Enige argwaan blijft juist dan echter geboden. Iemand met een eenzijdige machtshouding maakt gauw en gretig misbruik van iemand met een te klakkeloze samenwerkingshouding. Een samenwerkingsaanbod kan ook domweg niet overwogen worden, omdat er met relativering van verhouding van dien abusievelijk prompt een dreiging in wordt herkend van de, ja, volstrekt illusoir, eigen absoluut veronderstelde positie. Die verdediging is feitelijk een aanval, maar geldige omgangsvormen verbieden onmiddellijk vertoon van agressie. Daarom krijgt zo'n afwerend teken afkomstig van wie nog in onzekerheid verkeert over de machtsverdeling waarvan hij normatief wil – blijven – uitgaan, vaak de gedaante van zgn goede raad.

Wie tijdig een fopvatting herkent, bespaart zich nodeloze moeite die hij immers beter in samenwerking kan steken, of in wat op z'n minst die belofte vooralsnog wèl lijkt te bieden.

Deze aantekening gaat over dynamiek van begrijpelijkheid als een m.i. onmisbare voorwaarde voor samenwerking. Het kan lang zoeken zijn naar subjecten die over verschillen gelijkgezind zijn. Als ik ze gemakkelijk had kunnen vinden, vice versa, had ik deze aantekening stellig niet geschreven.

84.31

Ik besloot me vrijwel meteen tot zelfs maar zeer vluchtig doorbladeren te beperken. Want, met dank voor inzage, àls het al lukt om volgens **System and software engineering – System life cycle processes (NEN-ISO/IEC/IEEE 15288**, NEN, juni 2015) ooit tot een bruikbare uitkomst te raken, heeft het m.i. voorspelbaar allemaal veel en veel langer geduurd dan nodig en zijn de kosten de pan uit gerezen. Hopelijk heb je er begrip voor, dat ik dááaraan geen uitvoerige studie wil wijden. Als ik nu dacht er nogal wat opbouwend bruikbaars uit te kunnen leren ...

Ik raak er inderdaad in een balorige bui door.

Prima, voor héle grote zgn systemen is een gestructureerde aanpak gedurende de gehele levenscyclus nuttig, vooruit, onmisbaar en wat mij betreft dan vooral voor het beheer tijdens de fase van operationeel gebruik. Voor ontwerpqualiteit kan het echter zelfs àltijd een ramp zijn.

De veronderstelling van begrensdsheid àls systeem wijs ik aan als achterhaald. Het is natuurlijk zelfs nooit zo geweest dat een systeem als het ware apart gemaakt kon worden om na voltooiing een plaats in een onveranderd gebleven omgeving in te nemen. Als ik het nog omgeving mag noemen, die verandert onlosmakelijk mee. Daar gaat dus de abusievelijk veronderstelde grens.

Onder de noemer van infrastructuur keert de aanpak zowat òm, nou ja, zo stel ik dat voor. Als middel voor een beoogd doel gaat de ontwerper in overleg met de opdrachtgever en overige belanghebbenden na, in hoeverre beschikbare infrastructuur daarin voor hen reeds voorziet. Zo ja, klaar. Zo nee, en zolang dat doel om te bereiken overeind blijft, dan is er blijkbaar een combinatie nodig van een aanvullend middel (lees hier dus ook steeds: systeem) en – gebruik van – infrastructuur. En, wie weet, wellicht is het mogelijk om de infrastructuur aangepast te krijgen, zodat – de moeite voor – een aanvullend middel minimaal is (of daardoor zelfs overbodig raakt, wel zo eenvoudig). Ik heb ooit een poging tot enige nadere uitleg gewaagd, zie [Bipolaire informatiearchitectuur rondom de burger](#). Voor een middel volgens aldus minimalistische opzet vind ik daarentegen die norm vooral leiden tot node- en oeverloos gedoe.

Alles goed en wel, maar als het met een systeem gaat om ... infrastructuur?

Daarvoor vind ik die toch vooral tèchnisch gerichte norm mank gaan aan gebrek aandacht voor zowel politiek-bestuurlijke als beheer- annex uitvoeringsaspecten. En van infrastructuur is grens in ruimte en tijd èxtra moeilijk te trekken.

Ook herken ik niet wat die norm aan borging toevoegt. Voorzover ik 'm begrijp, biedt de norm een enorme verzameling aandachtspunten. Wat echter telt, is hoe aandacht enzovoort uitpakt. Met deze norm als slechts een raamwerk mag/moet iedereen dat zèlf invullen. Ook prima, maar verder dan zo'n check-list en de aansporing c.q. dwang om 'm te blijven aflopen volgens nadere methoden & technieken is iemand er kennelijk nog niet mee.

Als ik er volgens jou onverhoopt helemaal niets van begrijp, laat me dat vooral per

omgaande en onverbloemd weten.

Vooralsnog zet ik hier mijn botweg geformuleerde analyse voort. Ik hoop dat je er mijn oprecht gemeente waarschuwing in herkent je te behoeden voor verwachtingen – je ziet het toch als meer dan pure liefhebberij? – die volgens mij niet uit kunnen komen. Zo zie ik dus niet dat jij je zinvol kunt wijden aan het maken van een informatiesysteem – haha, houd jij je daarvoor eraan? – voor procesondersteuning volgens die 15288-norm. Ikzelf denk er niet inderdaad niet eens aan om er zelfs maar aan te beginnen. Daarvoor moet immers niet alleen die gigantische check-list worden opgenomen, veel werk, maar nog niet echt ingewikkeld. Maar voor elke activiteit moet zijn voorzien in zgn koppelingen met – wellicht zelfs een veelvoud middelen voor – methoden & technieken in kwestie. Om nog maar te zwijgen van ruimte die ISO 15288 kennelijk laat voor maatwerk (Engels: tailoring). Dat vergt inspanningen die, althans voorzover ik in dezelfde gauwigheid kon nagaan, nog niemand heeft aangedurfd. Ja, je kunt dat als goed nieuws opvatten, als het tenminste klopt dat je nog géén concurrenten hebt. Mijn oordeel is echter dat jij de benodigde investeringen ernstig onderschat om tot een geschikt product te raken. Je bent ook jaren verder, voordat je iets hebt – kunnen laten maken – dat omvattend genoeg bruikbaar is. Tja, en dan wil je ook nog eens je investeringen graag op z'n minst terugverdienen. Nogmaals, ik moet er niet aan denken.

Je kunt al een redelijke, ik bedoel dus afschrikwekkende, ;-) indruk krijgen van de omvang van de opgave, als je de reeks ontwerprapportjes leest die ik opstelde met de titel [Werk in uitvoering](#), nrs 1 tot en met 6, nav eerder overleg van ons. Let wel, wat daarin verkend staat, dekt maar een zéér klein gedeelte van het bereik met ISO 15288. Als het je met die rapportjes al duizelt, kan je nagaan ...

Vergelijk het maar eens met SAP. Wederom voorzover ik weet, heeft IBM – wat later met terugwerkende kracht doorging voor – de eerste versie in betaalde opdracht gemaakt. De klant in kwestie nam dus de eerste investering voor zijn rekening. Dat had IBM heus nooit zelf gedaan. Daarná zijn de betrokken IBM-medewerkers voor zichzelf begonnen met die programmatuur onder de noemer van versie 2 als zgn pakket mikkend op meerdere klanten. Met zulke verdere klanten werden verdere versies gefinancierd.

Om hier tot besluit op **Werk in uitvoering** terug te komen, wat die reeks beschrijft acht ik in betrekkelijke beknoptheid allemaal wel redelijk zinvol. Dat komt uiteraard, omdat het slechts mijn vertaling is van wat jij destijds als relevante informatiebehoefte mbt bouw'werk' opperde. :-)

84.32

Huizinga's cultuurkritiek **In de schaduwen van morgen** heb ik na het opstellen van **aantekening 84.29** nog onder handbereik. Daarin wijst hij er op dat

het redelijk element [...] steeds meer gereduceerd [wordt, dwz dat] aan het kennen als zoodanig het primaat als middel tot het verstaan der wereld wordt ontzegd.[p. 197
Echter, t]erugkeer tot de rede helpt niet uit de draaikolk [p. 198] van de
irrationaliseering[. p. 197]

Intussen beschouwt hij de rede niet als zoiets als een absoluut geldig principe. Dat blijkt m.i. uit zijn opmerking dat

[wij a]an het tyrannieke doorgevoerde rationalisme [...] allen zonder onderscheid lang
ontwassen [zijn]. Wij weten dat niet alles te meten is aan de redelijkheid. Het
voortschrijdend denken zelf heeft geleerd, dat de rede niet genoeg is.[p. 70]

Desalniettemin stelt Huizinga de rede overwegend voor als een factor volgens een tegenstelling van elkaar uitsluitende factoren. Zo stelt hij dat

[e]r [...] zonder twijfel meermalen in de geschiedenis van het denken wendingen geweest [zijn], waarbij een te ver doorgevoerd primaat van het begrijpen werd afgelost door een vooropstelling van den wil.[p. 89]

Daarom vindt Huizinga, genoemd boek verschijnt in 1935,

[h]et [...] vreemde tijden. De Rede, die eenmaal het geloof bestreed en meende te hebben verslagen, moet nu, om haar afbraak te ontgaan, toevlucht zoeken bij het geloof.[p. 99]

Tja, wie ben ik? Het lukt blijkbaar niet om een synthese te bereiken volgens verschillende principes met veronderstelde absolute geldigheid. Nota bene, dat is juist niet ... vreemd. Want de absoluutheid van het ene houdt ... principiële ontkenning van al het andere als zodanig in. Een synthese kan slechts door relativisering slagen. Tussen de regels door lijkt Huizinga weliswaar een verhouding tussen rede en – zo iets als – geloof ... redelijk te vinden, maar zelfs maar het idee om er een voorstel voor te opperen komt kennelijk niet bij hem op.

Mijn voorstel ervoor is opgenomen in de semiotische enneade voor subjectief situationisme. Zo iets als de Rede of het Geloof geldt niet als respectievelijk enkelvoudig, allesomvattend principe, maar dienen daarentegen allebei als onlosmakelijk samenhangende elementen – en daarom aspecten – van elk moment van cognitief vermogen van een subject. Als twee van de negen enneadische elementen heb ik ze begrip en motief genoemd. Over “wendingen” gesproken, als of het één of het ander nooit past, zijn beide veronderstellingen vrijwel zeker te grootschalig genomen. Optimale pasvorm vergt een kleinschaliger veronderstelling (lees ook: axioma, paradigma e.d.). En principieel voorzien van betrekkelijkheid laat de enneade verhoudingsgewijze – dynamiek van – verschijnselenvariëteit verklaren, enzovoort.

Ik ga hier ook kort door op **Krisis der Zekerheden** van Leo Sjestow. Eerder wijdde ik [aantekening 83.60](#) aan het derde van de daarin drie gebundelde opstellen. Ik heb nu tevens de overige twee gelezen, en meen te herkennen dat Sjestow telkens – werk van – een schrijver behandelt die tevergeefs consequent probeert uit te gaan van absoluut geldig veronderstelde rede of het tegendeel ervan. Dat tegendeel laat zich inderdaad niet ... redelijk duiden. Als vertegenwoordigers van een levenshouding die zich, vooruit, niet met rede laat vangen, figureren achtereenvolgens Blaise Pascal en Fjodor Dostojevski. Edmund Husserl probeert de rede als dekkende grondslag te verklaren, maar dat mislukt natuurlijk. Grondslag moet immers principieel onredelijk zijn, opdat ... redeneringen ermee aldus beperkt ... redelijk kunnen zijn. Zo merkt Sjestow in het opstel **De nacht van Gethsemané, de filosofie van Pascal** (pp. 7-59) op:

Onze rede schept met haar eigene, uit haarzelf geputte waarheden, uit onze wereld een betoverd rijk van leugen.[p. 51]

Ontdaan van principiële tegenstelling geldt volgens subjectief situationisme dat de momentaan juist principieel motivationele redelijkheid van het ene subject vrijwel ‘zeker’ verschilt van die van een ander subject (en van die van hemzelf op verschillende momenten). Volgens Sjestow

[is d]aarom [ook] Pascal zelf als het ware samengeweven uit tegenstrijdigheden[, p. 55]

zij het dat in verschillende situaties nu eenmaal verschillende gedragingen door en voor het subject in kwestie passend zijn. Strijdig zijn zulke verschillen dus juist niet. Dat heeft slechts de valse schijn volgens een enkelvoudig absoluut geldig verondersteld beginsel.

In **De Overwinning der evidenties, bij de honderdste geboortedag van F.M. Dostojewsky** (pp. 61-147) verwijst Sjestow naar Dostojewski's

vraag, of [...] de rede het recht had autonoom te oordelen, zonder daarvan aan iemand rekenschap af te leggen, of dat wij hier slechts te doen hadden met een [...] toeëigening. Op deze wijze deed zich de strijd van de 'gezamenlijkheid' [...] (want daarvandaan kwamen de evidenties) [...] met de afzonderlijke, levende mens aan hem voor niet als een strijd over de waarheid, maar als een strijd over het recht.[pp. 95-96]

Een retorische vraag, dus

moest men voor alles ophouden te geloven in de wetmatigheid van die toeëigening[... D]at alles is misschien slechts autosuggestie[. p. 96 D]e rede met al haar evidenties [wil echter] geen strijd over het recht [...] toelaten.

Kan het zijn dat Sjestow enzovoort het recht met absolute macht(suitoefening) associëren? Ik beschouw het recht als maatschappelijk-verkeersregeling, waarvoor het dus om verhoudingen tussen verkeersdeelnemers gaat met onderling principieel betrekkelijke (machts)posities van dien. Dat versterkt overigens nog het bezwaar tegen de opvatting van

die zelfde rede, die geen enkel beginsel boven zich erkent. Maar hoe kan men hem van zich afwerpen, die zelfverzekerde tiran, welke methoden moet men uitdenken voor de strijd? [...] Alle bewijzen zijn redelijke bewijzen, d.w.z. zij zijn slechts daarvoor geschapen, om de van de rede uitgaande directieven te steunen.[p. 97]

Ik zie dat nog weer anders. Omdat m.i. èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is, botst een, eh, redelijk argument vóór emancipatie (lees ook: evenwichtiger verhouding) prompt op een overdrachtelijke muur wanneer het tot iemand gericht is die in de waan, als een "zelfverzekerde tiran" onredelijk, dus, van absolute macht – narcistisch met zichzelf – verkeert. Nogmaals, redelijkheid en – zoiets als – onredelijkheid maken samen (!) onderdeel uit van gedragshouding van moment tot moment. Wie het houdt op een enkelvoudig principe, kan enig ander principe nooit serieus nemen. Daartegen

rest slechts één ding: spotten, schelden, en op alles wat [zo'n absoluut alternatief] eist, antwoorden met een besliste weigering.[p. 97]

Dat schiet natuurlijk niet op voor emancipatie, subjectief-situationele variëteit, enzovoort.

Robert Musil is een tijdgenoot van Huizinga en Sjestow. Hij probeert van analyse van vermeende tegenstelling tot synthese te raken, zoals o.a. Wolfdietrich Rasch aangeeft in **>Der Mann ohne Eigenschaften<. Eine Interpretation des Romans** (in: **Robert Musil**, samensteller Renate von Heydebrand, Wissenschaftliche Buchgesellschaft Darmstadt, 1982, pp. 54-119, oorspronkelijk 1963/1967). Op dat opstel van Rasch ga ik met een andere aantekening nader in.

Musil slaagt niet, zoals ik ook al in eerdere aantekeningen heb proberen te beargumenteren, om de ... redenen die ik hierboven aanwijs. Ook hij toont volgens mij nog te veel eerbied voor overgeleverde apartheidsbegrippen en komt er dus niet aan toe om ze, zeg maar, klein genoeg te beschouwen waardoor praktisch

onontkoombaar raakt om ze principieel elkáár te laten bepalen. Ondanks mijn omkering van ontwerpbenadering voor zo'n veronderstelling, ben ik met de enneade uiteraard evenmin geslaagd. Dat kàn immers niet, althans niet volledig. Ik meen echter wel degelijk een praktisch bruikbare methode voor te stellen die verschillen helpt erkennen ipv ontkennen en om zulke verschillen voor willekeurig bereik als verweven eenduidig te ordenen. Dat vind ik nuttig, maar inderdaad heb ik er, zachtjes uitgedrukt, nogal wat moeite mee om dat nut voor evenwichtige(r) verhoudingen erkend te krijgen. Zo ... redelijk zijn mensen dus niet. Ja, ik meen ook wel te weten waarom niet. :-) Omdat aan begrip altijd een motief ten grondslag ligt. En juist de mensen die in een maatschappelijke positie – gekomen – zijn om verhoudingen ten gunste van evenwichtiger verhoudingen tussen deelnemers te helpen wijzigen, willen dat blijkbaar vaak niet. Zij laten zich helaas niet overtuigen door Huizinga en noem maar op.

Wat zullen ze zich dan ooit van mij aantrekken? Als contragram luidt het: de onredelijkheid van de redelijkheid is de redelijkheid van de onredelijkheid. Wie het van de valse schijn van volstreckte redelijkheid meent te moeten hebben, wil er voorspelbaar helemaal niet van weten. Maar anders dan nòg duidelijker zo redelijk mogelijk op betrekkelijkheid te wijzen wil ik dan weer niet.

84.33

Louis Stiller probeert in **Essays schrijven** (Augustus, 2007)

van alle grote literaire genres [...] het minst bekende [p. 9]

te verklaren, en geeft enige voorbeelden en aanwijzingen. Onvermijdelijk stuit ook hij daarbij echter op de onmogelijkheid om een, zeg maar even, verschijnsel als het ware zelfstandig te duiden. Daarentegen geldt voor in dit geval dus essay als alweer passender verklaring van-wat het-is nota bene wat hij als essayistische werkwijze aanbeveelt:

Relativering – daar gaat het om[; a]ls je op een goede manier relativeert laat je zien dat het gebruikelijke in een andere plaats of tijd iets heel anders kan betekenen.[p.20]

Mijn idee is dat een subject zelfs niets anders doet, en daarom dienovereenkomstig denkt en tekens uitwisselt (lees ook: communiceert). Sterker nog, de kortsluiting van een cirkelredenering luidt m.i. dat het vermogen om aandeel te nemen in gedrag al naar gelang van omstandigheden (lees ook: situatie) een subject kenmerkt. Inderdaad, dàt dus weer wèl. Ik waag mij aan een verklaring van wàt een subject ... is, maar volgens een principiële betrekkelijkheid: subjectief situationisme. Met situationele gedragbetrekkelijkheid voor een subject strookt, zo veronderstel ik met de semiotische enneade, haar/zijn motivationele begripsbetrekkelijkheid resp. contextuele signatuurbetrekkelijkheid.

Consequent opgevat heeft wat Stiller "het gebruikelijke" noemt géén afwijkende status. Het gaat daarbij ook ... gewoon om situationele gedragsverbijzondering. Maar naarmate een subject vaker verkeert in door haar/hem als vergelijkbaar ervaren situaties, duidt z/hij ze stellig als vertrouwder, bekender e.d. inclusief haar/zijn gedragsaandeel in samenloop ermee. Wat een subject ... gebruikt, is telkens zo'n samenloop met situatie.

Het is daarom altijd maar de vraag, of z/hij met haar/zijn situationele gedragsaandeel als middel het ermee beoogde doel bereikt. Zo is elke gedraging een ... poging. Een subject kan haar/zijn gedragsaandeel tot zichzelf richten (intrasubjectief) en/of tot één of meer andere subjecten (intersubjectief) als middel om zelf resp. die ander

tot een situationele overweging te bewegen met bijgevolg een gedragsaandeel dááaraan. Als middel dient een teken en aldus geldt m.i. zelfs dat èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. Ofwel, ook èlk teken is een ... poging. Stiller heeft daarom zelfs méér gelijk dan hij beseft, want

essays zijn overal [en d]oor deze alomtegenwoordigheid zouden we het essay het meest succesvolle literaire genre kunnen noemen.[p. 9]

De kwalificatie “literaire” is voor Stiller kennelijk de “gebruikelijke,” maar “alomtegenwoordigheid” geldt wat mij betreft dus voor willekeurig gedrag. Beperkt tot tekenverkeer vormen essays geen apart genre. Nogmaals, èlk teken is een probeersel van het subject dat het voortbrengt om zichzelf en/of een ander subject tot bepaald gedrag te bewegen (en het is niet gezegd, dat z/hij daarin slaagt). Stiller wijst op

de lastige definitie en de veelkoppigheid van het genre[. p. 9]

Zo blijft ook hij trouw aan “het gebruikelijke,” òndanks zijn oproep tot “relativering.” Verderop toont hij zich echter enthousiast over een boek dat hij beschouwt als

een krachtig pleidooi om al die strikte genregrenzen aan de kant te schuiven.[p. 109]

Daar ben ik het grondig mee eens. Dus ook ermee dat de

[b]asishouding [...] scepsis [zou] moeten zijn[, dwz t]wijfel over alles [...], en vooral over algemene opvattingen, vaak verpakt in algemeen geachte waarheden[. pp. 115-116]

Daar is de noodzakelijke relativering weer, ik herhaal, wat mij betreft verbijzonderd volgens telkens samenloop van subject en situatie.

Als ik, vooruit, verwijst naar de m.i. overwegend “gebruikelijke” opvatting van essay die Stiller schetst, vind ik nogal wat van mijn aantekeningen zulke onderzoekende beschouwingen met persoonlijke nadruk. Ik heb zijn aanmoediging niet nodig om ermee door te gaan, maar heb zijn boek met plezier gelezen en voor wie erover denkt eraan te beginnen beveel ik het graag aan.

84.34

Eerder haalde je een oprichter van D66 aan die decennia later erkent véél te optimistisch te zijn geweest over de benodigde tijd om voor elkaar te – laten – krijgen wat hij toch “een logisch idee” achtte. Hmm, wàs dat idee ook destijds overigens wel zo logisch? :-) Hoe dan ook meen ik te begrijpen dat jij erop wilt wijzen onder de noemer van stelselmatig bemeten semantiek rekening te houden met een veranderproces dat lange adem vergt, kortom geduld, véél geduld.

Vertel mij wat!

Maar zònder passend idee lukt het uiteraard zelfs nooit, punt. Omgekeerd, hoe spoediger zo’n idee is ... bedacht èn tevens praktisch bruikbaar uitgewerkt, des te, vooruit, minder lang hoeft dan het verdere veranderproces – waarvoor de nadruk op adoptie, verspreiding kan liggen – nog te duren. Daarom ben ik benieuwd naar jouw idee van resp. voor stelselsemantiek, en vroeg ik je om verduidelijking van wat ik als zodanig dacht, maar wie weet abusievelijk, te kunnen afleiden uit je emailberichten. Ja, dat is zeker “een goed gesprek waardig,” graag. Haha, als ik daarvoor enig geduld moet opbrengen, doe ik dat maar.

84.35

Het moet vriendschappelijk als goede raad klinken, heb vooral geduld! Suggestief zo van, ja, dat verandering nodig is, ben ik natuurlijk helemaal met je eens, maar wees ajb realistisch, vertrouw me maar. Helaas, vrijwel altijd vermomt iemand zich daarmee valselijk als wijze raadgever. Z/hij bedoelt daarmee te verhullen, inderdaad, fopvatting, dat z/hijzelf juist niets van verandering wil weten of zelfs maar kan weten omdat z/hij in elk geval géén ... idee heeft. Raad? Ja, z/hij raadt voortzetting van verander-moeite àf.

Dat komt onder beleidsambtenaren veel voor sinds beleid procesbegeleiding is gaan betekenen. De procesbegeleider beschouwt zichzelf niet als betrokkene, en onthoudt zich daarom comfortabel afstandelijk van enig idee. Daarover laat z/hij de betrokkenen – doorgaans van overheidswege erkende maatschappelijke partijen, ofwel belangenbehartigers – strijden. Wie, zeg maar, de meeste erkenning geniet, wint, ingewikkelder is het doorgaans helaas niet. Dus, eh, helpt het de gemakzuchtige procesbegeleider wanneer verder niemand zich ermee bemoeit. Dat is maar lastig.

Een individuele burger vertegenwoordigt slechts zichzelf, en is daarom met een idee als beleidsbijdrage volstrekt kansloos. Sterker nog, overheidsvoorlichters hebben het ... idee dat zij als taak hebben de beantwoording van vragen van burgers. Een beleidsvoorstel afkomstig van een burger herkennen ze niet eens. En omdat de burger volgens hen géén vraag stelde, maar inmiddels alle contactpogingen afkomstig van burgers worden onderschept door de voorlichtingsafdeling in kwestie, krijgt z/hij dus ook géén antwoord en al helemaal géén inhoudelijke reactie op haar/zijn idee.

84.36

Wie expliciet(er) probeert te duiden o.a. :-> hoe de werkelijkheid in-elkaar-zit, welk aandeel zij (lees ook: hij) zelf heeft – en welk aandeel niet – en wat dat voor haar gedragsoriëntatie – inclusief verwachtingen over gedrag door andere subjecten; zie verderop meer over subject – betekent, mikt – tja, hoe zeg je dat enigszins begrijpelijk? – filosofisch op ethiek.

Mijn indruk is dat Wolf Dietrich Rasch (1903-1986) op zijn beurt in **>Der Mann ohne Eigenschaften<. Eine Interpretation des Romans** (in: **Robert Musil**, samensteller Renate von Heydebrand, Wissenschaftliche Buchgesellschaft Darmstadt, 1982, pp. 54-119, oorspronkelijk 1963/1967) zo de instelling duidt van de oriëntatie zoekende hoofdpersoon Ulrich zoals door Robert Musil (1880-1942) opgevoerd als en in **Der Mann ohne Eigenschaften**. Musils boek een roman noemen raakt daarom m.i. slechts de oppervlakte, zoals overigens ook Rasch met zoveel woorden zelf verduidelijkt. Musil kiest naar mijn idee voor een literaire vorm – wat dat ook is – voor wat hij als zulk dekkend ethisch onderzoek onderneemt, om- en nadat hij andere vormen er kennelijk nog ongeschikter voor heeft bevonden:

Die Analogie der Romanstruktur zum Experiment ist zuletzt begründet in einer spezifischen Art der Verbindung von Phantasie und Kalkül.[p. 59]

De opgave – zoals ik hem althans begrijp – die Musil zich stelt, vind ik onverminderd actueel. Musil is er destijds niet uitgekomen, in elk geval niemand van zijn romanpersonages. Maar hij heeft bijna eindeloos problematiserende overwegingen in zijn 'roman' opgenomen en Rasch helpt het bedoelde-verband-door-gebrek-eraan ertussen begrijpelijker te krijgen door een, eh, samenhangende verklaring te geven

voor Ulrichs door onbehagen ingegeven gedragingen die veelal zijn gedachten ... zijn:

Ulrich führt ein radikal reflektierendes Dasein, seine Existenz besteht in Reflexion, in unaufhörlichen gedanklichen Experimenten [p. 58]

Volgens Rasch daagt besef dat het leven zich alledaags aan hem voltrekt volgens

eine bloße Scheinordnung [...], die das Chaotische, Diffuse, Zwiespältige der Existenz verdecken en weglügen müßte.[p. 55]

Musil heeft géén orderingsbeginsel voorgesteld. Omdat hij desondanks de schijnorde van telkens enkelvoudigheden wil verlaten, blijft hij hopeloos op zoek uitkomen op wanorde. Dat klinkt niet alleen als een paradox, maar is het ook. Ofwel, zònder consequent bruikbaar orderingsbeginsel

[bewegt d]ie Erzählung [...] sich am Rande des Erzählbaren; es wird erzählt mit dem Bewußtsein, daß die Daseinssituation Ulrichs [...] eigentlich nicht mehr erzählt werden kann. In dieser Paradoxie steht der Roman.[p. 56]

Abusievelijk, althans, naar mijn ... begrip, houdt Musil middels (!) Ulrich – pogingen tot – begrip voor hèt doel. Als zodanig moet dat begrip allesomvattend zijn. Hopeloos hoogmoedig, vergeet het maar! Wie desondanks in die richting blijft zoeken, is een mysticus. Musil geeft Ulrich in de tweede helft van zijn onvoltooide (!) roman enige tijd de indruk daarmee wèl op hèt goede spoor te zitten, maar laat hem tenslotte (?) ook daarvan de vergeefsheid inzien. Volgens Rasch,

[g]erade im notwendigen Scheitern erfüllt sich für Ulrich der Sinn dieses Abenteuer [p. 113]

als dringende waarschuwing ertegen, en eindelijk beseft Ulrich

sich an das Unmögliche zu verlieren.[p. 113]

Over helaas duurzame actualiteit gesproken, daar kunnen vooral talloze bestuurders en politici alles van leren. Daarentegen veronderstel ik bescheiden tøkens zoiets als een gedachte. Dus nota bene niet als het ene theoretische eind- en als zodanig duurzaam heilborgend doel, maar altijd pràktisch als middel. Als cyclisch moment dient een gedachte m.i. voorbereidend telkens een gedragsmoment, allemaal ònlosmakelijk zowel beperkt tot een situatie als intersituationeel samenhangend. De aanname van de nul-identiteit per ob-/subject vermijdt de formele tegenstrijdigheid tussen zowel en als. En van de ene enneadische momentencyclus komt een andere, enzovoort.

Een aanwijzing die ook Rasch gemist heeft, betreft daarom “Daseinssituation.” Mijn voorstel voor een orderingsbeginsel – wat praktisch dan geldig als hèt beginsel verondersteld moet zijn – maakt van dàt als het ware gesloten enkelvoud principieel een veranderlijk open meervoud. Wat doorgaat voor een object of een subject – een subject neemt middels cognitieve voorbereiding ‘actief’ eigen aandeel in gedrag – kan in wisselende situaties komen te verkeren. Daarbij resulteert elke samenloop tussen enerzijds – wat daarvoor geldt als – een ob-/subject, anderzijds – wat daarvoor geldt als – een situatie in gedrag inclusief wijziging daardóór van ob-/subject resp. situatie in kwestie. Het alledaagse leven raakt aldus alweer begrijpelijk(er) als ordening volgens samenhangende verschillen. Wat zònder situationele gedragsverbijzondering inderdaad verwarrend lijkt, blijkt volgens zo’n verbijzonderingsbeginsel fijnmazig geordend. Hoewel de synthese nog ontbreekt, klopt de analyse van Rasch reeds:

Das Principium individuationis verliert seine Geltung, die Dinge der [...] Welt werden nicht mehr als isolierte Einzeldinge erlebt, sondern als Träger der großen Zusammenhanges [...] in das der [...] Mensch eingeschlossen ist.[p. 69]

Bij gebrek aan een, zeg maar, positief ordeningsbeginsel

liegt [hier] die eine Wurzel jene Ironie, die für den Stil des >Mann ohne Eigenschaften< konstitutiv ist.[p. 56]

Maar wat opbouwend stijlmiddel voor een 'roman' is, is dat uiteraard nog niet als uitweg uit chaos enzovoort. Daarvoor zit ironie zelfs in de weg, want Musil bedient zich ervan omdat hij-het-anders-ook-niet-weet. Hij komt niet met een stelselmatige voorstelling, maar wijst vooral een simplistische opvatting af en daarvoor benut hij dus, hier steeds volgens Rasch, een

ironisch gebrochene[s] Erzählen[. p. 56 G]erade dies, daß die intendierte Erzählung nicht als solche verwirklicht werden kann, ist die wahre Geschichte, der eigentliche Roman selbst.[p. 57]

Het ordeningsbeginsel dat ik voorstel is herhaald bruikbaar. Dankzij zulke zgn recursiviteit van tweeledige samenloop dekt de modelleermethode Metapatroon een open bereik van verwevenheid van gedragingen. Een aldus opgesteld model van samenhangende betekenissenvariëteit krijgt stellig geen literaire kwaliteit toegeschreven. Maar wat niet is, kan wellicht nog komen. :-) Aan Musils opzet is het immers ook wennen.

84.37

De muur die zgn ict-ers optrekken blijft onneembaar. Zij mogen toch vooral zichzelf erbinnen eindeloos, eh, vermaken strikt volgens – wat zij daardoor ook nog eens abusievelijk kortzichtig houden voor de mogelijkheden van – digitale technologieën, dus zònder besef van maatschappelijke opgaven. Rara, waar halen zij gelegenheid en middelen vandaan voor zulke zelfvoldane apartheid? De enige verklaring die ik ervoor kan bedenken, is dat opdrachtgevende politici & bestuurders er ook verder mee geloofwaardig menen te kunnen verhullen dat juist zij zich met hun muur vergaand van de verdere samenleving hebben afgesloten.

Zo zijn er inmiddels nota bene twee vesting(werk)en. De tweede wordt bezet door een betaalde bondgenoot van wie de eerste bezet. Met voorrang moet de – aldus gecamoufleerde – gesloten vesting van politici & bestuurders open raken; daardoor valt die er voor/door de ict-ers later aan is toegevoegd als het ware vanzelf. Dat is dus niet zo eenvoudig te bereiken.

De retoriek van nieuwe bestuurscultuur belooft weliswaar alles, maar pakt wèrkelijk helaas wederom averechts uit. Dat kunnen de politici & bestuurders 'rustig' aan de ict-ers overlaten (waarvoor hun immers een eigen ommuurde vesting is gegund).

84.38

Aanvankelijk doet de titel van **The Condition of Postmodernity, An Enquiry into the Origins of Cultural Change** (Blackwell, 1989) anders vermoeden. Maar David Harvey relateert daarin óók postmodernisme als toestand, kortom

escap[ing] from evaluations that are anything other than self-referential.[p. 336]

Zo beschouwt hij enerzijds modernisme, anderzijds postmodernisme veeleer als – zoiets als – voorwaarden in veranderlijke wisselwerking, dwz

see[ing] the oppositions across as well within [each] as [...] relations within a[n overall] structured whole.[p. 339] The sharp categorical distinction between

modernism and postmodernism disappears, to be replaced by an examination of the flux of [encompassing] relations[. p. 342]It is upon the social processes of interaction that we should focus.[p. 72]

Dat maakt cultuur(verandering) alweer begrijpelijker, te weten als veranderlijke verhoudingen en

shifts of this sort are by no means new, and [...] certainly [remain] within the grasp of material and political-economic groundings towards a consideration of [...] practices.[p. 328] It t[a]k[es] a properly dynamic rather than static conception of both theory and historical materialism to grasp the significance of these shifts [... with t]he treatment of difference and 'otherness' [...] as something that should be omni-present from the very beginning in any attempt to grasp the dialectics of social change.[p. 355]

Harvey biedt echter geen stelselmatig consequente ordeningsmethode, of zelfs maar een aanzet ertoe. Daarvoor lijkt hij mij er te exclusief op uit

help[ing to] explain how it is that Marx's **Capital** is so rich in insights into what the current status of thinking is all about[. i.e.,] understand[ing] how the cultural forces at work [...] constitute [...] such a complex mix that it is impossible to tell where [one or the other] impulse begins or ends. [...] T]he categories of both modernism and postmodernism [dissolve] into a complex of oppositions expressive of the cultural contradictions of capitalism [p. 339 ... with] events [viewed] as a transition in the **regime of accumulation** and its associated **mode of social and political regulation**.[p. 121]

Voorzover ik Harvey zèlf resp. Harvey-over-Marx begrijp, is hij inderdaad erin geslaagd het klassieke marxistisch verklaringskader toch vooral kritisch bruikbaar te houden:

Even though present conditions are very different in many respects, it is not hard to see how the invariant elements and relations that Marx defined as fundamental to any capitalist mode of production still shine through, and in many instances with an even greater luminosity than before, all the surface froth and evanescence so characteristic of flexible accumulation.[pp. 187-188] The insistence that there is nothing essentially new in the push towards flexibility [...] is certainly correct[. p. 191]

Maar opbouwend komt Harvey daardoor uiteraard ook niet veel vèrder dan

get[ting] to see the categories of both modernism and postmodernism as static reifications imposed upon the fluid interpenetration of dynamic oppositions.[p. 339] The problem, however, is to bring the behaviours of all kinds of individuals [...] into some kind of configuration[. p. 121]

Mee eens,

[w]ithin this matrix of [...] relations, there is never one fixed configuration,[p. 339]

maar wat mij betreft valt er redelijkerwijs wel degelijk nader, zeg maar, systeem van en voor zulke verwevenheid (lees ook: interdependentie) te veronderstellen, zoals ik overigens ook nav Harvey's latere boek **Justice, Nature & the Geography of Difference** (Blackwell, 1996) eerder in [aantekeningen 79.21 en 79.25](#) heb opgemerkt onder vermelding van [subjectief situationisme à la semiotische enneade](#) resp. [Metapatroon](#). (Ook) in **The Condition of Postmodernity** houdt Harvey het er m.i. terecht op, dat

[e]xact configurations cannot be predicted in advance, even though the law-like behaviour of the transformative force can.[p. 344]

Daarmee bedoelt Harvey de – dynamiek volgens – kapitalistische wetmatigheid zoals door Karl Marx verondersteld. Mijn idee betreft algemener, vervolgens voor bereik door-de-schalen-heen recursief bedacht, dat van samenloop tussen enerzijds een ob- of subject, anderzijds een situatie. Harvey veronderstelt weliswaar

[s]pace and time a[s] basic categories of human existence[, p. 201]

en lijkt er her en der met de aanduiding “time-space” ook wel één verschijnsel oid onder te willen verstaan, maar tot operationalisering als factor komt hij niet:

I think it important to challenge the idea of a single and objective sense of time or space, against which we can measure the diversity of human conceptions and perceptions.[p. 203]

En variëteit van gedrag, niet te vergeten. Operationalisering vind ik met situatie in (samenloop)verhouding met ob- resp. subject wèl lukken. Zeg maar, als het ware omgekeerd dus, dat – onder meer? – tijd en ruimte aspecten van situatie zijn. Uit elke samenloop van een situatie met een ob-/subject resulteert gedrag. Dat vind ik trouwens, gedrag dus, hetzelfde als wat Harvey

material practices [p. 211]

noemt, met dáárvan als resultaat dan weer verandering van zowel betrokken ob-/subject als betrokken situatie, enzovoort. Het is altijd maar weer wat een subject als situatie opvat:

The idea that there is some ‘universal’ language of [time and] space, a semiotics of [time and] space independent of practical activities and historically situated actors, has to be rejected.[p. 216] Spational and temporal practices [...] abound in subtleties and complexities.[p. 218]

Ik voeg – onder meer? – “[s]patial and temporal,” eh, praktisch samen tot situationeel. Zoals verderop over motief gesproken,

[b]eneath the veneer of common-sense and seemingly ‘natural’ ideas about space and time, there lie hidden terrains[. p. 205]

In het geval van een subject dient zijn eveneens plastische (!) cognitief vermogen ter voorbereiding van zijn feitelijke gedragsaandeel:

[W]e each of us possess powers of regulated improvisation, shaped by experience[. p. 345]

Cognitief telt ook – en vooral – motief, dat als zodanig, herstel, :-) dat volgens de enneade echter géén begrip kàn zijn, voilà principiële onzekerheid over “[e]xact configurations [of nevertheless] law-like behaviour”

[which] is bound to vary from time to time and from place to place[. ...] Behind the ferment[, though], we can discern some simple generative principles that shape an immense diversity of outcomes.[p. 344]

Vergeleken met voorheen ervaren situationele variëteit inclusief afwisselingstempo vergt nogal plotseling opgevoerde dichtheid gedragsaanpassing. Harvey geeft een korte opsomming van

various responses to the travails of time-space compression. [... 1.] withdraw[ing] into a kind of shell-shocked, blasé, or exhausted silence and to bow down before the overwhelming sense of how vast, intractable, and outside any individual or even collective control everything is.[p. 351 ... 2.] a free-wheeling denial of the complexity of the world, and a penchant for the representation of it in terms of highly simplified

rhetorical propositions[. ... 3.] find[ing] an immediate niche for political and intellectual life which spurns grand narrative but which does cultivate the possibility of limited action. [... 4.] try[ing to] ride the tiger of time-space compression through construction of a language and an imagery that can mirror and hopefully command it.[p. 351]

Harvey vindt het per saldo allemaal vergeefse moeite, zo niet asociaal. Maar wat dan wèl? Vooruit, als ik me richt naar de opties die Harvey schetst, neem ik ze natuurlijk ... betrekkelijk. Voor daadwerkelijk gedragsaandeel van een subject acht ik optie nr 3 onvermijdelijk vanwege samenloop met situatie:

[E]ach of us may resort to a quite different set of codes depending upon the situation in which we find ourselves[. p. 46]

En mede door 'onze' gedragsaandelen wijzigen situaties. Maar gedrag maakt nooit een absoluut verschil, ofwel geldt nooit volstrekt apart. Voor – het mogelijksterwijs voor- en achteraf nagaan van – netzo relevante samenhang telt daarom optie nr 4, omdat

[according to] an open-ended and dialectical mode of enquiry rather than [as] a closed and fixed body of understandings [...] innumerable differences and othernesses [...] have to be understood both in their own right and within the overall logic of [...] development.[p. 355] Meta-theory cannot be dispensed with.[p. 117] On that critical basis it becomes possible [...] to search for unity within difference [p. 359] We find an intricate system of **organized** rather than disorganized complexity, a vitality and energy of social interaction that depend crucially upon diversity, intricacy, and the capacity to handle the unexpected in controlled but creative ways.[pp. 72-73]

De daarvoor benodigde ruimte blijft echter vaak zelfs opzettelijk en, ach, wie weet zelfs met de beste bedoelingen beperkt door politici en bestuurders

declar[ing] themselves enemies of diversity, fearing chaos and complexity because they s[ee] it as disorganized, ugly, and hopelessly irrational.[p. 74]

Dat is dus een, nog zachtjes uitgedrukt, ernstige vergissing. Daarentegen vergt beheersing van subject-situationele verdichting met voorrang, zoals Harvey aanbeveelt,

a transition in our mental maps, political attitudes, and political institutions.[p. 305] If there is a crisis of representation of space and time, then new ways of thinking and feeling have to be created.[p. 322]

Tja,

political thinking does not necessarily undergo such easy transformations[. ...] There is an omni-present danger that our mental maps will not match current realities.[p. 305]

Ook dàt is nogal zachtjes uitgedrukt.

84.39

Zie bijgevoegd voor een opstel(letje) als nog maar eens een poging aandacht ervoor te vragen dat voor informatieverkeer op zgn stelselschaal deels een nieuwe opgave betreft die deels dus om kwalitatief andere voorzieningen vraagt. Ditmaal wijs ik op noodzaak van aanpassing van identiteitenbeheer.

Zelf meen ik dat ik er niet goed uitgekomen ben om in beknopt bestek een heldere leidraad te schetsen. Is het onderwerp daarvoor te ingewikkeld? Ik heb mij er daarom vooral toe beperkt opruiend genoeg een aanzet te geven om eens te horen te krijgen wat andere mensen ervan vinden.

Wat mij betreft stuur ik de tekst binnenkort toe aan wie betrokken is bij het

samenwerkingsproject(je) met Bureau Forum Standaardisatie. Heb jij alvast opmerkingen? Nogmaals, als ik er allereerst enige verontwaardiging mee oproep, vind ik dat juist prima. Dat biedt tenminste reële aanknopingspunten voor discussie, eindelijk. Mee eens? Tja, als verder niemand zo'n tekst leest of iedereen zich met – het nalaten van – een reactie 'veilig' op de vlakke houdt, gebeurt er stelselmatig bruikbaar nog steeds niets.

84.40

Zo is het even genoeg ... :-) Wat ik hoop te bereiken met dat opstel, is allereerst maar eens erkenning dat van alles en nog wat aan elkaar vastzit, een kwestie van verhoudingen, dus.

84.41

F.C.S. Schiller wijst in **Formal Logic** (MacMillan, 1912) op de vergissing van absolute categorisering,

[f]or on reflection it must occur to us that there must be as many ways of predicating, [that is,] of attaching a predicate to a subject, as there are distinct problems in the sciences.[p. 41]

Dat verruim ik principieel dus zelfs tot gedragingen. Ze verschillen zoals resulterend uit samenloop van enerzijds subject of object, anderzijds situatie. Ik ben het daarom met Schiller eens, dat met zulke verschillen géén tegenstrijdigheden aan de orde zijn. Integendeel, stelt hij terecht,

these [so-called] contradictions are only apparent, because each of these experts is speaking from his own point of view[. p. 41]

End dat doen dus niet alleen zgn deskundigen, maar geldt voor iedereen alom en altijd:

When we understand the meaning in its proper context and with reference to its peculiar subject-matter, the assertions become compatible.[pp. 41-42] In each case we are tentatively applying a conceptual system to the interpretation of experience, and confirming its claim to truth by the success of its working.[p. 59]

Als stelselmatige modelleermethode helpt [Metapatroon](#) zulke ordening uit te drukken, nota bene altijd voorlopig en onvolledig.

Zoals Schiller de kennisleer van Aristoteles samenvat, vind ik thans tevens als kenschets dienen van nog steeds gangbare modelleermethoden. Erkenning van variëteit van feitelijke gedragingen en dienovereenkomstig van tekens en betekenissen ontbreekt echter volgens veronderstellingen, door zgn ict-ers vaak zelfs klakkeloos met abusievelijke zelfverzekerdheid van dien gevolgd, dat

(1) [...K]nowledge [...] is not about individuals, but about kinds. (2) Kinds are not **Concepts**, not mere devices of human thinking, but **Universals**, real entities eternally fixed in the order of nature. (3) Man already knows [...] what these kinds are, and has laid down his knowledge in language, which therefore may safely be appealed to for the decisions of questions about the definition and nature of things. (4) [Knowledge] therefore may start from the name of such a kind, technically called a Species, and interrogate language about it.[p. 46]

Tja,

kinds exhibit qualities or modes of behaviour which seem unconnected with their Essence, and the reason for these we do not fully understand.[p. 46]

Desondanks gaan ook ict-ers er voor digitalisering ten onrechte van uit, dat

[t]heoretically [their] place in the universe is fixed, and [...] is knowable throughout[. p. 47]

Daarentegen kent Metapatroon een grondslag die in navolging van Charles Peirce onder de noemer van semiotiek verbinding biedt van zijnsleer met kennisleer. Uitbreiding van Peirce's triade tot een enneade voorziet in expliciet formalisme van/voor differentiële dynamiek, zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#) voor een schema. Als zgn essentie (lees ook: wezen) van een ob-/subject is gedragsmatig vanwege situationele verschillen logisch niets absoluut houdbaar. Zeg maar niet-situationeel bestaat slechts samenhang tussen zulke verschillen. Als middel voor samenhang dient – de veronderstelling van – de nul-identiteit van het ob-/subject in kwestie. Zoals Schiller met zoveel woorden aangeeft,

the nature of the individual cannot be **defined**. The individual has, as such, no Essence. All his qualities and behaviours seem equally necessary to his being, and no essential extract can be made.[p. 48]

Omdat zowel ob-/subject als situatie door hun samenloop verandert, enzovoort, geldt voor een individu principieel dat

[h]is uniqueness is inexhaustible and the list of his qualities endless.[p. 48]

Overigens telt een betekenissenmodel volgens Metapatroon eveneens typen, maar dat zijn samenlooptypen ipv typen voor een ob-/subject als geheel. En zonodig blijft een samenlooptype beperkt tot een unieke samenloop.

Want gedragsmatig uniek is, herstel, veronderstel ik precies een samenloop als uniek, zeg maar, exemplaar van gebeurtenis(verloop) volgens aandelen van ob-/subject en situatie. Dus zelfs nog sterker dan Schiller bestrijd ik, dat

the individual [is] a [...] negligible factor in the universe[. p. 50]

Hij vat individu op als exemplaar volgens een soort ob-/subjecten, terwijl voor mij alweer verder gedifferentieerd telkens de combinatie van een ob-/subjectexemplaar en een situatie-exemplaar als individu(eel) telt. Hoewel Schiller met zijn individubegrip nog niet zo ver gaat, benadrukt hij reeds dat wat betreft

the individual [as] a [...] negligible factor[, t]he belief that this is so is one of the oldest and most obstinate of philosophic prejudices, and it is exceedingly difficult to get philosophers to see that it is not borne out by the practice of the sciences.[p. 50]

Dat klinkt weinig hoopgevend voor algemenere aanvaarding, nou ja, eerst maar eens opdrachtgevers van digitaliseringsprojecten, van een vooralsnog zelfs contra-intuïtief idee van individu door verschuiving van perspectief volgens uniek gedrag. Merkwaardig, je zou toch zeggen dat ze gebaat zijn bij

power over the particular case, and [...] recognition of inexhaustible individuality means [...] that no limits can be assumed[. p. 50]

Schiller schrijft over wetenschap en werkelijkheid, maar vergelijkbaar ontstaat een kloof tussen beleid en werkelijkheid, maw

suppos[ing] a discrepancy between fact and theory, to imagine on the one hand a perfectly coherent and symmetrical system of laws, and on the other a world to which that system [i]s wholly irrelevant, in which things systematically happened otherwise than calculated.[p. 50]

Waarom komt er maar geen verandering in? Afgezien van het materiële comfort dat een apàrte positie kan – blijven – bieden, werken beperkte veronderstellingen nu eenmaal onvermijdelijk beperkend uit. Dus,

the abstraction of its standpoint conceals [...] the failure of its doctrine. [The] habit] of abstracting from actual meaning frequently beguiles [...] into abstracting from meaning altogether, and then supposing [...] ha[ving] reached the standpoint of the 'ideal.' [p. 51]

Zulke, eh, idealisten

never grasp [...] the fact that the meaning of a doctrine depends on its application, and that if, to evade objections, it is so interpreted as to become inapplicable, it simply becomes unmeaning. [p. 51]

Dat kùnnen ze echter niet beseffen, zolang ze niet eens ... beseffen een averechtse veronderstelling te koesteren. Wie denkt dat het meevalt, moet bedenken dat Schillers boek in 1912 verscheen. In de praktijk gedraagt iedereen zich volgens

naturally assert[ing] the right of classifying variously for various purposes, [that is, momentarily] as our immediate purpose requires. [p. 53]

Omdat we voor situationele gedragbepaling echter vergaand ònbewust van moment tot moment 'als het ware' schakelen, ontgaan verschillen ertùssen ons netzo vergaand. Dat voedt de illusie van op z'n minst een ònveranderlijk ob-/subjectgedeelte, ofwel zijn wezen. Daarin kunnen we ons alsmaar sterker in vastbijten, wat die illusie natuurlijk niet minder vals maakt, integendeel. Schiller stelt weliswaar

[t]hat we can predicate about individuals[,] will be obvious[, p. 53]

maar vèronderstelt daarvoor niet ònlosmakelijk verband volgens samenloop, dwz van een ob-/subject àls individu met een netzo unieke situatie. Overigens volgt daaruit o.a. dat bezwaren tegen formele logica – zoals traditioneel opgevat en beoefend – nog veel uitgebreider zijn dan die hij m.i. allemaal terecht oppert. Intussen herkent hij wel degelijk variëteit, en wel onder de noemer van "various purposes" en

[t]hus this unstiffening of the doctrine, by relieving it of the claim of absoluteness, and rendering it relative to purpose throughout, will give it the flexibility which is needed[. p. 53]

Ik heb bedacht dat voor relativering als het ene principe tweeledigheid voldoet in combinatie met het andere principe van herhaling (lees ook: recursiviteit) van het ene principe. Dat is logisch óók formeel, maar ànders. Schiller erkent verschillen, maar geeft voorzover ik kan nagaan nog geen ordeningsmethode ervoor aan. Mee eens,

[d]oubts will assail even the doctrine of Essence. How, it will be asked, is any one to know what it is that makes a thing what it is? How know that there is such a thing at all? Is not all we know of a thing the way it behaves? Is its 'substance' more than the sum of its behaviours? Is not the notion of a 'substratum' which underlies them as bad a metaphor, and as impenetrable a mystery, as that of an essential core? Why, then, should we not content ourselves with **selecting** the most striking and important of its behaviours as the true essence, and recognize that it varies with the nature of our interest? [p. 54]

Wat Schiller met "interest" bedoelt, noem ik motief. Volgens de enneade is een motief via context als onderdeel van het tekenmoment het onderdeel van het

cognitieve moment dat strookt met situatie als onderdeel van het gedragmoment. Voor digitalisering, heel praktisch, kan het dan niet blijven bij erkenning van tot en met motivationeel verklaarbare verschillen. Met digitale voorzieningen voor informatieverkeer die allerlei deelnemers gebruiken voor verkeer volgens allerlei verhoudingen is tussen zulke (betekenis)verschillen tevens samenhang geboden. Dat lukt dankzij de aanname van nul-identiteit als, vooruit, schijnessentie van een ob-/subject. Ik benadruk graag dat Schiller volgens mij dicht in de buurt van zulke stelselmatig werkzame formalisering van variëteit is gekomen. Hij vraagt zich wel af,

why obscure these facts by metaphysics?[p. 54]

Mijn idee is om feiten te verhelderen door metafysica. Dat vergt wijziging ervan, noem dat ook maar veronderstellingen, axioma's, beginselen, grondslag, paradigma, aannames. Dat kan toch, grondslag aanpassen?! Als een schoolvoorbeeld :-) geldt volgens Schiller:

Then came Darwin and revolutionized biology by discrediting the belief in the fixity of species[, ...] probably [being] unaware[, however,] that he was initiating an even greater upheaval in logic.[p. 56]

Daar komt wat verschillen betreft dus nog eens bij, dat gedragingen zonder uitzondering – verondersteld kunnen zijn te – 'gebeuren' als samenloop van een ob-/subjectexemplaar en een situatie-exemplaar (die daardoor allebei veranderen, enzovoort). Nota bene, Schiller betreft gedrag reeds in verbijzondering, maar komt nog niet toe aan methodisch stelselmatige ordening van verschillen. Ja,

for all information about the real behaviour of things one ha[s] to go [...] to the 'accidental' properties, which [a]re [...] practically useful.[p. 61]

Ik veronderstel systeem in het accidentele volgens recursieve situationele verbijzondering en bijgevolg methode voor ordening van samenhangende verschillen. Intussen blijft digitalisering óók voor stelselmatige opgaven mislukken, omdat besluitvormers en uitvoerders feitelijk vasthouden aan de valse

assum[ption] that Formal Logic can lay down Definitions, state Essences, demonstrate Properties, and ascertain fixed and final truth, [and] find[ing] these things nowhere but in the meaning of words.[p. 60]

Nee, welke formele logica dan ook is géén subject, doet dus niets. Waarom doet een bepaald subject er in een bepaalde situatie een beroep op? Dàt moet telkens de vraag zijn.

84.42

Je duiding van problemen met en door overheidsdigitalisering vind ik treffend. Het heeft er inderdaad alles van weg, dat "[d]e overheid [...] een reputatie op dit gebied heeft w]aar [...] ze blijkbaar niet van af [wil]."

Sterker nog, zelfs overal ontbreekt m.i. nog besef dat veronderstellingen inmiddels véél te krap bemeten zijn voor digitalisering die met inzet van netwerk(middelen) allang berekend moet zijn op/volgens een open, grenzeloos bereik. Dat gebrekkige inzicht wreekt zich voor een zakelijk bedrijf vooralsnog minder; uit concurrentieoverwegingen kan elk bedrijf eenzijdig zelfs opzettelijk gedragsbeperkingen opleggen aan klanten e.d.

Voor overheidsbemoeienis gaat dat echter prompt mis, ik bedoel dergelijke apartheid. Overheid dient immers herverdeling volgens allerlei aspecten van maatschappelijk verkeer. Dat staat of valt dus met erkenning van reële verschillen en

samenhang ertussen (onder de ene noemer die daarom het algemeen belang heet). Anders zijn over- en afwegingen met redelijkerwijs evenwichtige uitkomsten nooit, herhaal, nooit mogelijk. Ofwel, ook en vooral voor overheidsdigitalisering moeten de veronderstellingen, zeg ook maar de begrippen die principieel gelden (lees ook: paradigma, axioma's), nodig en voldoende variëteitspotentieel bieden. Zolang die paradigmawissel uitblijft, zitten we echter opgescheept met enkelvoudig gedimensioneerde pogingen voor meervoudig gedimensioneerde opgaven. Dergelijke pogingen lossen uiteraard niets op, integendeel, vaak verergeren daardoor problemen (en als zgn affaires raken stellig slechts de allerwrangste misstanden bekend). Een paradigmawissel is nooit, eh, eenvoudig ...

84.43

Een informatiekundig ontwerper moet voor voorzieningen voor informatieverkeer, dwz ter facilitering van allerlei verhoudingen tussen allerlei verkeersdeelnemers, nota bene principieel rekenen met betekenisvariëteit. Dat ontwerpvermogen vind ik stroken met de kenschets door Robert Musil (1880-1942) in **Skizze der Erkenntnis des Dichters** (in: **Essays und Reden**, deel 8 van **Robert Musil, Gesammelte Werke**, 1978, pp. 1025-1030, oorspronkelijk 1918). Musil merkt op, dat

[d]ie soziale Wichtigkeit dieser Erscheinung [...] nicht gering zu schätzen [ist] und rechtfertigt wohl, ihr einige Überlegung zu widmen.[p. 1026]

Musil schrijft een dichter, en op z'n Duits is daarmee veel ruimer dan in het Nederlands zoiets als een bedenker bedoeld, een kenmerkend individualiteitsbegrip toe en daaraan

liegt zugrunde eine bestimmte Erkenntnishaltung und Erkenntniserfahrung wie auch die dieser entsprechende Objektswelt.[p. 1026]

Nee, dat is niet paradoxaal. Want begrip dat een subject van objecten heeft en volgens resp. op welke z/hij gedrag richt, is nu eenmaal ... subjectief. Dat moet een informatiekundig ontwerper inderdaad terdege beseffen. Deelnemers aan (verkeers)ontmoeting komen ernaartoe met hun respectievelijke betekenissen en gaan met erdoor eventueel gewijzigde betekenissen ervandaan, enzovoort. Ofwel, de ontwerper moet ruimte bieden voor verkeersdynamiek van betekenisvariëteit. Musil beseft dat zo'n houding moeilijk duidelijk te maken is. Daarom neemt hij een omweg:

Man versteht das Verständnis des Dichters zur Welt am besten, wenn man von seinem Gegenteil ausgeht[. p. 1026]

Wie géén variëteit veronderstelt, zo vervolgt Musil,

ist der Mensch mit dem festen Punkte a, der rationale Mensch auf ratioïdem Gebiet.[p. 1026]

De aanduiding als rationeel e.d. vind ik echter op z'n minst ongelukkig. De informatiekundig ontwerper is volgens mij immers pas ... rationeel, indien z/hij géén vast uitgangspunt kiest. Ik noem de principiële ontkenning van variëteit liever absolutistisch, inderdaad

gekennzeichnet durch eine gewisse Monotonie der Tatsachen, durch das Vorwiegen der Wiederholung, durch eine relative Unabhängigkeit der Tatsachen von einander, [d.h. v]or allen Dingen aber schon dadurch, daß sich die Tatsachen [...] eindeutig beschreiben und vermitteln lassen.[p. 1027]

Hoezo rationeel?! Op z'n absolutistisch opgevat werkt dat onder voorwaarden van variëteit natuurlijk niet. Daarom klopt het echter niet (!) klakkeloos dat, en nog even in Musils termen,

man sich [v]on einer Tatsache des nicht ratioïden Gebiets dagegen [...] niemals ohne unendliche Zusätze eine hinreichend bestimmte Vorstellung machen [kann].[p. 1027]

Musil vergist zich volgens mij nog in het relevante bereik. Hij lijkt althans als criterium voor wat als "hinreichend" geldt nog steeds ... absoluut bereik te beschouwen. Maar juist dàt is anders. Het relevante bereik is telkens de situatie in kwestie. Wat dáárvor volstaat voor nodige en voldoende nauwkeurigheid van gedragsbepaling door het subject in kwestie kan doorgaans 'redelijk' beperkt blijven. Kortom, de eis van oneindige duiding is niet ... rationeel. Het gaat onder omstandigheden van – dynamiek van – variëteit ook met digitalisering geheid mis, wanneer men dat beschouwt als

Gebiet [...] beherrscht vom Begriff des Festen und der nicht in Betracht kommenden Abweichung.[p. 1027]

Sterker nog, situationeel verbijzonderd zijn er helemaal géén afwijkingen aan de orde, maar telkens een situationeel pàssende (gedrags)betekenis. Veronachtzaming van zulke variëteit doet – ook – digitalisering voorspelbaar mislukken, want

da man [...] in ein Treibhaus voll [...] Bewegung getreten ist, erfordert ihre Anwendung eine [...] Technik der Einschränkung und des Widerrufs[. pp. 1027-1028]

Volgens Musil

hat man [hier] längst nicht-ratioïdes Gebiet betreten[. p. 1028]

Ik zie het als vervanging van absolutisme door relativisme als beginsel. En dat vind ik geen overgang van redelijk naar onredelijk, maar juist omgekeerd véél redelijker. Nogmaals, Musil lijkt te vergeten dat daarmee ook en vooral – wat gelden als – de regels moeten worden aangepast. Hij houdt het erop dat,

[w]ar das ratioïde Gebiet das der Herrschaft der «Regel mit Ausnahmen», so ist das nicht-ratioïde Gebiet das der Herrschaft der Ausnahmen über die Regel.[p. 1028]

Ik herhaal dat Musil zich voor wat hij als regel(s) erkent, kennelijk nog oriënteert volgens absolutisme met enkelvoud van dien. Echter volgens aangepaste grondslag met regel(s) als het ware per situatie telt meervoud uiteraard géén uitzonderingen. Hij heeft dus wèl gelijk dat voor, zoals ik het zie, de principiële waardering van enkel- resp. meervoud geldt,

daß [d]er [Unterschied] eine vollkommene Umkehrung der Einstellung des Erkennenden verlangt.[p. 1028]

Nota bene principieel als telkens samenloop van – daardoor op hùn beurt veranderlijk – ob-/subject en situatie

[wiederholen] die Geschehnisse [...] sich nicht, sondern sind unbeschränkt variabel und individuell.[p. 1028]

Een subject kan actief (gedrags)aandeel in samenloop nemen, maar met zoveel woorden duidt Musil reeds samenloop als noemer

der Reaktivität des Individuums gegen die Welt und die anderen Individuen[. p. 1028]

Wat ik op z'n [enneadisch](#) een motivationeel begrip noem, heet bij Musil een idee en

ist in ihrer Bedeutung in hohem Grade [...] abhängig [...] von der Art ihrer Anwendung und der Person[, d.h.,] sie hat immer eine nur occasionell bestimmte Bedeutung und erlischt, wenn man sie aus ihren Umstände löst.[p. 1028]

Wat Musil nog ontgaat, is dat er wel degelijk zoiets als een enkelvoudig meta-idee valt te bedenken om – het meervoud volgens – die verschillen te duiden resp. ordenen. Dat gemis (ver)leidt hem m.i. abusievelijk ertoe aan een zgn dichter kwalitatief andere kennis enzovoort toe te schrijven dan aan een zgn wetenschapper. Voor willekeurige tekens, en volgens mij is elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid (zie [Geef mij ajb even de pindakaas!](#) voor een beknopte inleiding),

[bedürft] es einer [...] Abhandlung [...], bloß um zu zeigen, in welchem Sinn man es meint, bloß um Erfahrungen in einer Wegweiserrichtung aneinanderzureihen[. p. 1028]

Omdat Musil niet beschikt over een passend orderingsbeginsel, zeg ook maar meta-idee, overweegt verwondering over

Wegweiserrichtung [...], die dann doch irgendwo sich unübersehbar verästelte, aber doch irgendwie ihren Zweck erfüllt hat. [...] Das Verständnis jedes Urteils, der Sinn jedes Begriffs [ist] von einer zarten [...] Erfahrungshülle umgeben [...], von einer persönlichen Willkür und nach Sekunden wechselnden persönlichen Unwillkür.[p. 1028]

Ik vind subjectief situationisme wel degelijk redelijk(er) formaliseerbaar door de veronderstelling van gedrag resulterend uit recursief tweeledige samenloop. Musil stelt dat

Tatsachen dieses nicht-ratioïden Gebiets und darum ihre Beziehungen [...] unendlich und unberechenbar [sind].[p. 1028] Was unberechenbar mannigfaltig ist, sind [...] die [...] **Motive**[. p. 1029]

Maar dat wil dus niet zeggen, dat zulke verschillen niet samenhangender vallen te ordenen, duiden enzovoort. En een dichter, dat vind ik dus iederéén. Gedragmatig heeft immers iederéén

die Aufgabe [...] immer neue Lösungen, Zusammenhänge, Konstellationen, Variable zu entdecken, Prototypen von Geschehensabläufen hinzustellen, lockende Vorbilden [...] zu] **erfinden**.[p. 1029]

Naar mijn ... idee kan niemand zich aan gedragmatig meervoud onttrekken. Zo vindt iederéén stellig dat z/hij anders is dan – en graag superieur aan – elk ... ander. Wie absolute nadruk op enkelvoud legt, wil zichzelf er eenzijdig aan onttrekken. Het verzoek om enkelvoud betreft feitelijk een verzoek om aanvaarding van een gedragsverhouding volgens eenzijdige macht annex invloed. Aldus wordt slechts de valse schijn gewekt,

daß es sich überhaupt um zwei ihrer Wesenheit nach verschiedener (Erkenntnis)gebiete handelt[. p. 1029]

Over illusoire verschillen gesproken, Musil erkent dat een dichter

auch gar keine andre Art und Fähigkeit des Erkennens [verwendet]. Der bedeutende Mensch ist der, welcher über [...] Tatsachenkenntnis **und** die [...] ratio zu ihrer Verbindung verfügt: auf dem einen Gebiet wie auf dem andern.[p. 1029]

Een wèrkelijk principieel verschil ziet Musil aldus blijkbaar niet. Hoe dan ook,

[d]ie Bewegung [...] k[o]m[mt] von den Variationen.[p. 1030]

Daarin heeft hij gelijk.

84.44

In **Typisch olifant** (in: **NRC Handelsblad**, 19 februari 2022, katern **Wetenschap**, pp. 6-7) verwijst Gemma Venhuizen naar onderzoek door Joyce Poole naar olifantengedrag. Typisch? Ja en nee. Zoals ik het artikel begrijp, let Poole er vooral op hoe een olifant met gedrag zichzelf resp. andere dieren inclusief mensen probeert te beïnvloeden, dwz tot ook weer gedrag te bewegen. Daar vind ik qua olifant dus niets typisch aan. Dat acht ik kenmerkend voor een zgn subject. Een olifant is een subject en ook daarvoor geldt daarom semiotiek op z'n enneadisch.

Tekengedrag bemiddelt als het ware tussen wat een bepaald subject wil dat z/hijzelf en/of een ander subject gáát doen en wát z/hijzelf en/of een ander subject eventueel daadwerkelijk doet. Nota bene, de enneadische tekenleer is daarom tegelijk een enneadische gedrags- en een enneadisch cognitieleer. In variëteit wat tekens betreft is voorzien, doordat een teken op zijn beurt samengesteld is. Zo vormt context onlosmakelijk onderdeel van elk teken. Venhuizen houdt het er nog op, dat

[e]en van de moeilijke kanten van de ethologie is dat gedrag niet altijd eenduidig is. Bij verschillende populaties, bijvoorbeeld, kan eenzelfde gebaar iets anders betekenen, of hebben ze juist voor dezelfde situatie een verschillend gebaar.

Er kan eenduidig ordening in variëteit van tekengedragingen herkend worden door consequent onderscheid te maken volgen betrokken subject en situatie. Kortom, subjectief situationisme. Andere situatie? Andere context. Wat een subject als situatie ervaart – en met context, zeg maar, ensceneert – is dan weer wèl typisch, nogmaals, zelfs uniek pèr samenloop van subject (lees hier ook: individu) met – zoals door haar/hem ervaren – situatie.

Voor het opstellen van een ethogram is Metapatroon geschikt. In het geval van een ethogram wordt blijkbaar

[v]oor elk gedrag [...] ook aangegeven in welke context het kan voorkomen.

Met Metapatroon geldt contextuele verbijzondering als beginsel, voor eenduidigheid altijd nodig en voldoende duidelijk uitgedrukt.

84.45

Vergeleken met de president van de Algemene Rekenkamer toont Larissa Zegveld in **Het kan standaard beter** (in: **iBestuur**, 17 februari 2022) beduidend meer inzicht in semantiek. Althans, voor zover ik kan nagaan schrijft de AR-president in zijn opstel van enkele weken geleden (waarnaar jij mij destijds verwees en waarover ik je toen per omgaande een aantekening stuurde[, zie hierboven **nr 84.19** voor afschrift]) verder zelfs geen woord over wat hij bedoelt met standaardisatie voor semantiek. Ik vermoed overigens dat hij er ook helemaal geen idee over resp. voor heeft anders dan uniformering van betekenis.

Zegveld geeft in elk geval blijk van besef van de noodzaak van

differentiatie in begrippen,

zeg maar van betekenissenvariëteit. Helaas geeft zij vervolgens evenmin aan wat mbt zulke variëteit optimaal geldt als standaardisatie. Inderdaad,

het hoeft niet te gaan om de vaststelling van één alomvattende definitie.

Maar wat en hoe dan wèl? Het klinkt daadkrachtig,

laten we gewoon aan het werk gaan

en volgens haar vergt dat allereerst en vooral

gezamenlijk doorakkeren van de regelingen, wetten en processen om te kijken of ze goed op elkaar aansluiten en of ze uitpakken waarvoor ze bedoeld zijn.

Vooruit, dat is een aanpak. Een methode vermeldt zij dus echter niet.

Een methodische aanwijzing laat zich ontlenen aan, mee eens, de noodzaak van “op elkaar aansluiten.” Nee, het is daarom nog lang niet voldoende om betekenisverschillen als het ware op een rijtje te zetten. Expliciet moet ertussen eveneens samenhang worden gevestigd (en inclusief veranderlijke verschillen worden onderhouden). Daardoor verspringt wat telt als het object van standaardisatie. Over gewoon gesproken, dat is voor iedereen die haar of zijn dagelijkse gang gaat moeilijk, zo niet onmogelijk, om te begrijpen.

Zegveld is al zover dat ze enigszins beseft dat, hier in mijn woorden uitgedrukt, stelselmatig een enkelvoudig teken géén object kan zijn voor standaardisatie (lees ook: uniformering) van betekenis. Maar het ontgaat haar kennelijk nog, dat voor stelsel- resp. verkeersmatig bereik verschillen-in-samenhang pas zorgen voor eenduidigheid. Dat maakt van verhouding tussen betekenissen het passende standaardisatie-object. Dat is op zijn beurt, nota bene, géén betekenis, maar – vergt als standaard – een (ordenings)methode. En zo’n stelselmatig bemeten methode volgens een relativiteitstheorie is Metapatroon.

(Ook) het woord standaardisatie zit stellig de herkenning tot en met wijziging in de weg van wat telt als object van standaardisatie. Iedereen associeert standaardisatie immers prompt met uniformering, zeg ook maar het opheffen van verschillen.

Daarmee lijkt erkenning van verschillen – dus – volkomen strijdig. Dat klopt, maar de manier (lees ook: methode) om verschillen samenhangend te duiden blijkt dan weer wèl uniform voorstelbaar.

Zegveld voert de behoefte aan autonomie op als belemmering voor samenwerking. Zolang de indruk overheerst dat standaardisatie van semantiek mikt op uniformering van betekenis, moeten ‘we’ zelfs blij zijn met tégenwerking. Dan gaat er tenminste niets mis door onderdrukking.

Zodra reële (betekenis)verschillen voluit erkenning krijgen, weet iedereen zich in een zekere – mate van – autonomie zelfs gesterkt. Terecht, dus. Dat haalt de angel uit valse, ja, meervoud, verabsoluteringen. En samenwerking volgens verschillen kan netzo realistisch opgevat gaan worden als versterking van eigen (netwerk)positie voor verbetering van bijdragen. Dat kunnen ‘we’ allemaal echter blijven vergeten zonder, eh, standaardmethode voor eenduidige ordening van – dynamiek van – samenhangende verschillen.

Hmm, Zegveld beweert

dat we in Nederland [...] niet stil hebben gezeten. Er zijn stappen gezet.

Als voorzitter van Forum Standaardisatie, en in die hoedanigheid ondertekent zij haar blog, gaat zij er prat op, dat

Forum Standaardisatie [...] zich al jaren hard [maakt] voor het gebruik van open standaarden voor een betere uitwisseling en toegankelijkheid van gegevens in de publieke sector.

Zij klinkt er zelfs luchtig over:

Standaardisering betekent niet meer dan dat de uitvoering zich houdt aan een afgesproken set regels en afspraken over bijvoorbeeld de uitwisseling van gegevens en informatieveiligheid.

Dat is echter vrijwel allemaal tot techniek van digitalisering beperkt gebleven, met hier en daar zoiets als een betekenissenlijstje voor een – daardoor juist apàrt gehouden – deelsector. Kortom, daar hebben ‘we’ stelselmatig nog steeds helemaal niets aan, aangezien onverminderd de semantische opgave – methodisch – volledig averechts blijft opgevat. Ik zie niet hoe

een Nederlandse API-strategie

voorziet in zelfs maar semantisch variëteitsbesef. Integendeel, aandacht voor technische standaardisatie wekt de valse schijn van beheersing. Zo lijkt semantiek-op-stelselschaal een ondergeschikte, afgeleide e.d. opgave, terwijl juist dáárvoor met voorrang een deugdelijke oplossing moet worden gevolgd. Daarin brengt Zegveld met haar oppervlakkige oproep beslist géén verandering.

Ik stel al decennia voor om voor opgaven van betekenissenvariëteit met Metapatroon “gewoon aan het werk [te] gaan.” Dat stuit op bezwaren. Je zou toch zeggen, dat een instelling als (Bureau) Forum Standaardisatie open staat voor overwegingen over wat voor semantiek optimaal kan dienen als object van standaardisatie. Tot dusver ben ik er niet in geslaagd, hoewel ik daarmee in 2008 enigszins gevorderd leek, om het daar te laten dagen dat niet de term maar de methode als standaard in aanmerking komt. Die wijziging is echter cruciaal. Een verdere belemmering die ook Zegveld met zoveel woorden handhaaft is het idee dat het bereik van de opgave beperkt is tot overheidsinstellingen, met burgers hoogstens als begunstigden oid van de uitkomst(en).

Dat de burger er geen last van ondervindt,

zo luidt Zegveld criterium. En volgens haar

is het van belang dat burgers zelf meer regie krijgen over hun data.

Maar dè regie, nee, dat is blijkbaar ook weer niet de bedoeling.

Het moet op z’n minst voor de keuze van betekenisvolle ordeningsmethode natuurlijk precies andersòm zijn. Het draait principieel om de variëteit waarin burgers in vooral hun ònderlinge verhoudingen deelnemer zijn aan maatschappelijk (informatie)verkeer. Daarvan is overheidsbemoeienis àfgeleid en nemen ook overheidsinstellingen aan maatschappelijk (informatie)verkeer deel. Het relevante bereik van betekenissenordering moet dus maatschappelijk zijn (ipv ondanks retoriek over burgerbelangen,

de gewenste menselijke maat

maakt Zegveld er o.a. van, feitelijk nog steeds beperkt tot ‘de’ overheid). Voor stelselmatig passende opzet van – infrastructurele – voorzieningen voor informatieverkeer moet methodisch van meet af aan met/op dàt ruimst voorstelbare bereik van betekenissenvariëteit gerekend zijn. Dankzij methodische borging kunnen we met Metapatroon “gewoon” ergens beginnen en ook pràktisch beheersbaar vèrder werken door bereik van voorzieningen telkens wat te verruimen.

Wat hoe dan ook door-de-schalen-heen naadloos moet werken is een autorisatievoorziening volgens verbijzondering van – vaak voorwaardelijke – situationele hoedanigheden van (informatie)verkeersdeelnemers; diezelfde verbijzonderingen zijn onmisbaar voor aanleg van controlesporen (Engels: audit trails). Over methode gesproken, wat voor overheidsbemoeienis relevante maatschappelijk-verkeerssituaties zijn resp. kunnen worden met bijbehorende

hoedanigheden van/voor deelnemers, laat zich inderdaad voor zgn formele gedragsverhoudingen inventariseren door het met Metapatroon “doorakkeren van de regelingen [en] wetten.” Zonder zo’n methode blijft overzicht daarentegen illusoir.

84.46

Gisteren wees X mij op de op 17 februari jl. verschenen blog **Het kan standaard beter** van Larissa Zegveld. Ondertekend als voorzitter van Form Standaardisatie vraagt zij nadrukkelijk aandacht voor

misverstand betreffende] semantiek. [...] Differentiatie van begrippen hoort [er]bij.

Ter bestrijding stelt zij vervolgens voor om

gewoon aan het werk [te] gaan[, ... t]e beginnen met [het] o zo essentiële werk van [h]et als publieke organisaties gezamenlijk doorakkeren van de regelingen, wetten en processen om te kijken of ze goed op elkaar aansluiten en of ze uitpakken waarvoor ze bedoeld zijn.

Haar oproep viel mij extra op, omdat ik eerder van jou uit onze correspondentie begrepen meende te hebben dat jij met zoveel woorden zo’n aanpak bepleit. Ongeveer twee maanden geleden vroeg ik je eveneens per emailbericht[, zie [aantekening 83.37](#) voor afschrift, en verder **aantekening 84.34**,] of ik je goed had begrepen. Naar je antwoord ben ik gelet op genoemde blog uiteraard netzo extra benieuwd. Ofwel, is die oproep jouw idee? :-) Tot straks!

84.47

Zo doen we allemaal wat. :-) Omdat jij mij op het spoor van die blog zette, nogmaals bedankt, kon ik bedenken dat in elk geval het idee voor de oproep ermee niet afkomstig was van de FS-voorzitter wier naam als auteur ervan vermeld staat, maar wél van de BFS-medewerker die daar semantiek in portefeuille heeft. Klopt, daar kwam ik pas op nádat ik je mijn – eerste – commentaar op die blog stuurde. Hoe dan ook nam hij ‘ontmaskering’ graag als compliment, ja, elk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid, wat ons dan weer hielp doordat hij er vervolgens tijdens ons gesprek voor ging zitten om te vertellen over de a.s. werkconferentie die hij organiseert.

Eindelijk kregen we wat te horen ... Over semantiek in de zin van methodische ordening van betekenisvariëteit viel er van hem inhoudelijk, laat staan steekhoudend, echter nog steeds niets te vernemen, vrees ik. Kennelijk laat ook hij zich verleiden door – gebral over – een insteek volgens zgn software engineering. Zodat ook hij gevangen blijft volgens bijbehorend onstelselmatige ... betekenis van semantiek (waarvan hij verder niets lijkt te begrijpen en waarom tot hem gerichte argumenten ertégen uiteraard geen enkele zin hebben als ... verzoek tot inschikkelijkheid). Kritiek bederft zelfs het complimenteffect. Om voorlopig de stemming erin te houden zei ik maar, dat zijn verhaal helpt om te weten waarop we met ons zgn proefproject zoal kunnen mikken; feitelijk hebben we m.i. vooral enkele aanwijzingen verkregen voor wat we beslist moeten vermijden (en dat is vaak minstens zo belangrijke kennis).

Inmiddels heb ik geprobeerd na te gaan wat ALEF is, dat naar verluidt de Belastingdienst propageert – en tijdens die werkconferentie presenteert – voor, eh, semantiek van wet- en regelgeving. Ik sprak meteen mijn vermoeden uit, dat het zgn business rules betreft (als aanpak van software engineering).

Helaas, dat blijkt te kloppen. Over gebral gesproken, de slogans zijn niet van de

lucht. Vooruit, de Belastingdienst benut een Agile Law Execution Factory (ALEF) voor Model Driven Software Engineering (MDSE) met gebruik van Controlled Natural Language (CNL) voor RegelSpraak. Zucht, voor business rules, dus. Ik heb ergens ook de aanduiding GegevensSpraak gelezen, maar dáároveň verder helemaal niets kunnen vinden; dat lijkt slechts onderdeel van Regelspraak en, zo ja, biedt daarom voor betekenissenordening geheel niets stelselmatig.

Mijn indruk is dat ook weer met wat ALEF enz. heet, een technische insteek overheerst en ... onderdrukt. Over variëteit gesproken, ict-ers beseffen blijkbaar niet dat 'regel' ook andere betekenissen kan hebben dan verwerkingsregel, zeg ook maar verwerkingsinstructie voor verwerkingsapparaat. Vanuit – techniek voor – verwerking redenerend heeft het er alles van weg dat ict-ers die ene betekenis doortrekken naar en aldus opleggen aan verkeers- annex omgangsregeling. De verwarring krijgt nog een extra impuls, omdat ict-ers 'hun' verwerkingsregels bedrijfsregels (Engels: business rules) zijn gaan noemen. De valse schijn is zelfs nog verder opgevoerd door de bezwering dat zulke regels worden opgesteld met zgn natuurlijke taal, nou ja, helemaal natuurlijk op enkele beperkingen na dan, voilà Controlled Natural Language (CNL). Zo'n taal is daarentegen in werkelijkheid opgezet als een zgn ... programmeertaal. Wie een programmeertaal "controlled" noemt vergeleken met een zgn natuurlijke taal, heeft echt geen idee van natuurlijke taal met semantiek (overigens beter gezegd: pragmatiek) van dien. Tja, noem de met zo'n RegelSpraak uitgedrukte 'regels' een model en, ziedaar, dat model (lees: wat feitelijk reeds als een computerprogramma gestructureerd is) blijkt 'automatisch' te kunnen worden omgezet in een programma dat daadwerkelijk door een computer kan worden verwerkt, voilà Model Driven Software Engineering (MDSE).

Maar het móet qua model dus precies andersom. Welke verkeers-/omgangsregels gelden er? Daardoor kom je met stelselmatig bereik prompt op – de noodzaak van veronderstelling van – verschillen en samenhang tussen verschillende verkeerssituaties, nota bene in de zin van maatschappelijk verkeer, en zo door naar – verhoudingen tussen – hoedanigheden van deelnemers eraan.

Dergelijke verkeersmatige betekenissen hebben niets met eventuele digitale verwerking te maken. Ze moeten als zodanig (!) met voorrang worden, zeg maar, verduidelijkt en daarvoor uitgedrukt, voilà model. Dát vormt het benodigde 'materiaal' voor een vertaalslag naar verwerkingsinstructies (inclusief voor registratie e.d.). De omgekeerde volgorde werkt domweg niet, zodra verschillende betekenissen gelden, nota bene ook nog eens samenhangend.

84.48

Ajb niet schrikken! Ik ben op zoek gegaan met jouw vermelding van ALEF als aanwijzing. Hmm, de Belastingdienst is niet bepaald zuinig met loftuigingen aan zichzelf.

De nieuwe softwarefabriek van de Belastingdienst staat als koploper bekend in de wereld van hightechbedrijven en grote financiële instellingen,

moet het wervend klinken. Je moet maar durven.

Wist jij dat? En geloof jij dat?

Voor zover ik her en der kan ontdekken, draait ALEF inderdaad om zgn business rules. Niets verrassends, dus. Maar waarom bevestigde jij mijn vermoeden niet meteen? Weet jij soms ook allang dat de Belastingdienst voor het opstellen van zulke verwerkingsregels, want m.i. zijn ze dat volgens de opgelegde structuur feitelijk

reeds, RegelSpraak – en GegevensSpraak – zou gebruiken?

Verderop heb ik nog enkele vragen voor je. :-)

Het artikel(tje) **RegelSpraak: a CNL for Executable Tax Rules Specification**

(2021) van Mischa Corsius met o.a. Mariette Lokin als co-auteur biedt helaas slechts een summiere aanduiding van regelstructuur à la

RegelSpraak [a]s a CNL developed at the Dutch Tax Administration (DTA) over the last decade.

Er ontbreekt zelfs elk spoor van erkenning van, zoals het terecht wel in ‘de’ blog staat, “differentiatie in begrippen,” laat staan dat wordt verklaard hoe het lukt dat “ze goed op elkaar aansluiten.”

In **Wendbaar wetgeven** (proefschrift, 2018), stelt Lokin een “taalmodel voor rechtsnormen” (§ 4.3, p. 158 e.v.) voor. Hoewel verwijzing ernaar ontbreekt in het RegelSpraak-artikel(tje) waarvan zij toch co-auteur is, kan ik mij voorstellen dat RegelSpraak en taalmodel verwant zijn. Ik bedoel extra verwant, want als variant(en) op het thema van business rules zie ik er niets bijzonders aan af. Weet jij hoe dat zit? Of vertel ik je iets dat nieuw voor je is?

Wat, nogmaals zoals het in de blog staat, “differentiatie in begrippen [die vervolgens] goed op elkaar [moeten] aansluiten” betreft, stelt Lokin met zoveel woorden, dat het taalmodel als zodanig dat zij voorstelt daarvoor géén voorzieningen biedt. Klopt. Daarvoor voegt zij als voorziening een “wetgevingsvocabulaire” (§ 4.4, p. 165 e.v.) toe, want

[v]erscheidenheid in wetgeving is [...] een gegeven en de oplossing lijkt meer te liggen in het vinden van een manier om daarmee om te gaan, dan in het hardnekkig blijven proberen om tot standaardisatie of harmonisatie te komen.

Lokin laat er de bewering op volgen, dat

[t]oepassing van het taalmodel [...] een bijdrage [kan] leveren aan die oplossing.

Maar hoe dan? Het “taalmodel voor rechtsnormen” schrijft elementen per regel voor en, zo licht Lokin toe,

[a]ls de labels met behulp van een speciale tekstverwerker voor wetgeving worden aangebracht, worden ze ‘onder water’ voorzien van een speciale codering waardoor de geannoteerde zinsneden als een bepaald concept te herkennen zijn. Door het (geautomatiseerd) verzamelen van de labels van een specifiek concept in geconsolideerde regelingsteksten in wetten.nl, kan een wetgevingsvocabulaire worden gecreëerd waarin de verschillende verschijningsvormen van dat concept bijeengebracht zijn, voorzien van een link (met behulp van linked data) naar de wettelijke bepaling waarin ze voorkomen. Dat geeft inzicht in synoniemen en homoniemen voor bepaalde elementen in gedrags- en bevoegdheidsnormen en afleidingsregels, en in verschillen en overeenkomsten in een bepaalde context (dat wil zeggen in een of meer wetten binnen een bepaald domein of in een of meer wetgevingsdomeinen).

Gewoon een thesaurus, dus, zou ik zeggen.

Weet jij wellicht of onder GegevensSpraak en wetgevingsvocabulaire – min of meer – hetzelfde verstaan wordt?

Tja, een – aanvullende – voorziening die beperkt blijft tot ordening van “synoniemen en homoniemen” schiet vanaf de geringste schaalverruiming prompt principieel tekort (omdat, wat filosofischer geduid, de aanname van logisch atomisme dan meteen averechts uitpakt). Eenduidigheid van (betekenis)verschillen in samenhang vergt uitbreiding van wat als teken telt. Een enkele term voor een concept (lees hier

ook: begrip) is niet – meer – genoeg. Er moet vóóraf altijd (!) context bij als onlosmakelijk onderdeel van een teken (en dat is ànders dan – enig – besef van context àchteraf als resultaat van door een thesaurus oid gefaciliteerd “inzicht”). Dat lukt methodisch – pas – met Metapatroon. Uiteraard ben ik vèrder meer dan ooit benieuwd ernaar, hier als laatste vraag, hoe volgens jou wat burgerinitiatief Slimmer met regelgeving[, waaraan o.a. zowel Mariette Lokin als jijzèlf verbonden is,] voorstelt zich er inclusief business rules mee verhoudt.

84.49

Aan “[v]erscheidenheid [en] het vinden van een manier om daarmee om te gaan” wijdt Mariette Lokin in **Wendbaar wetgeven** een voetnoot:

Dit was ook de insteek van het door het Forum Standaardisatie geïnitieerde project Essence, dat uitging van verzoening of verbinding van begrippen uit verschillende contexten.

Ik vind het op z’n minst nogal ònwetenschappelijk dat zij Metapatroon verzwijgt. Onder auspiciën van Bureau Forum Standaardisatie hebben zij en ik er nadrukkelijk over gesproken, nota bene vóórdát Essence zich als plagiaris opdrong. Zo heeft zij tevens de concepttekst van [Publieks- en stelseltaal in wetgeving: Wat is het geval?](#) gelezen die ik schreef als aanzet voor een gezamenlijk artikel voor publicatie in het tijdschrift **RegelMaat**. Na afwijzing door de redactie heb ik haar summiere aanpassingen verwijderd en die tekst als enige auteur ervan vrijwel ongewijzigd in de reeks working papers PrimaVera (Universiteit van Amsterdam, 2011) geplaatst. Hmm, het kan zijn dat zij die – pogingen tot – samenwerking is vergeten. En dàt kan weer zijn omdat zij er niets van begreep resp. van wilde begrijpen omdat, over fixatie gesproken, zij reeds van haar eigen (?) “insteek” overtuigd was. Daarop lijkt een voetnoot enkele pagina’s verderop in **Wendbaar wetgeven** te wijzen; aan de in 2018 door haar bepleite opzet van een wetgevingsvocabulaire voegt zij een verwijzing toe naar een artikel van haar dat in 2007, klopt, dat is dan weer eerder dan dat zij over Metapatroon is ingelicht, in **RegelMaat** verscheen

waar[in] een soortgelijke oplossing wordt aangeduid als een wetstaxonomie.

Taxonomie? Zeg ook maar index, thesaurus e.d. Haar idee over “een bijdrage [...] aan die oplossing” is dus niets veranderd. Dat maakt ontkenning van Metapatroon uiteraard niet minder ònwetenschappelijk. Waarom vermeldt zij überhaupt Forum Standaardisatie en Essence, terwijl een vergelijking van “insteek” uitblijft? Overigens heb ik begin vorig jaar ca. de eerste helft van **Wendbaar wetgeven** al doorgenomen en o.a. naar aanleiding daarvan [aantekening 78.60](#) geschreven als kritiek op de oriëntatie volgens verkeersregels ipv verkeer.

84.50

Ik blijf [hem] o.a. naar Slimmer met regelgeving vragen. De initiatiefnemers, en naar verluidt behoort hij ertoe, noemen het een ... burgerinitiatief. Als wat ik dan maar even hun partijprogramma noem, moet **DNA van de wet- en regelgeving** gelden. Daarin staat DNA voor Decompositie Navigatie Architectuur en blijkt bedoeld als een soort model. Ik vind het zelfs averechts, zie [aantekeningen 78.56 tot en met 78.58](#) voor mijn nogal principiële beoordeling, omdat ook weer daardoor verkeersregels als uitgangspunt gelden voor verkeer ipv òmgekeerd dat er verkeer is dat ter verzekering/bevordering van bepaalde verhoudingen met belangen van dien, vooruit, wellicht enige regels behoeft. Door de volstrekt valse volgorde trekt software

engineering volgens business rules al sinds decennia zo'n spoor van vernieling. Dat raakt zelfs extra verstrikt met toenemende verkeerschaos als resultaat door verschillende, zeg maar, modellen voor wat feitelijk dus meteen verwèrkingsregels ipv verkeersregels zijn.

Zo iemand als hij heeft daarvan vermoedelijk geen weet, hoewel hij – en dat geldt met haar neus blijkbaar zelfs nòg sterker voor Mariette Lokin – met z'n neus dus al bovenop minstens drie van zulke regelmodellen zit. Dat zijn vlot aanwijsbaar 1. taalmodel van Lokin in **Wendbaar wetgeven**, 2. RegelSpraak voor ALEF en 3. Decompositie Navigatie Architectuur namens Slimmer met regelgeving. Ze mikken àllemaal op hetzelfde.

Tja, je werkt voor Bureau Forum standaardisatie, of je doet het niet. Ofwel, juist [hij] zou zich als BFS-medewerker moeten afvragen, of verschillen tussen zulke regelmodellen relevant zijn. En zodra hij in staat is om zich daarin te verdiepen, kan hij – pas – wellicht aan het inzicht worden geholpen dat voorrang voor dergelijke regelmodellen op stelselschaal verkeerd uitpakt.

Ik geef ons weinig kans om hem zo principieel van inzicht te helpen veranderen. Volgens mij verwacht – ook – hij voorts bestuurlijk draagvlak met kwaliteit van maatschappelijke voorziening zèlf. Dus is hij ingenomen met èlk gezamenlijk (schijn)besluit, gaat 'zijn' a.s. werkconferentie achteraf stellig een succes noemen omdat er zoveel zgn bestuurders aan deelnamen. Intussen ontkent hij dat benodigde voorzieningkwaliteit daardoor alsmaar moeilijker valt te bereiken. Maar ik acht het onverantwoord om géén poging tot stelselmatig passende voorlichting te ondernemen. Het spoor moet immers dringend òm. IJdele bestuurders een afwijkende voorstelling bieden is echter risicovol, en kan zelfs leiden tot verhoging van het tempo op het doodlopende spoor. Noem de aanpak maar een beetje Socratisch. Want als je van Socrates een vraag kreeg, kon je aannemen dat je er blijkbaar een onhoudbare, onzinnige opvatting op na houdt. Weet je bijvoorbeeld zeker dat je ALEF op 'je' werkconferentie een podium wil geven? Inderdaad, Socrates is ter dood veroordeeld, dus gewèrkt heeft ook die aanpak niet.-)

84.51

Ik kan me voorstellen dat iemand, zoals Harry Mulisch enkele jaren later zou doen, een roman de titel **De ontdekking van de hemel** (1992) geeft. Dat boek heb ik gelezen en gaat m.i. overigens vooral mank aan de waan van de auteur om geen verziensels, dus hoezo roman, maar dè waarheid te hebben geschreven; zie ook [aantekening 51.62](#). Eerder verschijnt **Jo Coenen, De ontdekking van de architectuur** (Nederlands Architectuurinstituut, 1989). Samengesteld door Lily Hermans en Hans Ibelings is dat een

boek [met] ontwerpen en gerealiseerde werken [voorzien van] een analyse van Coenens architectonische en stedenbouwkundige werk en een interview met de architect.[omslagtekst]

Vooruit, door de samenstellers het voordeel van de twijfel te gunnen heb ik "analyse [en] interview" gelezen om na te gaan wat zij met hun (onder)titel bedoeld kunnen hebben. Is er soms één architectuur? En stellen zij Jo Coenen als dè ontdekker ervan voor? Dat lijkt mij allemaal onzin, wat dan weer de vraag oproept waarom Coenen instemt met zo'n aanduiding.

In het interview (pp. 111-115) komt Coenen zèlf aan het woord. Hij verklaart zich tot

architectonisch stedenbouwkundig ontwerper en dat is iets anders dan stedenbouwkundige. [...] Als architect maak je ontwerpen voor gebouwen, interieurs, maar ook voor omgevingen en complexen van gebouwen. Dergelijke complexen kunnen stad worden. Daarnaast is er een stedenbouwkundige praktijk, die zich bezighoudt met verkeer, met functies en de plaatsen van die functies, de functieverhoudingen, de intensiteiten. In het beheersen van deze processen ben ik echter minder geïnteresseerd.[p. 111]

Dat onderscheid klopt uiteraard niet. De verkeersoriëntatie bepaalt het zgn programma (van eisen) voor bedoelde “complexen.” Afgaande op wat hij verderop beweert richt Coenen zich zelfs bij uitstek naar verkeer in de zin van omgang. Want, nee,

daarbij gaat het mij niet alleen om het verzinnen van een mooi vormpje. [...] Het gaat om het schakelen van materie op een manier dat mensen er hun leven kunnen leiden.[p. 11]

Hij lijkt “programma” echter nog slechts met een – enkel – gebouw te associëren. Dus, zo geeft Coenen aan,

probeer ik verder dan het programma te zoeken naar de samenhangen in de omgeving[. p. 111]

Blijkbaar heeft hij het op dat moment niet over een stedenbouwkundige opgave, maar over een gebouwkundige opgave. Terecht wijst hij erop, dat een gebouwkundige opgave altijd stedenbouwkundige aspecten telt. Dat inzicht lijkt nog steeds niet voor opgaven onder de noemer van – digitalisering van – informatieverkeer doorgedrongen. De insteek betreft onverminderd aparte informatiesystemen waartussen vervolgens pas verbindingen worden overwogen. Met voorrang voor (informatie)verkeersoriëntatie worden belemmeringen door apartheid principieel vermeden. De algemene uitdrukking die Coenen eraan geeft, geldt daarom óók voor stelselmatige opzet van voorzieningen voor informatieverkeer:

[D]e vorm heeft dan een zin, wanneer hij kan functioneren in het samenbrengen van tot dan toe gescheiden zaken.[p. 111]

Met [Metapatroon](#) als methode voor ordening van betekenissenvariëteit blijkt dat voor in-form-atie zelfs véél eenvoudiger voor zelfs open bereik van informatieverkeer mogelijk. Over verkeersoriëntatie gesproken, Coenen mikt juist nadrukkelijk op – het faciliteren van – verhoudingen:

Ik probeer voortdurend mensen bij elkaar te brengen. Je ziet dat iedereen steeds gespecialiseerder wordt en onze samenleving steeds meer opgedeeld wordt; dat daardoor teveel naast elkaar bestaat. Het is misschien ouderwets, maar ik tracht mensen en dingen op elkaar te betrekken.[p. 111] Het normale leven is de basis voor ons zijn, en ik wil me juist baseren op het normale, het vanzelfsprekende en alledaagse.[p. 114]

Hij zegt dat toch ècht zelf, “ouderwets.” Ofwel, hij doet ter facilitering van “het normale” hoogstens een herontdekking:

Het herstel van de vanzelfsprekende samenhang der dingen zou de inzet kunnen zijn van architectuur.[p. 114] De traditie van de architectuur [is] de moeite waard [...] om te bestuderen. [...] Ik vind dat er in het huidige architectuurbedrijf essentiële zaken over het hoofd worden gezien[. p. 115]

Ook Coenen beseft dat, zoals ik het uitdruk, betrekking telt als de bruikbare maatvoering voor gedragingen en daarom, vooruit, onder de noemer van

architectuur, moet dienen als grondslag voor voorzieningen. In elk geval destijds lijkt Coenen van zoiets als de semiotiek van gebouwde omgeving niet principieel bewust geweest te zijn. Maar hij spreekt uiteraard over tekens, als hij zegt het

belangrijk [te] vind[en] dat een gebouw in zijn vorm – of een stedenbouwkundig plan in een constellatie van vormen – helder afleesbaar blijft.[p. 113]

Hij legt niet uit waarom. Eenvoudig, dat helpt deelnemers hun verkeersaandeel telkens volgens verhoudingen evenwichtig(er) te kiezen en zich daadwerkelijk ernaar te gedragen. Coenen komt kennelijk vergaand intuïtief tot afweging:

Wat ik zoek is de grens, want op het moment dat de hoofdvorm zo ver is aangetast dat het geheel fragmenteert, schiet ik mijn doel voorbij.[p. 114]

Voor Metapatroon geldt nota bene als (ordenings)beginsel dat, uitgedrukt als zgn contragram, het verschil van samenhang de samenhang van verschil is. Het ontwerp vordert met verschillen ònlosmakelijk gericht op samenhang, vice versa. Coenen suggereert daarentegen een volgorde ipv voortdurende wisselwerking:

Ik ben niet genegen al in een vroege fase te fragmenteren, want er moet een overzichtelijk en beheerst geheel zijn. Dat geeft garantie voor het begrip van het grote planniveau. De variatie ontstaat pas daarna op een kleiner schaalniveau[. p. 114]

In de praktijk werkt ook Coenen stellig iteratief, maar dus blijkbaar zonder methodisch houvast. Nee, ik kan mij niet voorstellen dat hij ontwerpt in een

volgorde [die] overeen[komt] met de stappen in mijn denken[, p. 114]

want zo verloopt “denken” m.i. helemaal niet. Terwijl hij stelt:

Ik ontwerp niet van een detail naar een geheel, maar van groot naar klein[, p. 114]

gaat hij eraan voorbij door opgedane kennis enzovoort een vaak vrijwel meteen passend idee, want, ja,

[i]k vertrouw dus ernstig op het menselijke intuïtie- en ervaringsvermogen of beter gezegd op de ervaring met het weten te zamen[, p. 113]

van “groot” te kunnen krijgen dat vergaand “klein” omvat, en omgekeerd. Het is daarom meer dat de verhouding ertussen – alsmaar relevanter – richting en – eveneens alsmaar explicieter uitgedrukt – verhouding krijgt. Ook dat bevestigt Coenen even verderop met zoveel woorden. Inderdaad,

inzicht groeit, inzicht is er niet meteen.[p. 115]

Daarop is Metapatroon berekend door typering van zowel verschillen als samenhang ertussen principieel veranderlijk te veronderstellen. Dat valt met informatie natuurlijk praktisch veel eenvoudiger te realiseren dan met zgn gebouwde omgeving voor zover daarvan de materialiteit letterlijk zwaar weegt.

Wanneer Coenen zichzelf in dat interview beslist niet verheft tot ontdekker van de architectuur, komt samensteller Hans Ibelings er in zijn inleidende analyse wellicht toe. Nee, hoewel hij zijn inleiding als titel de ondertitel van het boek geeft, **De ontdekking van de architectuur** (pp. 6-26), dus, met dáárvan **Een beschouwing over het werk van Jo Coenen** als ondertitel, beperkt Ibelings zich tot enig commentaar op dat “werk.” Hij wijst op

de coherentie van Coenens oeuvre [p. 26]

en dat is het dan.

noot: Voor laatstvooraafgaande tekst in mijn reeks vergelijkend ontwerponderzoek op basis van literatuur over zgn gebouwde omgeving, zie [aantekening 83.28](#).

84.52

Wie zichzelf het bestaan resp. leven als – zoiets als – een individu toedicht, veronderstelt in één moeite door wat daarvan verschilt, ofwel – zoiets als – omstandigheden.

Het voortbestaan als individu vergt dus afstemming op omstandigheden.

Omstandigheden kunnen echter wijzigen. Dat voortbestaan kan in gevaar komen voor een individu dat onvoldoende rekening houdt met veranderde omstandigheden. Door aanpassing verandert het individu, en draagt tegelijk daardoor bij aan verandering van omstandigheden, enzovoort.

Besef van zulke dynamiek laat zich duiden, klopt, een cirkelredenering, volgens verondersteld onderscheid tussen individu (lees ook: subject) en omstandigheden (lees ook: situatie).

Ik kom hier nog maar weer eens op door een boek(je) van Jaap Peters en Rob Wetzels. Dat is **Niets nieuws onder de zon en andere toevalligheden** (Contact, 1998). Zij verzetten zich tegen het geloof dat toekomst redelijkerwijs volledig voorspelbaar is en al helemaal ertegen dat het verleden via het heden zelfs òngewijzigd de toekomst is. Wat zij toevalligheden noemen, chaostheorie enzo, houdt vergaande ònvoorspelbaarheid in. Ofwel, er kàn telkens juist wèl ... nieuws onder de zon zijn en leven. Een individu, zij hebben het over actor, moet daarom alert blijven op zijn verhouding met omstandigheden. De aanpak die Peters en Wetzels daarvoor schetsen luidt meteen volgens hun ondertitel

Strategieontwikkeling door contextmanagement.

De vermelding van context moet mij wel opvallen. Ik probeer immers aandacht te krijgen voor Metapatroon als modelleermethode. Het methodische beginsel ervan is recursieve ... contextuele verbijzondering. Zo consequent beschouwen Peters en Wetzels context echter niet. Dat neemt uiteraard niet weg dat ook hun raad klopt voor zover die erop neerkomt dat een actor zijn de kop uit het zand moet houden om te zien waar de zon staat. Zij borduren voort op

scenarioanalyse [als] methode waarbij de [actor] verschillende toekomstlijnen construeert en afzet tegen de ontwikkelingen vanuit de omgeving.[p. 143]

Dat acht ik nogal slordig uitgedrukt. Dat strookt pas met dynamiek langs, vooruit, lijnen inclusief vertakkingen voor ontwikkeling van de onlosmakelijk veronderstelde verhouding van de actor met de omgeving: subjectief situationisme. Beheersing wordt daarentegen vaak in apartheid gezocht. Maar daardoor, Peters en Wetzels hebben gelijk,

komen [...] subsystemen geïsoleerd ten opzichte van elkaar te staan. Vervreemding van wat er daadwerkelijk speelt wordt [de actor] ten deel.[p. 114]

In wèrkelijkheid valt er nota bene niet aan subjectief situationisme te ontkomen. Het gaat mis door valse de illusie van, zeg maar, objectief absolutisme. Dus,

[u]niforme waarheden [moeten] plaats [maken] voor pluriformiteit.[p. 115]

Uitgaande van onderscheid volgens actor en omstandigheden

is [er] sprake van continue wederzijdse beïnvloeding.[p. 115]

Grondig begrip lijkt Peters en Wetzels overigens nog te ontgaan. Want zij stellen dat

[de actor] pas achteraf betekenis aan dingen [geeft] in plaats van vooraf, als hij ze in een bepaalde context heeft geplaatst.[p. 117]

Allereerst zijn zulke “dingen” niet de veronderstelde objecten, maar tekens (zoals Charles Peirce m.i. steekhoudend leert). En context wordt door een subject als een onlosmakelijk onderdeel van elk teken opgevat. Een context bestaat dus niet apart van een teken (zoals ik aanvullend veronderstel). Wèl, eh, anders dan een teken zijn waartussen het bemiddelt (triadisch volgens Peirce: object en interpretant; enneadisch volgens mij: situationeel ob-/subjectgedrag en motivationeel begrip). Het is m.i. dus niet zo, zoals Peters en Wetzels beweren, dat

[d]ubbelsinnigheid [...] onderdeel [wordt] van leven omdat er altijd wel een enerzijds dit en een anderzijds dat is.[p. 117]

Wat er altijd is, is meervoud van zowel ob-/subjecten en situaties, dus meervoud van hun samenlopen (met elke samenloop als resulterend gedrag uniek, omdat de ene samenloop zowel betrokken ob-/subject als situatie wijzigt, enzovoort). Dat meervoud kan ondubbelsinnig begrepen zijn door nodige en voldoende contextuele verbijzondering als onderdeel de resp. tekens voor modellering van de resp. gedragingen. Zulke gedragingen verschillen niet slechts van elkaar, maar hangen tevens samen. Daarom is het verbijzonderings- annex samenloopbeginsel van Metapatroon niet alleen recursief, maar ook betrekkelijk. De gedragsresultante van twee samenlopende elementen kan op zijn beurt dienen als samenlopend element in één van – of allebei – de samenloophoedanigheden. Een model volgens Metapatroon begint ook met een element, de horizon, dat beide samenloophoedanigheden verenigt.

Nog principiëler dan Peters en Wetzels lijken aan te nemen, geldt dat

interpretatie van de verschijnselen zoals die zich aan je voordoen, [...] dus erg afhankelijk [is] van de context [...] en impliceert de gezichtshoek en dus het standpunt van de waarnemer.[p. 119]

Zij houden het erop, dat

de actor deze dubbelsinnigheid [accepteert] als een logisch onderdeel van het leven.[p. 119]

Dat doet een actor juist ... niet! Waarin actoren – op enig moment – kunnen verschillen is in de mate waarin zij ‘de situatie’ menen te beheersen. Wie zich volledig machtig waant met motief van dien, weet zich dienovereenkomstig zeker inclusief situationele duiding middels context. Wie zich daarentegen volledig machteloos waant, ontleent daaraan een eveneens onwrikbare duiding van ‘de’ situatie. De meeste subjecten verkeren er meestal ergens tussenin. Peters en Wetzels willen de actor wakker schudden die

verschijnselen [...] bekijkt [...] vanuit één standpunt en [daardoor] de realiteit als ongelooflijk verwarrend [ervaart] en dat [...] reuze vervelend [vindt]. Hij weet immers niet waar hij aan toe is.[p. 119]

Het verdient alle lof dat zij dat willen helpen veranderen. Hoe?

Je begint de onzekerheden van de sleutel[actoren] te vertalen in [hun] persoonlijke dilemma's. Langs de lijn van dilemma's zijn mensen over het algemeen bereid wel te bewegen.[p. 148]

Helaas is het, zachtjes uitgedrukt, niet zo eenvoudig om iemand die zijn feitelijk eigen situationele gedragingsvariëteit ontkent door zich te beroepen op een

consequent vastgehouden standpunt, betrekkelijkheid van standpunt zelfs maar te laten overwegen. Juist mensen die menen succesvol te zijn en dat succes strikt hun eigen verdienste is, hebben, wederom zachtjes uitgedrukt, nogal wat moeite om te willen horen dat ze 'eigenlijk' in verwarring verkeren en daarom – hun houding enzovoort – dringend moeten veranderen. Daarvan zijn Peters en Wetzels zich natuurlijk bewust. Voorstellen voor alternatieve

contexten moeten blijkbare wel aansluiten bij c.q. worden opgebouwd uit het denken en handelen van betrokken actoren zelf in relatie tot wat zich in de eigen omgeving [...] afspeelt.[p. 120]

Wat telt is, wat iemand denkt dat zich daar afspeelt. En niet alleen 'daar,' maar tevens 'hier,' ofwel bij zichzelf, in wisselende verhoudingen met 'daar.' Om dat te veranderen vergt wat Peters en Wetzels reflectie noemen als

een proces waardoor we te weten komen hoe we weten en wat we weten, [...] de enige mogelijkheid die we hebben om onze blindheid te ontdekken[. p. 142]

Daarvoor vind ik wat zij met zoveel woorden presenteren als kennisleer, hoewel ze volgens mij op de goede richting zijn, nog niet vergaand genoeg uitgewerkt. Dat blijkt ook uit hun opmerking waarin ze blij van erkenning van wisselwerking geven:

Het zogenaamde vrije individu is altijd een onderdeel van de situatie waarin hij zich op dat moment bevindt.[p. 160]

Wat er zogenaamd aan is, blijft onvermeld. Het samenloopkarakter van gedrag houdt nota bene een beperking van vrijheid in. Die is dus situationeel. En over blindheid gesproken, ja, ook ik vind allerlei bestuurders vaak kortzichtig, maar het is me nog nooit gelukt, en, ja, geprobeerd heb ik ook dat, :-) om ze voor – wat ik vind – een open(er) houding te interesseren door ze allereerst maar eens voor ongeschikt e.d. en wat ze doen voor onverantwoordelijk te verklaren.

84.53

Vergeleken met waar allemaal oorlog heerst, zijn o.a. hier in Nederland de nadelige gevolgen althans voor de meeste burgers – vooralsnog? – gelukkig zéér mild van een pathologisch vernauwd (bestuurs)paradigma dat enkelvoudig gedimensioneerde pogingen abusievelijk voor absoluut geldig houdt voor meervoudig gedimensioneerde opgaven. Dat is overigens geen reden om er 'dan maar' blij mee te zijn resp. pogingen voor verbeteringen na te laten.

In 1517 schrijft Erasmus met **De klacht van de Vrede** een pamflet. Hij wijst er dringend op dat oorlog alom slechts leidt tot verderf. Zijn argumenten tegen beleid van onvermijdelijk uitdijende verwoesting met ontelbare slachtoffers zijn inmiddels uiteraard zo mogelijk extra geldig. Maar, over "actuele geopolitieke zaken" gesproken, zijn oproep uit naam van de gepersonifieerde Vrede is helaas onverminderd vergeefs. Besef van verwevenheid, zeg dus ook maar van meervoudig gedimensioneerde opgaven, dringt in sommige landen kennelijk niet door tot de kringen van politiek & bestuur, laat staan tot feitelijke dictators. Zij weigeren om het opbouwend te zoeken in dito meervoudige verhoudingen voor bestendige dynamiek van evenwichtige aandelen ipv in enkelvoudig gedimensioneerde pogingen zoals zelfs ... oorlog.

Ditmaal in Rusland raakt Gleichschaltung, zeg maar overheersing volgens – de valse illusie van – enkelvoudige en aldus totalitaire machtsdimensie, versterkt. Wie de vergelijking met Duitsland onder Hitler ongepast vindt, moet het zeggen. Dat gaat

geheid – weer – mis, maar hoeveel machteloze mensen zijn er nu in Oekraïne en gaandeweg in Rusland onder Putin slachtoffer van?

84.54

Oh ja, zojuist wierp ik een blik op wat blijkbaar als **Voortgangsnotitie** op de agenda, punt nr 5, stond van de vergadering in december jl. van Forum Standaardisatie. In de paragraaf **I-strategie Rijk 2021-2025** staat o.a. een oordeel vermeld ontleend aan het rapport **Towards a federation of AI data spaces** (NL AI Coalitie, november 2021). Het komt erop neer, zoals de notitieschrijver doorgeeft,

dat de standaarden voor data delen nog niet vast staan en dat de initiatieven nog niet volwassen zijn.

Sterker nog, dat gaat op die manier natuurlijk zelfs nooit lukken. Want ik stel vervolgens vast dat ook weer NL AI Coalitie, zie p. 11 van genoemd rapport, er hardnekkig een onstelselmatige en daarom averechtse voorstelling van “the semantics of data” op na houdt, te weten gericht op en beperkt tot “the definition of data fields.” Wat voor mensen betekenisvolle verschillen zijn, nota bene ook nog eens veranderlijk en inclusief samenhang ertussen, is en blijft met slechts enkelvoudige velden annex rubrieken een onmogelijke opgave om uit te puzzelen. Met voorspelbaar gepruts onder de – valse – noemer van zgn kunstmatige intelligentie (AI) valt intussen, ja, dat dan weer wel, met volstrekt onbenullige bestuurders als opdrachtgevers inderdaad veel geld te verdienen. En de kortzichtige, averechtse opvatting over semantiek blijkt veel wijder verspreid. Zo verwijst NL AI Coalitie op p. 24 van **Towards a federation of AI data spaces** naar

[a]n approach to systematically address the interoperability challenges [a]s provided by the new European Interoperability Framework as developed by the European Commission. The framework distinguishes four interoperability levels (technical, semantic, organisational and legal interoperability) under an overarching integrated governance approach. To enable interoperability between data spaces, each of these interoperability levels needs to be addressed.

Vooruit, ik heb tevens **New European Interoperability Framework, Promoting seamless services and data flows for European public administrations** (European Union, 2017) geraadpleegd, ihb par. 3.5, **Semantic interoperability** (pp. 29-30). Daarin heet het, dat

[s]emantic interoperability ensures that the precise format and meaning of exchanged data and information is preserved and understood throughout exchanges between parties[. ...] It includes developing vocabularies and schemata to describe data exchanges[. ...] Such agreements on reference data, in the form of taxonomies, controlled vocabularies, thesauri, code lists and reusable data structures/models are key prerequisites for achieving semantic interoperability.

Zucht, wie denkt dat het zó werkt, heeft van stelselmatige betekenissenvariëteit niets begrepen, al helemaal niets van dynamiek ervan, en is dus – nog steeds – niet goed wijs. Dat kolossale onbegrip staat in **New European Interoperability Framework** zelfs benadrukt met de opmerking dat,

[s]imilar [...] to the way technical standards have fostered technical interoperability (e.g. network connectivity) for decades now, robust, coherent and universally applicable information standards and specifications are needed to enable meaningful information exchange among European public organisations.

Nee! Voor techniek tellen overeenkomsten, voor semantiek ... verschillen en voor semantiek op stelsel- annex verkeersschaal zijn het verschillen-in-samenhang. Daarom is standaardisatie voor semantiek van een andere, zeg maar de tweede, orde. Dat is ingewikkelder om te beseffen. Maar wil je blijven doormodderen? Het primaire object van standaardisatie geldt niet betekenissen, maar betekenisverschillen inclusief samenhang ertussen. Dat maakt een stelselmatig passende ordeningsmethode tot object van standaardisatie. Ik verval in herhaling. Maar is er nu ècht niemand die ditmaal voor zo'n **Voortgangsnotitie** inmiddels beter weet?

84.55

Een tekstpassage, welke kan ik me niet herinneren, uit werk van Menno ter Braak, en het gaat mij te ver om die passage proberen terug te vinden, zette me op het spoor van dat van J. A. dèr Mouw (1863-1919). Inmiddels, enkele jaren later, heb ik Dèr Mouws **Het absoluut idealisme** (G.A. van Oorschot, **Johan Andreas dèr Mouw, Verzamelde werken**, deel 4, 1948. oorspronkelijk 1905) gelezen. Wellicht heb ik weinig tot niets van de inhoud begrepen, maar het valt onmogelijk te missen dat Dèr Mouw zich vooral wijdt aan kritiek op de opvatting(en) over wat Gerard Bolland (1854-1922) verklaart te houden voor absoluut idealisme à la Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831):

Het eenig resultaat, waartoe ik kom, is dat Bolland zelf niet weet, wat hij bedoelt.[p. 201]

Ik vermoed dat Ter Braak het daarmee eens was, vandaar.

Wat de opvatting van Dèr Mouw betreft, ja, over nodige en voldoende context als onderdeel van een teken gesproken,

zoo is het **onlogisch**, dat verschillende begrippen en verschillende logische verhoudingen door één taalsymbool worden aangeduid.[p. 13]

Op de 'oplossing' met contextuele verbijzondering zoals [Metapatroon](#) methodisch biedt, wijst echter ook Dèr Mouw nog niet. Bij gebrek aan opbouwende suggestie ligt zijn nadruk dus op kritiek door analyse van

geval[en] van [Bollands] onzuivere redeneering ten gevolge van woorddubbelzinnigheid[. p. 15]

Dat doet hij door

bij Bolland en andere Hegelianen [...] voorbeelden aan [te] toonen van den kunstgreep, een woord of een gedachte eerst aan te halen in de beteekenis, die het onmiddellijk, natuurlijk taalgevoel of het ongeoeffend en onkritisch denken bedoelt, en daarna, een wijsgeerige beteekenis **hechtend** aan dat woord of een bepaalde wijsgeerige stelling **legend** in de naief bedoelde gedachte, schijnbaar tegenspraak met zichzelf of instemming met het kunstmatig er uit gegoochelde op te wekken.[p. 16]

Zolang een teken beperkt voorgesteld blijft als wat ik volgens [de semiotische enneade](#) een signatuur noem, lijkt het een wonder, herstel, lijkt het een fout om dringend te herstellen hoe er desondanks verschillende betekenissen van welke aard dan ook aan kunnen worden gehecht resp. in kunnen worden gelegd. Dat is echter géén fout, integendeel, en mysterie verdwijnt prompt, nogmaals, door een teken uitgebreider te beschouwen, te weten als configuratie van een signatuur en een context (en een intext). Zonder nodige en voldoende context dreigt, herstel,

heerst verwarring, of manipulatie. Vervang in het volgende citaat “woord” door signatuur om te verduidelijken, dat

[b]ijzonder gevaar voor de zuiverheid van het denken [...] we dan [hebben], wanneer een woord van beteekenis verandert; tusschen de oorspronkelijke waarde en de latere (dus tusschen het begrip, waarvoor de klank eerst, en het begrip, waarvoor de klank later tot fixatief dient) kan een heel groot verschil zijn, dat soms zelfs tot tegenstelling groeit[. pp. 17-18]

Terwijl zijn kritiek op Bolland's idealisme stellig terecht is, komt Dèr Mouw op zijn beurt nauwelijks verder. Ook hij zoekt fixatie van betekenis vergaand in het enkele woord en

[w]anneer [...] alleen de actueele waarde overgebleven is, dan is de zaak gezond[. ... Z]owel de twijfel aan wat je nu eigenlijk zegt, als het in zijn oorzaak soms vrij lang verborgen misverstand tusschen twee mensen, is niet meer mogelijk.[p. 18]

Weliswaar beseft hij, dat

we dan nog altijd de ontzaglijke moeilijkheid [hebben] om de fijne verschillen tussen synoniemen te fixeeren[. p. 18]

maar vergeet gemakshalve dat hij kort ervoor zelfs “tegenstelling” oppert. Hij houdt vast aan enkelvoud van

de actueele waarde van een woord[. p. 18]

met slechts eventuele moeilijkheden voor de vaststelling ervan. Dèr Mouw herkent dat o.a.

door het verschil in literaire ontwikkeling en historische taalkennis [...] alles nog weer gecompliceerder [wordt], zoodat men nooit precies weten kan, wie, wat de actueele beteekenis van de woorden betreft, bij elkaar hooren.[p. 18]

Maar, benadrukt hij,

We dienen ons toch te houden aan de actueele waarde van de woorden, aan diè begrippen, die nu er door worden opgeroepen bij de nu sprekenden[. p. 23]

De principiële vergissing betreft de aanname van 1. beperking van teken tot signatuur en 2. op enig tijdstip enkelvoud van signatuurbetekenis. Het is juist zulke fixatie op enkelvoud die

kan leiden tot misverstanden, die daarom soms zoo heel moeilijk opgehelderd kunnen worden[. p. 19]

Sterker nog, die aanname maakt alle pogingen voorspelbaar vergeefse moeite om, in omgekeerde richting, uit te komen op per woord een enkele geldige betekenis. Terwijl Dèr Mouw meent dat opheldering tussen deelnemers aan tekenuitwisseling uitblijft,

omdat het geen van beiden in den zin komt, dat de ander niet hetzelfde er bij denkt[. p. 19]

is het een zo mogelijk nog principiëlere vergissing om ervan uit te gaan dat het voor uitwisselingsdeelnemers om dezelfde betekenis moet gaan. Hij ziet dat dus anders:

Blijven nu de [verschillende] beteekenissen bewaard, doordat het taalgebruik ze allebei in verschillende verbanden vasthoudt, dan is niets gewoner, dan dat het verschil niet opgemerkt wordt en een redeneering wordt vastgehaakt aan het eene begrip, terwijl alleen het andere begrip op zijn plaats is in den zin, waarin dat, beide begrippen fixeerende, woord staat.[p. 19]

Ik herhaal dat ook en vooral “verband” in het “taalgebruik” moet zijn verdisconteerd. Daartoe dient context. Dezelfde signatuur in combinatie met verschillende contexten vormt evenzoveel “begrippen fixeerende [tekens].” Zolang verschillende “verbanden” (lees ook: situaties) niet mede tot uitdrukking komen, kan de relevante betekenis voor het ene “verband” inderdaad abusievelijk dan wel opzettelijk voor een ander “verband geldig worden voorgesteld. Nee, zo betreurt Dèr Mouw, helaas is het

geen wonder, dat de samenwerking van taalmisbruik, overrompelende kritiek, kleine en groote trots, en het suggereerend pathos van een diepe overtuiging den hoorder vangt.[pp. 29-30]

Hij

wensch[t] verschoond te blijven van redeneeringen, die voortkomen uit grofheid van taalgevoel, uit misbruik van taalarmoe en idiomatische denkonzuiverheid, in één woord: uit begripsverwarring.[p. 37]

Maar ook Dèr Mouw dwingt tot absolutisme, zij het tot actualiteit beperkt. Hoewel Bolland ongetwijfeld allerlei verwijten verdient, mikt Dèr Mouw verkeerd met zijn kritiek door te wijzen op

de jammerlijke manier, waarop Bolland de taal misbruikt en zonder eerbied voor de actuele waarde van de woorden in kwesties, die toch al moeilijk genoeg zijn, noodeloos duisternis brengt.[p. 24]

Dèr Mouw voegt eraan toe, dat

[Bolland] een vaag gevoel [schijnt] te hebben, dat wat hij zegt onzin is[, p. 201]

maar vindt intussen zelf, dat

[h]et [...] heel moeilijk [is], zulke dingen met beslistheid te zeggen [p. 27]

en beroept zich voor onderscheid van telkens passende betekenis op

fijn taalgevoel [p. 27]

dat hij bij Bolland afwezig acht. Nee,

af[ge]daal[d] tot woordspeling en taalmisbruik [p. 47 is] Bolland [...] geen kritische, fijne, met scherpe naald van subtiel taalgevoel de woordbetekenissen lospluizende en daardoor begrippen onderscheidende kop[. p. 27]

Echter zowel Bolland als Dèr Mouw beschouwen taal(gebruik) m.i. véél te beperkt. Wie eigenlijk niet, nog steeds niet? Algemeen vat ik een teken op als het middel dat de ene deelnemer gebruikt met als doel om de andere deelnemer gericht tot gedrag te bewegen. In die zin verschillen betekenissen dus juist voor de deelnemers, ze zijn gedragsmatig als het ware complementair; de ene deelnemer wil immers zelf niet ‘doen,’ waartoe hij middels zijn teken de andere deelnemer wil oproepen: èl teken is een verzoek tot inschikkelijkheid, zie verder [Semiosis & Sign Exchange, design for a subjective situationism](#).

In Wikipedia (geraadpleegd op 9 maart 2022) is een lemma gewijd aan Johan Andres dèr Mouw. Daarin staat hij gekenschetst als “een Nederlands taalkundige, letterkundige en filosoof. Blijvende bekendheid verwierf hij als dichter.” Wie tegenwoordig zulke hoedanigheden toegeschreven krijgt, zal toch niet beweren dat

[d]e leer, dat men aan de woorden en door de woorden heen wat anders moet beseffen, dan zich letterlijk met woorden laat zeggen, [...] me de gevaarlijkste taalopvatting [lijkt], die een filosoof er op na kan houden.[p. 39]

Tja, het is maar wat als “letterlijk” geldt. En als “woorden.” Maar als dàt Dèr Mouws kritiek op Bolland's werk is, ben ik het er niet mee eens. Er blijft overigens genoeg over dat m.i. opbouwende kritiek verdient. Pragmatisme ontbreekt immers aan

Bolland's bewering, dat we aan de woorden en door de woorden heen wat anders hebben te beseffen, dan zich letterlijk met woorden laat zeggen.[p. 46]

Volgens Dèr Mouw zoekt Bolland

onmiddellijke instemming van een toevallig gelijkgestemde en dus sympathisch meetrillende mysticiteit.[p. 46]

Daarentegen

zijn [het] begripsverwarringen, die er toch wezenlijk niet hoeven bij te komen om te de taak van de filosofie te verzwaren.[p. 46]

Mee eens, maar tot een bruikbare veronderstelling om die taak alweer iets te verlichten komt Dèr Mouw volgens mij dus evenmin. Hij heeft gelijk wat betreft

de onmisbaarheid van beeldspraak in metaphysische beschouwingen, de uit de beeldspraak voortkomende vermindering van logischen dwang, en het daardoor ontbonden worden van psychologische factoren, die in de [...] levensvragen hun oncontroleerbaren invloed doen gelden[. p. 61]

Waar toe – ook – hij echter niet komt, is om ook en vooral dat gebrek aan invloed tot onderdeel van de veronderstelling te verklaren, en daarmee mede tot grondslag van logica. Nee, we kunnen er niet van af. Dèr Mouw erkent weliswaar dat

[h]et bewustzijn [...] niet zich zelf [kan] verlaten en een onderzoekingsreis ondernemen, om te ontdekken of er “iets” is[. p. 131]

maar ook hij verbindt er nog niet de veronderstelling aan van principiële betrekkelijkheid. Mijn idee van subjectief situationisme is dat met zulke erkenning het onvermijdelijk tekort ‘in en voor elk geval’ overwogen blijft. Het is voor een subject telkens zijn motief als onlosmakelijk onderdeel van wat Charles Peirce interpretant noemt, waarom geldt:

We móeten onze gedachten logisch vinden of verstandig of **vernünftig**, of welk ander prijzend woord we willen bedenken, omdat het nu eenmaal onze gedachten zijn.[p. 72]

Pragmatisme? Zo'n interpretant annex gedachte (enneadisch: motivationeel begrip) dient, is maw ook weer een middel voor bepaling van, situationeel gedrag van het subject in kwestie. Wat gedragsmatig daarom telt is telkens de samenloop van subject en situatie (waardoor ze allebei – vèrder – veranderen, enzovoort). De “actuele waarde van betekenis” is daarom strikt genomen tot een enkele samenloop beperkt. Dat lijkt Dèr Mouw met zoveel woorden wel degelijk te beseffen:

[D]at we over een zaal zóó denken, [...] vinden we [...] logisch, **òmdàt** we zoo denken, en we denken zoo, omdat de verschillende momenten van ons [...] leven díé gedachten met onafwijzbare noodzakelijkheid doen ontstaan.[p. 72]

Desondanks ziet Dèr Mouw

de psychologische oorzaken van een gedachte [...] in tegenstelling tot den logischen grond van een gedachte[. p. 72]

Die tegenstelling verdwijnt ‘als het ware’ in de veronderstelling (lees ook: paradigma e.d.) die “psychologische oorzaken” mede voor “logische grond” houdt. Dat is inderdaad even wennen, maar helpt vervolgens prima.

Uitgaande van meervoud, zeg ook maar variëteit inclusief dynamiek, gaat het praktisch om ordening. Welke betekenisverschillen zijn relevant, en hoe hangen ze samen? Daarvoor veronderstel ik van/voor elk – op zijn beurt verondersteld – object dan wel subject een nul-identiteit. Een tekstpassage van Dèr Mouw vind ik geschikt als toelichting, waar hij het heeft over

het ding na aftrek van al zijn eigenschappen[. ...] Het ding op zich zelf – sedert de wijsbegeerte van Kant beroemd geworden – is een abstractie, [...] is de ledige huls waaruit wij allen inhoud hebben weggedacht. Als zoodanig is het eerst recht ons maaksel, en zij, die er zich over afpijnigen wat het ding op zich zelf wel mag wezen, moesten begrijpen dat er niets klaarder is dan dit, en dat het minstens zonderling is er zich over te verbazen, wanneer men geen inhoud vindt, nadat men dien opzettelijk [...] verwijderd heeft.[p. 127]

Maar Dèr Mouw bedoelt dat vrijwel zeker ànders, omdat hij immers op enkelvoud van “actueele waarde” mikt, terwijl nul-identiteit de voorwaarde schept voor veranderlijke ordening van meervoud.

84.56

Bert de Turck opent **Politiserende hulpverlening, een oriëntatie** (LINK, herdruk 1991, oorspronkelijk 1978) met de mededeling, dat

[i]n het welzijnswerk en meer in het bijzonder in de geestelijke gezondheidszorg [...] de laatste jaren de idee steeds steviger postgevat [heeft], dat veel problemen van cliënten veroorzaakt worden door of onlosmakelijk samenhangen met de maatschappelijke en situationele omstandigheden waarin cliënten leven.[p. 7]

Zo'n verruiming van oriëntatie acht ik tevens informatiekundig zéér dringend noodzakelijk. Vooruit, politiserende informatiekunde. Maar om met informatiekunde zo ver te komen, eindelijk, ligt wellicht nòg moeilijker. Een klant als betalende opdrachtgever kan zelfingenomen – hoezo probleem? ik? dat ik die beslissende positie heb, is toch zeker mijn eigen verdienste! – immers volharden in ontkenning van verhoudingen. Het is dan niet slechts eigen-informatiebehoefte-eerst, maar vaak zelfs niets-anders-dan-eigen-informatiebehoefte. Dat gaat in organisaties dus meteen al mis met en voor medewerkers, en nòg ernstiger met en voor burgers. Zij kunnen zich de illusie van een eenzijdige machtsverhouding met henzèlf in de absolute machtspositie niet veroorloven; voor hen is er pràktisch geen ontkomen aan verhoudingen:

Factoren in het werkveld zijn dus ook verantwoordelijk voor het in stand houden van de eenzijdigheid.[p. 91] Vanuit de eigen enge benadering wordt [...] zin gegeven aan de totale realiteit en zo komt men tot een generalisatie van de eigen beperktheid over allerlei gebieden[. p. 96]

Klopt, ook en vooral ontkenning en daardoor feitelijke onderdrukking zijn ... politiek:

Uiteraard komt dan eens het moment waarop deze struisvogel-politiek zich wreekt.[p. 83]

Wat Der Turck met politisering bedoelt, vat ik daarom als zoiets als solidariteitspolitiek op.

Tja, informatie dient juist àfstemming van gedragingen. Voor àlle deelnemers vergt een voor èlk als optimaal ervaren resultaat in wèlke situatie van maatschappelijk verkeer dan ook – facilitering van – evenwichtige verhoudingen, ofwel erkend eerlijk verdeeld. Wat informatie voor en door zulk verkeer betekent, moet dienovereenkomstig kunnen verschillen èn samenhangen.

De tot dusver overheersende oriëntatie bezorgt opdrachtnemers van digitalisering door mislukkingen zelfs extra financieel gewin. Daardoor is de drempel voor verruiming tot maatschappelijke schaal, zeg dus ook maar politisering, nog hoger. Het ontbreekt er ook stelselmatig aan, dat, eh, digitaliserings-

hulpverleners een kritische houding [hebben] aangenomen tegenover [hun] traditionele manier van hulpverlening.[p. 7]

De analyse van De Turck is m.i. daarom eveneens voor digitalisering geldig, nota bene ruim veertig jaar nadat hij schrijft:

De kritiek op de huidige hulpverlening richt zich voor een groot gedeelte op haar werkwijze, waarin de oorzaken van de problemen te veel worden gezocht in de cliënt zelf en de behandeling [daartoe beperkt blijft]. Hierdoor wordt de problematiek van cliënten geïndividualiseerd. Voorts wordt gekritiseerd dat de bestaande hulpverlening te aanpassend werkt ten aanzien van de heersende maatschappelijke en sociale verhoudingen.[p. 8]

Terecht pleit De Turck ervoor

zowel in de diagnose als in de behandeling van de problematiek een direct verband [te] leggen tussen de problemen van de cliënten en de maatschappelijke en situationele achtergronden ervan.[p. 8]

Daarvoor is erkenning van (betekenissen)variëteit noodzakelijk. (Ook) voor digitalisering(sprojecten) zou het al helpen, indien de opdrachtgever zich niet beschouwt als de klant, maar als vertegenwoordiger van alle zgn belanghebbenden met hun gevarieerde belangen van dien voor de – facilitering van – afstemming waarvan hij als vertegenwoordiger verantwoordelijk is. In en voor een zgn open samenleving behoort een dergelijke maatschappelijke oriëntatie vanzelfsprekend te zijn voor digitaliseringsprojecten onder regie van de overheid. Maar dat is zij helaas dus nog niet, alle retoriek ten spijt. Integendeel, in toenemende mate lijdt overheidsbemoeienis aan de averechtse veronderstelling dat, zoals De Turck dat duidt,

[d]e maatschappelijke band tussen de mensen [...] niet meer in hun concrete handelingen ligt, maar verloopt via maatschappelijk geregelde processen[. ...] De mensen worden aldus van buitenaf tot elkaar in verhouding gesteld.[p. 41]

Dat komt erop neer, dat de mensen worden geacht er voor de regels te zijn ipv omgekeerd. Open is toch echt anders. Ja, De Turck heeft ook gelijk dat

[d]e allereerste en vaak de enige interesse van cliënten [...] de oplossing [is] van de individuele kant van de problematiek. Men moet daar als hulpverlener aan tegemoet komen.[p. 111]

Maar zijn juist openbaar bestuur, overheidsbemoeienis enzovoort niet principieel strijdig met strikt individuele insteek? Informatiekunde moet zelfs in dienst van hulpverlening staan, dwz door te helpen

om diverse variabelen in een zinvolle samenhang te plaatsen.[p. 73]

Een geschikte modelleermethode voor veranderlijke betekenisvariëteit is [Metapatroon](#). De Turck benadrukt

dat monocausale verklaringen niet mogelijk zijn, omdat de realiteit nogal gecompliceerd is.[p. 73] De samenleving als geheel van maatschappelijke verhoudingen is [...] voortdurend in ontwikkeling[. ...] Men kan daardoor nooit tot een statische lokalisering komen[. p. 97]

Metapatroon kent een recursief verbijzonderingsbeginsel voor modellering volgens veranderlijk willekeurig wederzijdse afhankelijkheden: interdependentie. De Turck noemt

de politiserende hulpverlening [...] een macro-benadering van micro-problemen.[p. 77]

Zeg maar de micro-oriëntatie met Metapatroon betreft duiding van gedrag. Een bepaalde gedraging geldt als resultaat van samenloop van enerzijds een object of subject, anderzijds een situatie. Dat vind ik stroken met De Turcks

omschrijving [van d]e politiserende hulpverlening [a]ls die benadering in de hulpverlening waarin de invloed van extra-psychische variabelen op inter- en intra-psychische variabelen wordt bestudeerd, en waarbij deze extra-psychische variabelen een expliciete plaats innemen in het hulpverleningsproces.[p. 77]

Lees subject of, vooruit, object voor inter- en intra-psychische variabelen en situatie voor extra-psychische variabelen, ziedaar. Door herhaling van dergelijk samenloopverband kan de situatie alsmaar ruimer beschouwd worden en dat komt dan met de macro-oriëntatie overeen. Metapatroon verenigt beide oriëntaties, dus micro èn macro, in één modelleermethode resp. in ermee opgestelde modellen. Om De Turck te parafraseren,

[v]anuit dit standpunt levert [Metapatroon] ook kritiek op andere benaderingen.[p. 77]

En

[d]e kritiek van de politiserende hulpverlening op de bestaande hulpverlening [p. 77]

Is m.i. tevens geldig, ja, inderdaad met enige begripsverschuivingen voor een passend structurele vertaalslag, voor gangbaar geraakte aanpak van digitalisering als strikt beperkt

gericht op de behandeling van cliënten (aspecten als individualisering, medicinering en vertechnisering van problemen), op de ongelijkwaardige machtsverhouding tussen de hulpverlener en hulpvrager en op de hiërarchische verhoudingen binnen de hulpverleningsinstellingen, en bovendien op de nadelige effecten van de geïnstitutionaliseerde hulpverlening (zoals stigmatisering en uitstoting van cliënten). Tenslotte verzet de politiserende hulpverlening zich tegen de ongelijke behandeling in de hulpverlening, dwz. tegen de privilegiëring van de boven- en middenlagen in de hulpverlening.[p. 77]

Digitalisering gaat vooral mank, nog steeds resp. versterkt, aan – de combinatie van – “vertechnisering” en een telkens ènkelvoudig opgevatte informatiebehoefte van een zich telkens apart wanende opdrachtgever. Wie voor wat een maatschappelijk-informatiekundige opgave is, en zeker voor digitalisering onder regie van de overheid is dat zo voor elke opgave, meteen programmeurs inschakelt, zeg ook maar tèchnici voor digitalisering, beseft kennelijk niet dat

[zij] in de behandeling [...] door hun gespecialiseerde opleiding begrensd worden [...] door de mogelijkheden van hun instrumentele uitrusting.[p. 80]

Ik kan voor informatiekundige heroriëntatie blijven overschrijven wat De Turck aanwijst, door hem nog vriendelijk uitgedrukt:

Vaak ontstaat hierdoor een vertekend beeld van de problematiek[. ...] Dit proces [wordt] in stand gehouden door de micro-bril van de hulpverlener[. ...] Ondanks de [...] waarden die deze benadering soms op korte termijn kan hebben (een actieve

opleving van de cliënt), is een terugval voorspelbaar, omdat de cliënt in grote mate wordt losgemaakt van zijn sociale en maatschappelijke omgeving.[p. 81]

Als het ware verslaafd aan techniek, met een beroepsgroep

die zichzelf vaak als een zelfverzekerd bastion presenteert[, p. 92]

volgt een poging waarvoor nòg sterker wordt vertrouwd op ... techniek:

Deze eenzijdigheid wordt in sterke mate bevorderd door de mens- en maatschappijvisie van de hulpverlener. Soms is die zelfs overheersend voor zijn benadering van de problematiek en de aard van de aanpak.[p. 91 Er kan] te sterk gehandeld word[en] vanuit vooroordelen, omdat men te weinig openstaat voor bemiddelende factoren van maatschappelijke aard. [...] Deze [...] handelswijze gaat in de praktijk vaak gepaard met een arrogante zelfvoldaanheid en een air van deskundige superioriteit.[p. 124]

Voor digitaliseringsprojecten gaat het als “hulpverlener” doorgaans ... zelfs om de coalitie van opdrachtgever met -nemer. Wat blijft ontbreken, is ... politisering zoals De Turck oppert:

Problemen welke door maatschappelijke veranderingen worden veroorzaakt en die op het intermenselijk vlak liggen worden zodoende vermethodiseerd en vertechniseerd.[p. 82] Deze vernauwing [treedt] in door de beperkte instrumentele en methodische uitrusting van de hulpverlener.[p. 92] Wanneer men [...] alleen over die technieken beschikt, is men gedwongen om de cliënten in te passen in die manier van werken[. p. 160]

Maar Metapatroon is toch óók een methode? Zeker, maar eigenlijk meer zoiets als een metamethode die verruiming volgens meervoud bevordert ipv dwingt tot beperking volgens enkelvoud. Dat betreft met voorrang, ja, ook dàt is een methodische aanwijzing, stelselmatige ordening van betekenissen, nog nota bene ònafhankelijk van eventueel welke digitale verwèrkingstechniek(en) dan ook. In termen van politiserende informatiekunde,

zij heeft oog voor [...] aspecten waaraan de bestaande (eenzijdige) benaderingen voorbijgaan [p. 99 en kent daarom] een [...] ander paradigma [...] dan d[i]e andere benaderingen.[p. 100]

Als paradigma stel ik subjectief situationisme op z'n semiotisch-enneadisch voor. Dat dient dan als grondslag voor Metapatroon.

84.57

In deel 3 (1951) van **Verzamelde werken** (G.A. van Oorschot) is van hem niet slechts eigen werk, maar zijn ook “eenige stukken over J.A. dèr Mouw” opgenomen. Van Menno ter Braak is dat **Dat ben jij** (pp. 131-155, oorspronkelijk 1925). Ter Braak wijst op Dèr Mouws

contrast der uitingsfasen [met zijn] dichten [als] verlossing, een bevrijding van pijnigend denken, een glorieuze zelf-apotheose uit de benauwing van den wijsgeerigen circulus vitiosus.[p. 134]

Sinds ik – enigszins – bekend ben met werk van Nicolaas van Cusa, zie o.a. [aantekening 73.73](#), heb ik als bevestiging van mijn idee ervaren dat hij nuchter doet over de ònmogelijkheid om als zodanig over àlles te spreken. Want èlke manier die daarvoor beschikbaar is, doet er nota bene principieel inbreuk op. Doe dáárvoor dus maar geen moeite ... En erken, aldus Cusanus verder, dat èlke uitdrukking vanwege die inbreuk speculatief is; die kan immers nooit helemáál kloppen. Ook Ter Braak beseft dat, met alles, eenheid e.d. als zodanig als ònzegbaar,

[i]n het woord [...] het onzegbare [...] wordt gedoemd tot de tragiek van alles, wat betrekkelijk is.[p. 155]

Ik zie dus geen verschil in taalgebruik (en al helemáál niet, omdat m.i. èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is). Als contragram: het gedicht van de filosofie is de filosofie van het gedicht. Zo stelt Ter Braak zich Dèr Mouw blijkbaar ook voor, met

[h]et wijsgeerig agnosticisme en het mystisch Brahman-weten [als] twee stadia van een wonderlijk-veelzijdige persoonlijkheid[. ...] Het wijsgeerig proza en het mystisch gedicht, verscheiden in den aard hunner wetmatigheid, hebben een dergelijk gemeenschappelijke factor in hun **elementaire** verwantschap.[p. 146]

Ter Braak mist in zijn oordeel m.i. echter de nuchterheid van Cusanus. En Ter Braak mist een passend nuchter taalbegrip. Hij stelt dat Dèr Mouw als

dichter het woord kan verheffen tot een magische kostbaarheid, die den zinsbouw overstraalt[. Daardoor] is hij een andere geworden dan die hij was.[p. 146]

Ik houd het er op, dat Dèr Mouw volgens wat hij voor filosofie houdt, zich niet in staat acht om uitdrukking te geven aan waaraan hij uitdrukking ... wil geven. Daarom gaat hij 'dat' op een andere manier proberen, maar bezwijkt aan de neiging tot een

teveel aan beelden [...]: het onophoudelijk zeggen moet den twijfel onophoudelijk dooden[, ...] het beeld moet steeds worden bestendigd en herhaald om het onzegbare van het mysterie te verdringen.[p. 155]

Ik moet aan Robert Musil denken; mijn idee is dat hij 'er' zgn wetenschappelijk niet uit komt en het vervolgens met een roman probeert (wat dus evenmin lukt, **De man zonder eigenschappen** geldt als ònvoltooid). Veelbetekenend acht ik Ter Braaks duiding van Dèr Mouw als

universeel genie [p. 147] die wellicht juist daarom een vergeten wijsgeer en een vergeten dichter moest worden.[p. 153]

Van H.J. Pos bevat deel 3 van **Johan Andreas dèr Mouw, Verzamelde werken** het opstel **Dèr Mouw versus Bolland** (pp. 101-121, oorspronkelijk 1949). Pos, die overigens kort verwijst naar Cusanus, verklaart zich eens met Dèr Mouws kritiek op Bollands taalgebruik. Maar ook Pos houdt er kennelijk nog een woordgericht taalbegrip op na:

Wie de taal conscientieus gebruikt, denkt bij ieder woord aan één bepaalde betekenis, ook wanneer dat woord meer betekenissen heeft.[p. 108]

Ook hij komt daardoor niet op de vraag, of het ènkele woord nodig en voldoende, zeg maar, drager van betekenis is. Pos meent dat

[iemand] geen bijzondere waarde [zal] hechten aan het feit, dat de taal soms verschillende betekenissen met één woord verbindt.[p.108]

Een teken bestaat nooit (!) uit slechts een ènkel woord. Daarentegen kàn een woord, op z'n semiotisch-enneadisch beschouwd, als signatuur dienen. Voor een teken behoort een signatuur tot een configuratie met verder een context (en een intext). Pas een signatuur in combinatie met een context maken een teken nodig en voldoende eenduidig. Op die manier klopt wèl wat Pos vervolgens opmerkt, althans met "uitdrukking" als enneadisch ruimer opgevat teken, dat

het onderscheid waarvan de uitdrukking er op aankomt [...] het enig relevante [is].[p. 108]

Pos vindt

[v]erscheidenheid van woordbetekenissen in de taal [...] niet hinderlijk, omdat ze in de regel niet wordt opgemerkt.[p. 112]

Daarin vergist Pos zich m.i. ernstig. Helaas is die vergissing onverminderd gangbaar, en belemmert alweer decennia volwassen voorzieningen, zeg ook maar infrastructuur, voor informatieverkeer met bereik van maatschappelijke verhoudingen.

Hoe zit het volgens mij dan wel? Subjecten wisselen tekens uit ter afstemming van hun resp. gedragingen. Nogmaals, èlk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid. Daardoor verschilt de betekenis als bedoeling van de verzoeker nu eenmaal zelfs principieel van de betekenis van de geadresseerde als beoogd middel. Hun onderlinge afstemming kan op allerlei manieren, neutraal gezegd, afwijken van wat de verzoeker zich er in eerste aanleg bij voorstelde, vooral ook omdat het geadresseerde subject – dat met het teken tot bepaald gedrag wordt opgeroepen – zo zijn eigen bedoelingen heeft die allereerst al ‘uitmaken’ òf hij een teken opmerkt en, zo ja, wàt dan wel en zo door naar hoe hij dat interpreteert tot, wederom enneadisch uitgedrukt, focus met motivationeel begrip.

Wanneer iemand met een teken een min of meer expliciete beschrijving van, eh, werkelijkheid probeert te bieden, doet hij dat ter precisering van het gedrag waartoe hij de geadresseerde wil bewegen. Ofwel, het schetsen van zoiets als dè werkelijkheid is nooit doel op zichzelf. Het gedragsmatige afstemmingskader verklaart waarom er zoveel werkelijkheidsschetsen in omloop zijn; ze dienen de dynamische variëteit van – òntelbare momenten van – gedragsafstemming.

84.58

We doen een proef. Daaruit volgt een àndere aanpak, opzet e.d. dan gebruikelijk. Méér van hetzelfde is immers allang bekend. Om daarmee door te gaan is geen proef nodig, vandaar.

Of een proef iets bruikbaar oplevert, kàn je eraan voorafgaand niet weten. Daar moet je tegen kunnen, zulke onzekerheid.

Klopt, daarom wordt niet iedereen gevraagd aan een proef mee te doen.

Er kunnen allerlei redenen zijn om eens iets ànders te proberen. Aan de ene kant voldoen wellicht de bestaande middelen niet, aan de andere kant kan het zijn dat het doel gaat veranderen. Meestal is een mix aan de orde; door veranderde omstandigheden dreigen middelen steeds verder tekort te gaan schieten.

Ik heb een voorstel voor de proef. Wie dat een slecht voorstel vindt, moet het duidelijk zeggen. Maar een opmerking dat de proef als uitkomst niet mikt op zoals het nù gaat, is dus géén geldige kritiek. Nogmaals, een proef moèt juist ànders zijn.

Als kritiek kan daarom wèl gelden dat een voorstel nog niet anders genoeg is. :-) Kritiek hoeft niet vergezeld te gaan van een ànder voorstel. Dat komt eventueel later, en is gebaat bij discussie die kritiek oproept.

Mijn – huidige – voorstel? Daarvoor merk ik allereerst op, dat er vanuit het perspectief van willekeurige mensen inmiddels feitelijk één digitaal gefaciliteerd netwerk is waarop zij aangesloten – kunnen – zijn om op vrijwel willekeurige plaats op willekeurig tijdstip aan zgn informatieverkeer deel te nemen. Omdat alles en iedereen daardoor als het ware één en hetzelfde verkeersstelsel benut, verdient het m.i. de voorkeur om verkeersregels te treffen die geldig zijn voor dat ene stelsel.

Verkeersborden, bijvoorbeeld, verschillen van het ene naar het andere gebied ook niet. Ik stel voor om te kijken hoe ver ook wij daarmee kunnen komen (en met dergelijke standaardisatie willen we tevens de interesse wekken van Forum

Standaardisatie; een medewerker van Bureau FS kijkt mee met de proef). Want zodra we allemaal worden geacht één verkeersstelsel te gebruiken, werken maatregelen niet langer zoals ze thans kleinschalig telkens nog apart, of hoogstens binnen een organisatie voor enkele zgn toepassingen samen, gelden om iemand als een bepaalde deelnemer aan uitwisseling van informatie, eh, vast te pinnen. Als informatiesysteem x slechts gebruikt kan worden met een terminal op een bureautafel in kamer y, is – beperking van – gebruik van dat systeem ‘geregeld’ door een sleutel van kamer y aan medewerker z beschikbaar te stellen. En die medewerker verkrijgt die sleutel vanwege haar/zijn hoedanigheid als uitvoerder van bepaalde taken waarvoor z/hij over informatiesysteem x moet kunnen beschikken. De maatregel is dus hoe dan ook een kwestie van erkenning van een nadere hoedanigheid. Zolang toegang tot die (gebruiks)terminal via fysiek sleutelbeheer valt te regelen, hoeft informatiesysteem x géén voorziening voor herkenning resp. afwijzing van gebruikers te omvatten.

Dat verandert nota bene principieel door o.a. – ook – informatiesysteem x via het ene digitale verkeersstelsel te laten gebruiken. Dat digitale verkeersstelsel moet tevens een voorziening voor navenant stelseldekkend autorisatiebeheer omvatten. De gerichte werking ervan staat of valt dan met – zoals het formeel heet – nodige en voldoende verbijzondering van hoedanigheden volgens een omvattende classificatie. De koppeling van een persoon aan zo’n hoedanigheid, waarin ooit telkens apart kon worden voorzien, maar met een netwerk onlosmakelijk integraal als netwerkvoorziening moet tellen, maakt haar/hem dan tot een mogelijke gebruiker van eveneens in het ene digitale verkeersstelsel opgenomen voorzieningen (voorheen: informatiesystemen, toepassingen).

Stel dat het lukt – een opzet te maken – om hoedanigheden algemeen geldig verbijzonderd te krijgen, dan zijn we meteen klaar voor het regelen van deelname aan informatieverkeer voor – procedures van – rechtspraak. Dat maakt het volgens mij zelfs zéér de moeite waard om te proberen.

Ja, je kunt het vergezocht vinden. Maar het is een proef, nietwaar? En nooit geprobeerd, is altijd mis geschoten.

Ik maak jullie geen verontschuldiging voor abstractie. Daar is geen ontkomen aan voor voorzieningen met stelselmatig bereik. Maar hoedanigheden tellen praktisch, en moeten daarom concreet herkenbaar verdeeld zijn.

Wordt vervolgd. Dan begin ik met uitleg hoe ik een algemene opzet zie voor verbijzondering van daadwerkelijke hoedanigheden (lees ook: rollen). Over techniek heb ik het daarbij nog steeds niet. Pas nadat we grondig genoeg begrijpen wat informatie moet betekenen, heeft bemoeienis met techniek voor uitwisseling, registratie, verwerking e.d. ervan zin. Dat, zo stel ik verder voor, doen we dus eveneens anders dan helaas her en der voor digitalisering gebruikelijk geraakt is. Wanneer jullie hierover meteen al opmerkingen en/of vragen hebben, kritiek kwijt willen, graag!

84.59

Hilde de Haan en Ids Haagsma geven met een ondertitel aan waar zij op uit zijn, ofwel “een karakterschets van de Nederlandse bouwkunst.” Het beknoptst met hun (hoofd)titel stellen zij die bouwkunst voor als **De Architectuur van Erasmus** (Matrijs/Architext, 1990).

Met Erasmus associëren De Haan en Haagsma het zgn humanisme met zoal als

deugden [die] van de gematigdheid, de zuinigheid [en] de welwillendheid[. p. 60]

Dat verklaart volgens hen dat

niet [zozeer] het afzonderlijke huis [p. 22]

telt, maar als

ruimteform die recht doet aan een levensinstelling [p. 61 veeleer] individualistische uitingen gevat in één geheel[, p. 23 dwz met] gebouwen [...] die een [...] bijdrage leveren aan de gemeenschap.[p. 31]

Ik betwijfel of dat typisch Nederlands is, zoals ik het vooral ook een wens als vader van de gedacht vind om Erasmus te 'claimen' als typisch Nederlandse denker en publicist.

Hoe dan ook onder de noemer van informatie geldt m.i. algemeen het belang, herstel, de noodzaak van erkenning van zowel betekenisverschillen als samenhang ertussen. En inderdaad dáárvor heb ik ooit gewezen op Erasmus' werk, ijb zijn pamflet **De klacht van de Vrede**. Zie daarvoor mijn opstel [Stroomlijning tot informatiestelsel: samenhang in de openbare sector door variatie in maatvoering](#) (in: PrimaVera, working paper 2003-04, Universiteit van Amsterdam, 2003) en daarin de paragraaf **De klacht van de Keten**. En – dus – niet toevallig dient die paragraaftitel vervolgens als hoofdtitel van het samen met S.B. Luitjens geschreven [De klacht van de Keten, een Erasmusiaans perspectief op Stroomlijning Basisgegevens](#) (Handomdraai #4, Stroomlijning Basisgegevens, 2003); daaraan heb ik als aandeel vooral uitleg geleverd van Metapatroon als stelselmatig bemeten modelleermethode, maw geschikt voor ordening van dynamiek van betekenisvariëteit. Als verdienste van Luitjens vermeld ik voorts dat hij mij kort erna opdracht – en ruimte – gaf voor het opstellen van wat [Informatieverkeer in publiek domein: schetsboek over architectuur en ontwikkelpaden voor de elektronische overheid](#) (Ictu/programma Architectuur Elektronische Overheid, 2004) is geworden.

Klopt, al dan niet typisch Nederlands, vergt ook – en vooral – een stelselmatige opzet ter facilitering van informatieverkeer met allerlei verhoudingen tussen deelnemers in allerlei hoedanigheden van dien, vooruit,

erasmiaanse gematigdheid, met het gevoel recht te doen aan een ieder [p. 25 volgens] weloverwogen afweging[. p. 61]

Intussen lijkt het eveneens niet alleen typisch voor de Nederlandse overheid, herstel, voor de afzonderlijke overheidsinstellingen in Nederland, dat digitaliseringsprojecten onverminderd worden gepropageerd met bezweringen zoals dat de burger centraal staat terwijl

het doorgaans om individuele oplossingen g[aat. p. 55]

De bedoelingen zijn stellig goed, meestal althans. Maar bevordering en onderhoud van evenwichtige verhoudingen lukken zelfs principieel uiteraard nooit, herhaal, nooit, zolang 1. wat gehouden wordt voor, zeg maar, de drager van informatie (lees ook: het teken) véél te beperkt is èn 2. wat feitelijk slechts onderdeel van een teken is verondersteld wordt overal en altijd dezelfde betekenis te, eh, dragen. Hoe dan wèl? Wat abusievelijk doorgaans als informatiedrager aangenomen is, heet dan signatuur en moet voor een volledig teken overal en altijd zijn aangevuld met nodige en voldoende context. Zo kan dezelfde signatuur met verschillende contexten tot evenzoveel verschillende tekens gecombineerd zijn. Ziedaar de mogelijkheid van evenzoveel verschillende betekenissen, nota bene eenduidig van elkaar te onderscheiden en daardoor te ordenen. Hier ruwweg gezegd kan om evenwichtig,

inderdaad, “recht te doen aan een ieder,” tegelijk ertussen samenhang gevestigd zijn via het signaturgedeelte; zie [Metapatroon, handboek stelselmatig informatieverkeer](#) voor nadere uitleg. Van tekens inclusief context, en ik blijf daarvoor graag passende citaten van De Haan en Haagsma ... hercontextualiseren, :-)

[ligt d]e kracht [...] in het groter geheel van de alomvattende [teken- annex betekenissen]ruimte [p. 37 voor] een levendige pluriformiteit [p. 42 in d]e manier waarop [w]ij omgaan met elkaar en hoe [w]e elkaar willen ontmoeten.[p. 58]

En m.i. veel meer dan voor zgn gebouwde omgeving mogelijk is, zo merken de Haan en Haagsma op dat

[v]ooralsnog [...] de grote tegenstellingen evenwel niet in evenwicht [zijn p. 38 door] veel verstarring, veel verstopping van geest[p. 54 en] verv[a]l[t] men [...] in dezelfde fout om te veel van hetzelfde neer te zetten[, p. 55]

laat zich voor stelselmatig informatieverkeer zo'n ruimte wèl ver(der)gaand ordenen

met de helderheid van een wiskundige oplossing [p. 37] voor een ontwikkeling naar een meer beweeglijke architectonische ruimte.[p. 57]

Daar is voor Metapatroon dan wiskundig aan het op ontplooiing van willekeurige variëteit aangenomen beginsel van recursieve contextuele signatuurverbijzondering voor, over maatschappelijk (informatie)verkeer gesproken,

evenwicht vooral ook tussen de verschillende bezigheden [...] die [...] plaatsvinden.[p. 50]

Maar door “verstarring” enzovoort, wie weet juist goedbedoeld, zit er informatiekundig tot dusver evenmin veel schot in (en daarom probeer ik hier maar weer eens een vergelijking met een vakdiscipline waar volgens mij in elk geval de theorie al meer resp. principieel op pluriformiteit gericht is). Mee eens, de opzet

waarbij grote tegenstellingen in evenwicht zijn [...] zal nooit bereikt worden, mar het gaat erom dat daarnaar gestreefd wordt, dat telkens weer de opgave wordt gesteld dat doel te bereiken.[p. 59]

Dankzij een stelselmatige modelleermethode kunnen we in elk geval informatiekundig dus best een redelijk eind komen, en onderhouden.

noot: Voor laatstvoorafgaande tekst in mijn reeks vergelijkend ontwerponderzoek op basis van literatuur over zgn gebouwde omgeving, zie **aantekening 84.51**.

84.60

[Zie ook **aantekening 84.58**.] Wat ik voorstel om anders te doen, is dus om na te gaan of er wellicht een algemeen bruikbare opzet valt te verzinnen om hoedanigheden (lees o.a. ook: functies, rollen) samenhangend te onderscheiden. Gelet op wat je wellicht als je eigen opgave beschouwt, moet je zoiets als van buiten naar binnen werken.

Stel dat je – meent dat je – een optelling moet doen met 152 en 73 als concrete getallen. Het van-buiten-naar-binnen idee is dat je allereerst een algemene methode probeert te vinden – en die is er al – voor het oplossen van een optelling van wat op die manier willekeurige getallen kunnen zijn. Vervolgens toets je die methode.

Voldoet 'ie óók voor wat je als concrete opgave hebt? Zo ja, dan kan je extra gerustgesteld zijn. Want je bent er meteen mee klaar, indien zich andere optellingen aandienen. En ga er maar van uit, dat je aanvankelijk een véél te beperkt idee hebt. Wat met veralgemenisering een omweg lijkt, biedt al gauw de kortste en

duurzaamste route.

Als iemand een algemene opzet kent voor stelselmatige verbijzondering van hoedanigheden, moet zij of hij het vooral zeggen. Van elders ken ik zoiets – nog – niet. En ook al zou een bruikbare opzet ergens anders reeds beschikbaar zijn, dan loont het hoe dan ook om er zèlf grondig over na te denken enzovoort. Dat helpt altijd om de feitelijke reikwijdte van de eigen opgave véél beter te leren begrijpen. Hoe ingewikkeld is die eigenlijk? Of juist niet? Met zulk nader inzicht kan pas nauwkeurig genoeg onderzocht worden, of een eventueel bestaande opzet inderdaad kan voldoen.

Vooruit, hoedanigheden. Nogmaals, probeer vooralsnog niet aan je eigen werkomstandigheden te denken.

Waarom wordt onderscheid gemaakt volgens verschillende (!) hoedanigheden?

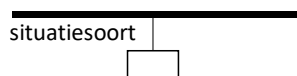
Volgens mij gebeurt dat om verschillen te kunnen maken al naar gelang een verhouding tussen deelnemers.

Wanneer deelnemers ervan uit kunnen gaan het eens te zijn over de verhouding waarin ze ‘samen’ verkeren, kunnen ze daaraan verwachtingen ontleenen over elkaars (gedrags)aandeel. Ga maar na, hoe je bijvoorbeeld op de fiets op de openbare weg de heersende verhouding veronderstelt. Jijzelf houdt rechts en verwacht dat je medeweggebruikers dat ook doen. Jijzelf rijdt door als het stoplicht op groen staat, omdat je meent dat het stoplicht voor de haakse richting op rood staat en dat dáár iedereen er als stopteken aan gehoorzaamt.

Tja, weggebruikers moeten echter herinnerd worden aan die verhouding. Vandaar zgn handhaving en toezicht. En voor wanneer veronachtzaming door minstens één verkeersdeelnemer tot een ongeluk leidt, telt opnieuw die verhouding ter bepaling van sanctie.

Zo zie je maar dat tòch alle wegen naar rechtspraak kunnen leiden ... :-)

Het is de – soort – verhouding die niet algemeen geldig is. Die geldt binnen een bepaald, zeg maar, kader. Dat verhoudingskader noem ik kortweg een – soort – situatie. Je kunt dat uitgebreider een maatschappelijk-verkeerssituatie noemen. Van situatie kunnen er allerlei soorten zijn. Van relevante situatiesoorten kunnen we met concrete waarden ervoor een lijstje opstellen (en bijhouden). In een betekenissenmodel, hier opgesteld met Metapatroon, blijft de aanduiding ervan echter beperkt tot het enkelvoud van het desbetreffende type, in dit geval situatiesoort, dus. Zie figuur 1 voor de eerste aanzet van zo'n model.

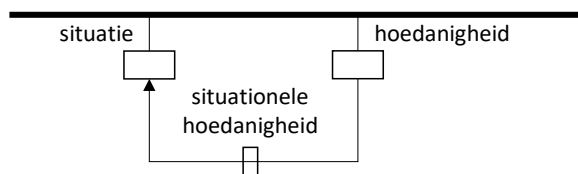

figuur 1

Zo zijn er ook allerlei soorten van hoedanigheid. De uitbreiding daarmee levert figuur 2 op, waarin voor beide ‘lijstjes’ de vermelding weggelaten is dat het om soort gaat. Vervolgens kan een waarde van situatie(soort) worden gecombineerd met een waarde van hoedanigheid(ssoort) met (soort) situationele hoedanigheid als resultaat, zie figuur 3.

figuur 2

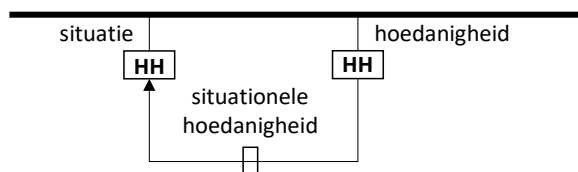

figuur 3

Aan situationele hoedanigheid is als resultaat van een relatie met de weergave van een pijl(punt) zoiets als een richting gegeven. Daardoor kan situationele hoedanigheid – vooral – opgevat worden **als verbijzondering van hoedanigheid volgens** situatie (ipv verbijzondering van situatie volgens hoedanigheid).

Je kunt je afvragen, waarom er niet 'gewoon' één lijst voorgesteld is voor situationele hoedanigheden. Dankzij onderscheid blijft beheer overzichtelijker. Zo is het aannemelijk dat dezelfde – aanduiding voor – hoedanigheid in verschillende situaties aan de orde kan zijn. Hoewel de dienovereenkomstig verschillende situationele hoedanigheden zelfs sterk verschillende betekenissen kunnen hebben, is tevens samenhang ertussen 'formeel' gevestigd.

Volgens figuur 3 zijn de 'lijstjes' allebei 'plat.' Op de ruimst denkbare schaal van maatschappelijk verkeer volstaat dat stellig niet. Daarvoor zal het nodig zijn om een situatie(soort) als onderdeel van een situatie(soort) te beschouwen, die op háár beurt ..., enzovoort. Dat vergt een hiërarchische classificatie, die op zgn stelselschaal eveneens voor hoedanigheid(ssoort) onvermijdelijk is. Elk van beide hiërarchieën bevat waarden van dezelfde soort. Zo'n hiërarchie heet daarom homogeen. In figuur 4 is zowel situatie(soort) als hoedanigheid(ssoort) tot homogene hiërarchie uitgebreid. Dat is herkenbaar aan vermelding van de beginletters (HH).

figuur 4

Ik vind dat er van alles en nog wat kan vastzitten aan situationele hoedanigheden. Dat heeft omgekeerd wellicht invloed op de opzet ervan, nota bene steeds algemeen (lees ook: stelselmatig bemeten bedoeld. Waarop ik als model mik, althans zolang jullie mij met kritiek niet op andere gedachten brengen, is [Situationele hoedanigheden van deelnemers aan maatschappelijk \(informatie\)verkeer](#). Ajb niet schrikken, ik doe mijn best voor toelichting en ik hoop je gaandeweg ook dat model te leren lezen.

Voor deze voorbereidende aflevering houd ik het op – de modelletjes volgens – figuren 3 en 4. Ik zou zeggen, kijk in eerste aanleg of je de opzet geschikt acht voor verhoudingen die jij als het ware onder de noemer van maatschappijleer 'kwijt' wilt. Zet er vooral druk op door wat geldt als uitzonderingsgevallen te proberen te passen, wat – oeps, daar komt wederom rechtspraak om de hoek – tegen regels in gaat. En als je wilt, maak – of kopieer? – ter toetsing van wat je als opgave-dicht-bij-huis herkenbaarder vindt, lijstjes van rollen c.q. functies die binnen de Rechtspraakorganisatie worden onderscheiden. Wat gebeurt er, als je ze nagaat op

zoiets als situatie-aspect, voor situaties een apart lijstje opstelt om een – stellig veel – kortere lijst van rollen/functies over te houden?

Je kunt voor zgn digitale toegankelijkheid ook al kijken, alweer veel stelselmatiger, naar relevante situationele hoedanigheden voor rechtzoekenden, hun eventuele procesvertegenwoordigers en verder relevante situationele hoedanigheden (zoals ze aan de orde kunnen zijn voor o.a. rekening-courant griffierecht).

Ik benadruk opnieuw dat er helemaal niets technisch op z'n digitaals aan is om maatschappelijke verhoudingen principieel proberen te duiden. Dergelijk begrip is juist onmisbaar om pas vervolgens eventueel benodigde digitalisering tenminste zo eenvoudig, flexibel enzovoort mogelijk te krijgen en houden. Wie aan/met techniek begint te werken zonder grondig begrip, blijft domweg maar doormodderen.

Wordt dus ook verder vervolgd.

Oh ja, mochten jullie het vooral raadselachtig vinden wat ik schrijf, laat mij juist dat voor opbouwende kortsluiting onmiddellijk en duidelijk weten.

84.61

[Zie ook **aantekeningen 84.58 en 84.60.**] Dank je wel, voor je beide berichten. Ik heb je er blijkbaar nog niet van kunnen overtuigen :-) dat een proef ertoe dient om eens iets te ... proberen, dus om wat-dan-ook anders-dan-gebruikelijk aan te pakken. Ja, ik gaf zelf al aan terdege ervan bewust te zijn dat verruiming van digitaal te faciliteren bereik van informatieverkeer noodzaakt tot abstrahering. Je moet ervan leren houden ...

Jouw eerste bericht heb ik opgevat als afkomstig van een beheerder. Optimaal beheer vergt een bijbehorende instelling van wie ervoor verantwoordelijk is, zeg maar de beheerder. Een beheerder 'gaat over' zoiets als een beheerdomein en z/hij is vooral aangesteld om reeds werkende voorzieningen in dat beheerdomein ook werkend te houden. Daarvoor moet de beheerder eveneens rekening houden met wie gebruiker is van welke voorzieningen, of juist niet. Dat betreft dan – het aspect van – autorisatiebeheer.

In jouw eerste bericht stel jij voor met "een tussenstap" te mikken op "intern autorisatiebeheer." Mijn voorstel: ja en nee.

Over verschillende situaties gesproken, ik vind dat je helemaal gelijk hebt om **uitvoering** ermee te beginnen. Maar een aanleiding voor de proef is immers de zekerheid van uitbreiding van beheerdomein. Ook jij geeft daarvan blijk door de toevoeging "intern." Er komt dus zoiets als, vooruit, extern autorisatiebeheer aan. Welke gebruikers kunnen er zoal bijkomen, en welke voorzieningen zijn dan voor hen beschikbaar?

Je zou je, vriendelijk uitgedrukt, weleens kunnen vergissen, als je meent dat de opzet voor "intern autorisatiebeheer" onveranderd bruikbaar is voor zgn extern autorisatiebeheer. Nee, dat zeg jij ook niet. Neem meteen maar, jou wel bekend, :-) het Sectorale Identity Management Systeem (Sims). Dat kan inderdaad als spil werken voor "intern autorisatiebeheer," maar als spil voor extern autorisatiebeheer komt Sims niet in aanmerking (tenzij Sims gelijk mag zijn aan de BasisRegistratie Personen, maar waarom is Sims er dan nog?).

Dus wat **ontwerp** betreft, ben ik het grondig met je oneens. Een ontwerp dat na een uitvoeringstussenstap niet overhoop moet, vergt nota bene van meet af aan oriëntatie op wat jij "een mogelijk einddoel" noemt. Dat gaat inderdaad verder, in het geval van een stelselmatig deugdelijk autorisatiebeheer zelfs véél verder, dan wat je hier en nu als beheerdomein beschouwt en terecht bewaakt. Maar vergeet ajb niet

dat jijzelf stellig al aanzienlijke uitbreiding(en) van beheerdomein meegemaakt hebt. Ik vermoed althans dat jij ooit ‘verantwoordelijk’ was voor werkend houden van een enkele zgn toepassing. Dat zal later een groep van toepassingen geworden zijn, maar nog apart van elkaar. Nu heeft jouw beheerverantwoordelijk het bereik van de gehele Rechtspraakorganisatie. De volgende uitbreiding verloopt geheel van in- naar extern. Wat kan er anders met digitale toegankelijkheid bedoeld zijn? En wat verder nog niemand lijkt te beseffen, is dat de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) elke zgn betrokkene feitelijk als gebruiker erkent, te weten met recht op inzage van haar/zijn persoonsinformatie en van wie er wat mee heeft gedaan; hoe geef je daaraan beheersbaar ... uitvoering? De instelling van een ontwerper verschilt als het goed is van die van een beheerder. De ontwerper trekt zich van thans als geldig aanvaard beheerdomein allereerst maar eens even betrekkelijk weinig aan. Zoals Martijn Houtman het in zijn tussengevoegde bericht stelt,

los het algemene probleem op en dan heb je de andere gevallen ook opgelost. Je mag daarbij vereenvoudigen wat je wilt, zolang dat mogelijk is, maar niet meer.

Als dat lukt, is dat uiteraard in het blijvend belang van óók de beheerder; z/hij kan dankzij toekomstgericht ontwerp van meet af aan verruimd bemeten voorzieningen immers wèrkend houden zònder structurele aanpassing ervan. Of jij vindt dat ik jou gekenschetst als beheerder recht doe, moet je ajb laten weten. Maar jij bent toch goedgehumeurd nu Sparta punten haalt? Hoe dan ook kom ik graag met een nadere suggestie voor een “tussenstap [voor] intern autorisatiebeheer.” Want, ja, onder de noemer van uitvoering resp. beheer geef ik je graag gelijk. Enkele weken geleden toonde jij een – zeg ik het goed? – wizard van [één] rechtbank [...] om rolgericht gebruiksbevoegdheden te specificeren. Volgens mij waren we het erover eens, dat de opzet ervan ook landelijk past. In de gauwigheid meende ik toen de mogelijkheid te herkennen van ‘vertaling’ van die opzet naar – onderscheid volgens – situatie en hoedanigheid. Kunnen we dat concreet nagaan? Als omzetting lukt, kan je voor “intern autorisatiebeheer” gerustgesteld zijn dat we op de goede weg zijn (zolang we, zoals Martijn opmerkt, vervolgens maar geen mogelijkheden ongedaan maken door te vereenvoudigen). Mocht omzetting van hoofdstructuur van wizard naar het model in figuur 3 resp. 4 van mijn vorige bericht daarentegen stuk lopen, dan weten dat het model meteen al voor “intern autorisatiebeheer” ontoereikend is. Jij bent overigens nog lang niet van me af. :-) Hierboven heb ik verschil aangegeven tussen beheerder en ontwerper. In je tweede bericht opper jij zèlf een ... hoedanigheid van jezelf: ontwikkelaar. Jij maakt kennelijk géén onderscheid tussen ontwerper en ontwikkelaar. Dat hoeft voor simpele (verander)opgaven ook niet. Maar zodra de opgave wat ingewikkelder is, moeten met die aanduidingen toch ècht verschillende vakdisciplines gelden. Een ontwerper is géén ontwikkelaar, en een ontwikkelaar is géén ontwerper. Vergelijk het met fysieke bouw, ook wel gebouwde omgeving genoemd. Voor een simpele verbouwing schakel je meteen een aannemer in, maar bijvoorbeeld voor een stedelijke herschikking gaat allereerst een ontwerper aan de slag. Een opgave die digitalisering van informatieverkeer op maatschappelijke schaal betreft omvat véél meer dan “ontwikkelen van software.” Daarvan is een ontwikkelaar zich vaak niet bewust. Dat geeft ook niet, mits z/hij zich beperkt tot ontwikkelen. Maar een ontwikkelaar die zèlf ontwerpen er als het ware bijdoet, slaat

voor zo'n stelselmatige veranderopgave de plank mis door "requirements" te inventariseren zoals jij aangeeft. Nogmaals, voor iets betrekkelijk simpels, prima. Dan kunnen enkele "voorbeelden" representatief zijn en met een programmaatje zijn de weinige betrokken gebruikers redelijk geholpen, klaar.

Informatiekundig ontwerpen is géén software engineering. Volgens de heersende misvatting wordt ontwerpen in informatiekundige zin doorgaans domweg overgeslagen. Als jij voorbeelden wilt, aan KEI kan je zien hoe beperking tot digitalisering en bijgevolg tot software engineering leidt tot hopeloze verspilling zònder zelfs maar enige aanzet tot samenhangend(er) voorzieningen. Dat moet dus anders.

Je hebt het mis, mocht je denken dat ik tégen ontwikkelen ben. Integendeel, ook ontwikkelen is onmisbaar. Maar mag het ajb volgens een noodzakelijkerwijs omvattender ontwerp?!

Van ontwikkelen moet intussen omgekeerd ook invloed op ontwerpen uitgaan. Zo wijst Martijn als ontwikkelaar mij telkens terecht. Wat is haalbaar? Zijn er 'technisch' inmiddels wellicht mogelijkheden die kunnen leiden tot een andere kijk op de – maatschappelijke – veranderopgave?

Inventarisatie van voorbeelden dekt ontwerp(en) niet. Weliswaar heb je m.i. wederom gelijk dat voorbeelden onmisbaar zijn. Maar in eerste aanleg is er nog helemaal géén programmatuur om te toetsen. Er is een ontwerp, ouderwets gezegd louter een model op papier. En in eerste aanleg niet van verwerkingsverloop, maar van samenhangende betekenisverschillen (waarvan relevant verloop afgeleid moet kunnen worden; voorrang voor programmatuur tov informatie spant voor 'administraties' overdrachtelijk gesproken het paard achter de wagen en dat gaat dus gauw de verkeerde kant op, als er al beweging in komt). Met voorbeelden moet dat ontwerp worden getoetst. Dat is een informatiekundige toets. Voldoet het ontwerp niet en is het voorbeeld annex geval in kwestie onloochenbaar geldig, dan moet het ontwerp ... anders, enzovoort in wisselwerking (!) totdat het ontwerp tegen alle relevante voorbeelden 'bestand' blijkt. Eerder met ontwikkelen in de zin van programmeren beginnen is kortzichtig. En met voorbeelden blijft het oppassen. Wie je erom vraagt, heeft doorgaans een, eh, beheerdersmentaliteit. Daarmee blijven voorbeelden steken in heersende omstandigheden, terwijl een ontwerper ook – en vaak vooral – wil verkennen wat verander(en)de omstandigheden vergen. Rara, hoe kom je aan dáárvor relevante gevallen? Eén manier is de aanname van radicaal verruimde schaal voor informatieverkeer. Verzin maar wat dát voor digitale facilitering van rechtspraak zou kunnen 'betekenen.' Of bedenk zelfs willekeurige verhoudingsgevallen om de 'draagkracht' van het ontwerp te verkennen. Zeg maar rustig aangejaagd door digitale vernetwerking gaat allereerst de ontwerp- en vervolgens de ontwikkelleidraad onder noemers zoals "intern" en "business" verloren. Herstel, dat is allang gebeurd. We hinken er helaas echter achteraan met wat maatschappelijk bemeten voorzieningen behoren te zijn door slechts heel langzaam te willen begrijpen dat wat op de ene schaal uitstekend werkt, ja, dat klinkt voor de zoveelste keer abstract, kwalitatief (!) moet veranderen om bruikbaar te zijn op alweer ruimere schaal. Zo is een dorp anders dan een aparte boerderij, en een stad weer anders dan een dorp ...

Als je beheerder, ontwikkelaar e.d. bent, heb je in deze proef met mij als ontwerper te maken gekregen. Ik besef een aanslag op jullie welwillendheid en geduld te doen. Hopelijk kan ik enigszins verduidelijken dat meedoen met ontwerp(en) zelfs

hoognodig is, omdat je daarmee o.a. bepaalt wat er toekomstig valt te ontwikkelen, beheren e.d. Daarom, wordt vervolgd met verdere pogingen tot uitleg waarom schaalverruiming zowel onontkoombaar als voordelig is.

En concreet, wat vinden jullie ervan om bedoelde wizard nader te bekijken, jij je zin en met dank voor je voorstel voor “tussenstap,” als voorbeeld met de vraag of de structuurelementen daaruit passen volgens het tot dusver summiere ontwerp voor situationele hoedanigheden?

84.62

Martijn Houtman zegt het nu eenmaal véél beknopter en duidelijker dan ik. :-)

84.63

[Zie ook **aantekeningen 84.58, 84.60 en 84.61.**] Ik herhaal graag mijn concretisering van het voorstel [dat één van jullie deed]. Welke betekenissenordering biedt de autorisatiewizard [van één van de rechtbanken]? Maar ik ben het met òneens met “intern autorisatiebeheer” als “tussenstap.” Een stap? Ja! Oneerbiedig gezegd, nee, meer dan een stap ter toetsing van een als stelselmatig juist zo algemeen mogelijk bedoeld model van een autorisatievoorziening zou ik er in elk geval voorlopig echter niet in willen zien. Om daarvoor enig begrip te kweken volgen onderstaand verdere opmerkingen over wat ik versta onder een proef resp. ontwerpen.

Een proef neem je, wanneer je denkt dat veranderingen zouden kùnnen helpen.

Maar of dat werkelijk zo is, weet je nog niet ‘zeker,’ sterker nog, kàn je uiteraard ook nooit weten, als je eraan, een proef, dus, begint. Anders had je je die moeite kunnen besparen, nietwaar? Vooruit, een proef heeft iets van wie-niet-waagt-wie-niet-wint.

Wanneer wèl zekerder wordt dat o.a. de gangbare werkwijze moeilijkheden geeft, zelfs schade berokkent en/of op afzienbare termijn achterhaald dreigt te raken, is er uiteraard niets dwazer dan volhouden dat géén veranderingen nodig zijn. Tja, wàt proberen we wellicht te helpen veranderen? Dat vergt ontwerp(en).

Ook met ontwerpen kan je, herstel, moet je eigenlijk altijd een proef (lees hier ook: eerst maar een verkenning) doen. Dat is zinvol als je nog eens èxtra ruimte nodig acht voor – navenant voorlopiger ideeën over – eventuele veranderingen.

Wij doen zo’n ontwerpproef. Over hoedanigheid gesproken, als deelnemers moeten we met voorrang een bijbehorende ontwerp houding kiezen. Die kan inderdaad sterk verschillen van de houding die thans voor je dagelijkse werk van je verwacht wordt. Nogmaals, meteen die ontwerp houding is stellig ... ànders. Ik besef dat helaas zelfs nogal wat moed nodig kan zijn om die op te brengen voor medewerkers van een organisatie waar digitalisering m.i. lijdt aan schrijnend informatiekundig ontwerpgebrek. Voor noodzakelijkerwijs zowel opbouwende als kritische ontwerpbijdragen moet je al veel weten èn tegelijk nog niet. Die combinatie moet je durven toegeven; een ontwerpproef bedoelt aan te sporen tot zowel eigenwijsheid als vèrder leren.

Als je desondanks niet aan die spanning kunt resp. wilt wennen of, wat ik me ook kan voorstellen, het nog steeds onzin vindt wat ik schrijf, :-) moet je het vooral zeggen. Maar bedenk ajb dat veranderingen ter verbetering èrgens moeten beginnen. Je snapt toch wel dat het relevante bereik met digitale vernetwerking als katalysator alsmaar ruimer wordt, vandaar de noodzaak van veràndering voor stelselmatigheid? Doe mee! Als je nù niet begint, duurt het alleen maar nòg langer. Ik heb al aangegeven dat ontwerpen géén beheren is, en ook géén ontwikkelen. Een ontwerper houdt echter beslist rekening met beheren, ontwikkelen e.d. Want het

ontwerp moet ontwikkelbaar (lees ook: uitvoerbaar) zijn, en het resultaat van het ontwikkelde ontwerp moet beheerbaar zijn.

Toch blijft een hulpmiddel als resultaat, hoe ontwikkel- resp. beheerbaar ook, een grove verspilling van moeite als het niet bruikbaar blijkt. Een ontwerper moet daarom rekening houden met wat gebruikers willen.

Maar ook daarmee schiet de oriëntatie nog ernstig tekort. Gebruik van een middel sorteert immers effect(en). Iedereen die eraan onderhevig is dan wel onder enige invloed ervan kan komen, telt als belanghebbende. Daarom moet het ontwikkelde ontwerpresultaat vooral, met excuus voor het jullie stellig nog onbekende woord, belangbaar zijn.

Kortom, een ontwerper levert pas een verantwoorde bijdrage door afstemming volgens aspecten van belang-, bruik-, beheer- en ontwikkelbaarheid. Evenwichtige afweging is zelfs kenmerkend voor de ontwerphouding. Terwijl in en door het ontwerp(en) dus elk aspect met het resulterende middel voldoende moet zijn geborgd in samenhang met overige aspecten, weegt voor een ontwerper nog eens extra het zwaarst wat belangbaar is. Zelfs kenmerkend voor zgn maatschappelijk belang zijn overwegingen volgens wat ik hier aanduid als belangbaarheid. Daarmee moet (beroeps)ethiek van de betrokken ontwerper nadrukkelijk stroken.

Klopt, gebruikers, beheerders en ontwikkelaars kunnen allemaal ook als belanghebbenden worden beschouwd, maar van belanghebbenden zijn er vrijwel altijd – veel – méér. Verderop ga ik door op opdrachtgevers. Hier wijs ik alvast erop dat door uitbreiding van digitale vernetwerking voorheen, zeg maar, externe belanghebbenden inmiddels eveneens als gebruiker ‘aangesloten’ kunnen worden, ofwel in dat opzicht als het ware intern geworden zijn. Daardoor dekt bruikbaarheid – wederom – een alsmaar groeiend gedeelte van belangbaarheid; ik herinner aan mijn opmerking over wie volgens AVG als “betrokkene” geldt.

In de praktijk van digitalisering blijft belangbaarheid doorgaans zelfs onderdrukt. Dat gebeurt meestal door ontwikkelbaarheid voorop te plaatsen en dan vaak zelfs door een bepaald hulpmiddel voor programmatuurontwikkeling verplicht te stellen. Dat klinkt praktisch, maar pakt gauw verkeerd uit.

Toegegeven, belangbaarheid betreft niet alleen het voornaamste, maar gelet op de toekomst met onzekerheid van dien óók het moeilijkste aspect om in het vroege stadium van ontwerp(en) redelijkerwijs te duiden (lees ook: specificeren). Wie al dan niet gevolgen en, zo ja, welke gevolgen van een ander middel gaat ondervinden, laat zich immers pas alweer wat nader voorspellen volgens een dáárvor voldoende uitgewerkt ontwerp. Hoe valt er dan vóór het ontwerp verantwoord rekening te houden met wie pas ná het ontwerp duidelijk(er) als belanghebbende erkend kan zijn?

Het antwoord heb ik met zoveel woorden eerder gesuggereerd. Een ontwerper begint met de erkenning van iederéén als belanghebbende. Dat is in elk geval ... niet verkeerd. Zulke radicale veralgemenisering noodzaakt tot abstrahering. Noem het ook maar theorie. Ik benadruk dat theorie niet strijdig is met praktijk. Integendeel, theorie is voorwaarde voor praktijk. Of zoals een gezegde luidt, niets is zo praktisch als een goede theorie.

Merkwaardig genoeg gaat resultaat van zgn overheidsdigitalisering feitelijk nog steeds overheersend mank aan gebrek aan aandacht voor belangbaarheid.

Veralgemenisering resp. een ontwerper die dat bepleit kan prompt op weerstand rekenen. Zo van, wij hebben dit probleem; waarom zouden wij ons om andere

problemen (lees: problemen van anderen) bekommeren? Maar stel dat wel degelijk overal hetzelfde probleem aan de orde is, waarvoor dus dezelfde oplossing kan voldoen. Kom op, hoe praktisch inclusief goedkoop, flexibel, samenhangend e.d. wil je het hebben?! Als argument tegen een open ontwerpbenadering wordt ook vaak geopperd – nota bene met de sterkste nadruk door medewerkers die zich architect noemen, maar niet verder kijken dan software engineering – dat die inbreuk doet op de gevestigde ontwikkelmethode. Hoe onpraktisch wil je een drogreden hebben?! Een geval van operatie geslaagd (hoera voor ontwikkelbaarheid), patiënt overleden (jammer, aan belang-, bruik- en beheerbaarheid zijn we niet eens toegekomen). Waarom kunnen eenkennige ontwikkelaars alom nog rekenen op steun van opdrachtgevers? Dus waarom schakelen opdrachtgever niet allereerst een informatiekundig ontwerper in? Wellicht geloven ze abusievelijk dat ontwerpen ligt besloten in ontwikkelen en/of dat er onder de noemer van ontwikkelen tenminste meteen praktisch 'iets' aan het oplossen van het probleem gedaan wordt. Dat toont weliswaar daadkracht, maar praktisch inclusief stelselmatige belangbaarheid is dus echt ... anders. Dat lukt nooit zonder evenwichtig ontwerp. En zulk evenwicht heeft voor ontplooiing juist ruimte nodig.

84.64

[Zie ook **aantekeningen 84.58, 84.60, 84.61 en 84.63.**] Digitale vernetwerking heb ik herhaald als aanleiding vermeld om autorisatie(beheer), allereerst maar eens ontwerpbaar, :-) dienovereenkomstig ruim op te vatten. Als het ene stelsel voor digitaal gefaciliteerd informatieverkeer telt thans, herstel, alweer allang dus het Internet met wat daarop allemaal is aangesloten. Met die verruiming/veralgemenisering blijft echter nog de veronderstelling ongewijzigd, dat autorisatie selectieve toegangsregeling tot – gebruik van – digitale middelen betreft. Maar onder autorisatie kan uiteraard ook méér en/of iets anders worden verstaan ... Zucht, daar heb ik echt geen zin in, zou je kunnen zeggen, of op z'n minst denken. :-) Want wat heeft dat nu weer voor zin? Voor ons werk gaat het toch om digitalisering! En als we het daarvoor over autorisatie hebben, laten we ons ajb strikt daarop richten om het niet moeilijker te maken dan het al is. We zijn ook helemaal niet verantwoordelijk voor iets anders. Moeten we niet allang blij zijn, als we met "intern autorisatiebeheer" alvast wat verder kunnen komen?

Waarvoor ik op z'n minst een beetje begrip van jullie probeer te krijgen, voor zover jullie dat niet allang hebben, is dat zo'n, eh, nodeloos bescheiden houding averechts werkt voor optimaal ontwerp. En vervolgens hoop ik jullie ronduit enthousiast te krijgen om je vooral met van alles en nog wat te bemoeien, in elk geval vooralsnog met ontwerp.

Wat o.a. voor beheer reuze praktisch klinkt, hoeft het voor ontwerp niet te zijn, integendeel. Hoezo moeilijk? Het lijkt aantrekkelijk om, eh, eenvoudig te beginnen. Maar wanneer de opgave vervolgens toch ingewikkelder blijkt, past het eenvoudig – en daarvoor apart – gedachte middel domweg niet. Wie de daadwerkelijke complexiteit niet begrijpt of zelfs weigert te begrijpen, probeert zulke eenvoudige middelen alsnog tot samenhang te dwingen. Dat is pas moeilijk, volslagen onpraktisch. En, erger nog, dat gaat alsmaar verder mis (nog afgezien van vaak aanzienlijke verspilling van tijd en geld). De enige manier die kans van slagen heeft, is helemaal opnieuw beginnen en wel van meet af aan rekening houdend met waarop-het-moet-uitkomen. Tja, als die ruime oriëntatie, dwz zelfs principieel van stelselmatigheid uitgaand, vroeg of laat onvermijdelijk is, begin er ajb zo vroeg

mogelijk mee, wel zo verstandig. Meer praktisch resp. minder moeilijk is een illusie. Je hoeft dat van mij niet aan te nemen. Maar als je kijkt naar de 'praktijk' tijdens decennia van digitalisering in jullie organisatie en ook hoort en leest over herhaald mislukte digitaliseringsprojecten onder overheidsregie elders, mag het niet langer als een gek idee worden afgedaan om het eens op een andere manier te proberen. Ik besef dat talloze leidinggevende functionarissen het hun resp. medewerkers zelfs kwalijk nemen als ze verder kijken enzovoort. Of dat de aanduiding met leiding verdient, laat ik hier maar in het midden. Ook besef ik dat vele medewerkers veronachtzaming van verhoudingen volgens ruimer verband wel best vinden. Ik doe 'gewoon' mijn werk, zo redeneren ze ongeïnspireerd, laat me verder met rust. Van medewerkers vind ik dat overigens meestal nog wel aanvaardbaar – voor oriëntatie resp. inspiratie volgens samenhang zou leiding moet 'dienen,' nietwaar? – maar helaas verklaren ze zichzelf daarmee ongeschikt voor ontwerpbijdragen die noodzakelijkerwijs kritisch-opbouwend moeten zijn. Dat wrikt. Omdat leidinggevende functionarissen steeds minder zgn materiedeskundig zijn, moeten juist voldoende medewerkers nòg dringender bij ontwerp(en) zijn betrokken. Zodra medewerkers zich voor structuurwijziging inzetten, kunnen leidinggevende functionarissen dergelijke moeite echter als ondermijning van hun gezag beschouwen (vaak om hun eigen gebrek aan kennis of zelfs maar belangstelling ervoor te verhullen). In dat geval is het verstandig, en ik bedoel voor wie wèl nut en noodzaak van omvattender veranderingen erkent, om ze voorlopig maar niet overduidelijk om expliciete toestemming te vragen. Zo luidt een ander bekend gezegde dat het verkrijgen van vergiffenis, achteraf dus, makkelijker lukt dan het vooraf verkrijgen van toestemming. En van verbetering als resultaat worden zelfs vooral leidinggevende functionarissen ... beter. Help ze dan in de waan dat zijzelf de aanzet tot ontwerp(en) gaven, tenslotte iedereen gelukkig.

Waar was ik? Nee, ik blijf helemaal niet afgedwaald. Wat ik over de verhouding tussen enerzijds leidinggevende functionaris, anderzijds medewerkers opmerkte, kan immers eveneens onder de noemer van autorisatie worden uitgelegd. De leidinggevende functionaris houdt er o.a. informele regels op na; over toegestane (on)bevoegdheden gesproken, medewerkers worden geacht zich eraan te houden (maar wat ze op hun beurt van hun leidinggevende kunnen verwachten blijft 'als regel' vaak onderhevig aan willekeur). De leidinggevende functionaris geldt voor zulke (gedrags)regels volgens nogal eenzijdig bepaalde verhouding als zowel regelgever als handhaver.

Maar ... biedt autorisatie in de zin van ge- en verboden soms een perspectief tot en met duiding van wet- en regelgeving? Daar lijkt het wel op.

Vooruit, laten we dat eens aannemen. Stel dat het valt vol te houden, slaan we dan juist voor de Rechtspraakorganisatie allerlei vliegen in één klap?

Besef, even terug naar digitalisering, wat dat inhoudt voor belang-, ontwikkel-, bruik- en beheerbaarheid. Er zijn dankzij veralgemenisering veel minder structureel verschillende digitale middelen nodig voor ruimere dekking van belangen. Het loont om extra zorg aan bruikbaarheid te besteden. En gebruikers die middelen voor bepaalde taken deskundig kunnen gebruiken, kunnen mits daarvoor geautoriseerd middelen voor andere taken gauw netzo deskundig leren gebruiken omdat de opzet ervoor niet slechts strookt maar zelfs dezelfde is. Vergelijkbare argumenten spreken vóór kwaliteit van beheer en ontwikkeling.

Vind het maar zonderling, maar ik blijf er bij het zo algemeen mogelijk te zoeken in

verbijzondering van verhoudingen inclusief hoedanigheden.

Dan zijn er blijkbaar verhoudingen, nou ja, soorten verhoudingen, waarvan het verloop niet – meer – is overgelaten aan de, zeg maar, primaire deelnemers eraan. Gelet op machtscheiding komen er zgn materieel ‘zomaar’ drie deelnemers bij: wetgever, uitvoerder en rechtspreker. Indien zij daadwerkelijk als deelnemer – moeten – optreden, zijn verhoudingen dáárvoor met – wat ik hier maar blijf noemen – primaire deelnemers procesmatig bepaald.

De verruiming tot verhoudingen volgens wet- en regelgeving vind ik tegenwoordig ook voor selectieve toegangsregeling tot – gebruik van – digitale middelen nota bene meteen praktisch zéér relevant. Toen het daarmee nog slechts een kwestie van “intern autorisatiebeheer” was, kon de toewijzing dan wel onthouding van (gebruiks)bevoegdheden een kwestie blijven – lijken? – van regeling tussen primaire deelnemers onderling, te weten enerzijds de werkgever, anderzijds de werknemers. Dat verandert, ik herhaal, praktisch door vernetwerking. Voor de zoveelste keer illustreer ik dat kortweg met AVG die de “betrokkene” materieel erkent als deelnemer in die hoedanigheid volgens een verhouding met de “verwerkingsverantwoordelijke” als – een – andere deelnemer.

Terwijl voor “intern autorisatiebeheer” de, zeg maar, grondslag van oudsher als vanzelfsprekend geldt, hmm, al dan niet terecht, en daarom vooralsnog impliciet is gebleven, zal steeds meer (!) autorisatie mbt niet-medewerkers als deelnemer-in-verhouding expliciet materieel-formeel geregeld raken; zeker daarvan moet naar de geldige grondslag zijn verwezen.

Autorisatie blijkt een aspect, ofwel een onderwerp dat op één of àndere manier – vrijwel? – alle overige onderwerpen raakt. Als dat inderdaad zo is, heeft het geen zin om er een aparte (beheer)voorziening voor op te tuigen. Onvermijdelijk zou in een later stadium alsnog moeten worden voorzien in samenhang, waarmee echter geen rekening is gehouden (en wat dus nooit passend lukt). De omgekeerde aanpak lukt geheel wèl. We beginnen zo algemeen mogelijk volgens de veronderstelling dat er verhoudingen (lees ook: situaties) zijn met deelnemers eraan in bijbehorend verschillende hoedanigheden. Een dan weer zo beknopt mogelijk modelletje heb ik eerder geschetst. Als eerste toets kunnen we nagaan of we de structuurbegrippen volgens de [reeds bestaande] autorisatiewizard erin kwijt kunnen.

Houd je vast, wordt vervolgd! Maar eerst ...

... graag tot morgen.

84.65

[Zie ook **aantekeningen 84.58, 84.60, 84.61, 84.63 en 84.64.**] Er was eens een autorisatiewizard ... De eerste versie is ca. 20 jaar geleden gemaakt, ca. 10 jaar geleden dankzij èn door jou opgevolgd door de tweede versie.

Om allerlei redenen is het tijd voor de derde versie. Daarover zijn wij het tijdens onze bijeenkomst van eergisteren grondig eens geworden. Tòch?! Onder de noemer van een proef staat het ons in elk geval vrij voorbereidingen ervoor te treffen.

De gebruikers van de wizard zijn aanvragers. Een aanvrager kan met de wizard voor een rechtbankmedewerker de passende bevoegdheden voor toegang tot resp. gebruik van digitale middelen aangeven. Voorts staat met de wizard de feitelijk toegekende (lees ook: geautoriseerde, te weten door leidinggevende functionaris van de medewerker in kwestie) autorisatie geregistreerd.

Ook de tweede versie van de zgn autorisatiewizard mikt nog op een enkele rechtbank resp. haar medewerkers als beheerdomein. Voor de derde versie schiet

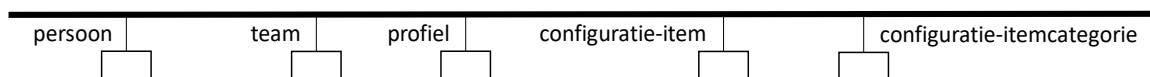
uitbreiding van beheerdomein tot de gehele Rechtspraakorganisatie echter nog tekort. Aangezien de Rechtspraakorganisatie streeft naar zgn digitale toegankelijkheid van rechtspraak als procesgang, moet autorisatiebeheer berekend – gaan – zijn op de maatschappelijke schaal van digitale vernetwerking. Want als rechtzoekende kan in beginsel iederéén, rechten als betrokkene volgens AVG zelfs nog daargelaten, in aanmerking komen voor toegankelijkheid met autorisatie van dien.

Ik heb eerder een summiere aanzet geschetst volgens het idee van verhouding, nota bene zo algemeen mogelijk verondersteld. Een verhouding kent deelnemers in respectievelijke hoedanigheden volgens de verhouding die als relevant geldt voor afstemming van hun respectievelijke gedragingen. Het gedrag door elke deelnemer in de voor haar/hem geldige verhoudingshoedanigheid kan onderhevig zijn aan dáárvoor geldende informele tot en met formele ‘regels.’ Autorisatie mbt digitale middelen is zo beschouwd niets bijzonders. Dat betreft óók ‘gewoon’ een kwestie van het regelen van verhoudingen met gedragsmogelijkheden en -beperkingen voor deelnemers volgens (verhoudings)hoedanigheden.

Vooraf voor digitalisering kan zulke veralgemenisering voordelen opleveren. Er zijn – veel – minder middelen nodig en ze zijn flexibeler. Er is eveneens een soort standaardisatie mee gevestigd. Zonder verschil in middelen lost de opgave van – het vestigen van – samenhang ertussen als het ware op. Zo mag van een algemene verhoudingenopzet – zoals bedoeld onder de noemer van hoedanighedenplatform; voor een model zie [Situatieve hoedanigheden van deelnemers aan maatschappelijk \(informatie\)verkeer](#) – worden verwacht dat in één moeite door is voorzien in het verband tussen autorisatie en wat er verder allemaal volgens verhoudingen geldt. Dat moet uiteraard nog wel terdege worden nagegaan ...

In hoeverre dat ontwerp van een zgn hoedanighedenplatform in elk geval dekt wat de autorisatiewizard thans biedt, vergt met voorrang duidelijkheid over de begrippen die aan de wizardversie nr 2 ten grondslag liggen in termen van belangen en gebruik(en). Daarvoor doet de, zeg maar, technische opzet er – dus – niet toe. Wat hier volgt, is wat ik uit demonstratie(s) van plus toelichting(en) op de huidige autorisatiewizard door jou meen te kunnen opmaken als begrippen- annex betekenissenmodel ervan. Daarmee zit ik stellig her en der verkeerd. Verbeter me ajb! Want, natuurlijk, wat de huidige versie ‘doet’ en waarvoor jij de rest van de proefgroep enthousiast gekregen hebt, eindelijk, moet de volgende versie op z’n minst ‘doen.’

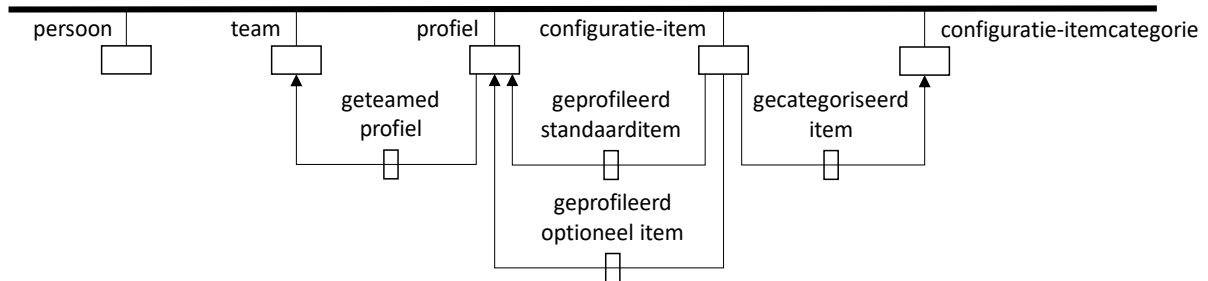
Als modelleermethode ga ik verder met Metapatroon (en nummer de figuren dóór). Dat een model altijd een beperking kent wat bereik van geldigheid betreft, komt met een horizon(lijn) tot uitdrukking. Welke begrippen ‘binnen’ dat bereik als basisbegrippen gelden, zijn dan meteen ‘onder’ de horizon geplaatst. Wat ik aan basisbegrippen van/voor de huidige autorisatiewizard meen te herkennen, toont figuur 5.

figuur 5

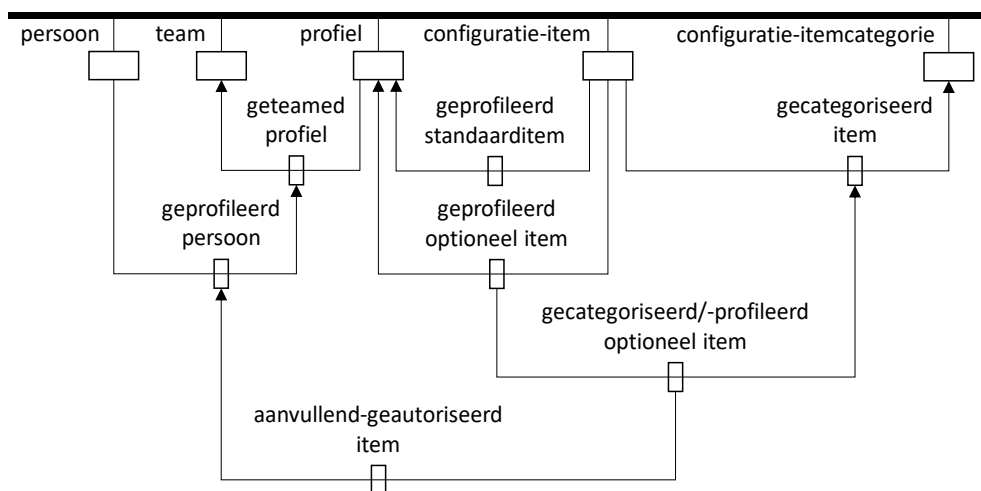
Aan een team kunnen profielen toegewezen zijn. Een profiel kan configuratie-items bevatten tot gebruik waarvan iedereen bevoegd is aan wie dat profiel is toegekend:

standaard. Daarnaast kunnen configuratie-items tot een profiel behoren waarmee de bedoelde standaard items per persoon met dat profiel al dan niet worden aangevuld: optioneel. Om die aanvulling overzichtelijker te maken zijn de configuratie-items ingedeeld naar categorieën zoals proces, applicatie en webapplicatie. In figuur 6 zijn zulke relaties toegevoegd.

figuur 6

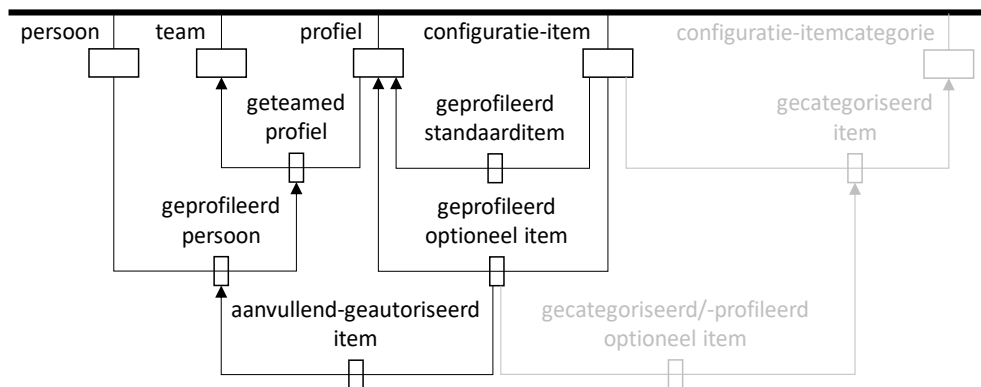
De toewijzing van autorisatie aan een persoon gebeurt door allereerst de persoon in kwestie aan een geteamed profiel te koppelen. Daarmee is die persoon bevoegd tot gebruik van alle geprofileerde standaarditems die tot dat profiel behoren. Vervolgens, zie figuur 7, kan de aanvrager voor die persoon per categorie aangeven over welke geprofileerde optionele configuratie-items z/hij aanvullend kan beschikken.

figuur 7

De categorisering van configuratie-items enz. dient slechts overzichtelijker toekenning door de aanvrager aan een persoon. Dat is voor belangbaarheid van géén ... belang. Wat ordening van de voornaamste begrippen betreft laat zich figuur 7 daarom enigszins vereenvoudigen, zie figuur 8.

Mijn vraag luidt nu: Wat klopt er als begripsmatig model van de huidige autorisatiewizard niet aan figuur 8? Lukt het om dat schriftelijk aan te geven? Of zit ik er nog zó naast, dat vèrdere demonstratie en toelichting nodig zijn?

figuur 8

84.66

Erasmus is in Rotterdam geboren. Hij is echter geen Nederlander in een of meer van de huidige, klopt, altijd maar meervoud, betekenissen van die aanduiding. Dat blijkt zeker uit de biografie **Erasmus, dwarsdenker** (De Bezige Bij, 2021) door Sandra Langereis. In Rotterdam heeft hij vanaf zeer jonge leeftijd al helemaal nooit meer gewoond. Hij schrijft Latijn.

Maar de aanduiding als “dwarsdenker” vind ik niet passen. Erasmus beschouw ik als humanist in de zin van besef van wisselwerking tussen verhoudingen en deelnemers eraan; een verhouding is – pas – evenwichtig, indien deelnemers bijdragen eraan resp. aandelen eruit opbouwend verdeeld weten. Dat vergt de nodige, maar géén absolute, individuele vrijheid.

Daar wil een zgn heerser in de waan van absolute macht inderdaad niets van weten. Zo iemand wijst Erasmus’ emancipatorische oriëntatie zelfs prompt af als poging tot gezagsonderminning. In het denken van Erasmus is een bedreigde heerser eens niet geïnteresseerd; z/hij meent onmiddellijk te kunnen oordelen dat Erasmus dwars ligt, dwz voortzetting van eenzijdige verhoudingspraktijk hindert.

Voor iedereen die de (over)heersende verdeling eenzijdig vindt, de meeste mensen in Erasmus’ tijd dus, is Erasmus uiteraard géén dwarsdenker enzovoort.

Erasmus worstelt met de feitelijk onmogelijke opgave om juist mensen met macht over verhoudingen van ook hun voordelen van evenwichtiger verdeling te overtuigen. Hij weet dat vervanging van het ene door het andere absolutisme niet helpt, integendeel. Daardoor blijven evenwichtige verhoudingen immers onbereikbaar(der). Aan dat erasmiaanse inzicht blijkt nog steeds schrijnend gebrek. Hmm, projecteer ik op Erasmus wat ik als mijn worsteling ervaar? In elk geval ben ik óók in Rotterdam geboren. :-)

Mijn indruk is dat Langereis vooral een cultuurgeschiedenis biedt. Leerzaam. Over zoiets als de persoonlijkheid van Erasmus waagt zij echter nauwelijks uitspraken te doen. Zij volgt de schrijversloopbaan van Erasmus. De hoeveelheid schrijfwerk met daarvoor benodigd tekstkritisch onderzoek die Erasmus nota bene zònder vaste woon- en verblijfplaats verricht, is zelfs onvoorstelbaar. Hij heeft het toch maar voor elkaar gekregen. Enige speculatie over zijn motieven, ook hoe ze in de loop der tijd wijzigen, acht ik dan gerechtvaardigd. Dat is bij gebrek aan daarvoor relevant bronmateriaal uiteraard nog eens èxtra moeilijk. En op een roman mikt Langereis niet.

Wat ik voorstel als dia-enneadische dynamiek biedt m.i. een referentiekader voor

o.a. tekst- annex tekenkritiek. Stellig interpreteer ik Langereis' verslag van Erasmus' onderzoek vooringenomen met dat kader. Zo stel ik mij voorts voor, dat ook Erasmus er met zoveel woorden vanuit gaat dat, zoals mijn semiotische hoofdstelling luidt, elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. Daar past wantrouwen over latere tekstversies bij. Wie een andere boodschap kwijt wil, kan een tekst dienovereenkomstig aanpassen om van het eerder daarmee gevestigde gezag te profiteren. Wie het, zeg maar, oorspronkelijke 'verzoek' met een teken optimaal wil kunnen duiden, moet als bronmateriaal dus het oorspronkelijke teken benutten, of bij gebrek daaraan tekens waarvan redelijkerwijs kan worden aangenomen dat ze nog het meest overeenkomen met zo'n bron. Als ik Langereis goed begrijp, benadrukt Erasmus dat hij de vorm van boodschap zo oorspronkelijk mogelijk probeert te (her)stellen en daarmee niets over de inhoud zegt. Ik kan mij niet voorstellen, dat hij dat ook zo ... denkt. Hoe dan ook is mijn idee dat vorm en inhoud principieel onmogelijk uit elkaar zijn te houden. Wie de boodschap anders stelt, wordt daarom onvermijdelijk ook inhoudelijk voor boodschapper aangezien. Wie meent absolute macht te hebben, of erop uit is die te verwerven, staat überhaupt niet open voor een andersluidende, evenwichtige(r) verhoudingen bevorderende, boodschap. Erasmus geeft het voorbeeld, dat elke absolutistische poging tot opbouwende verandering altijd faalt. Hoewel de kans met een evenwichtig bedoelde boodschap zeer gering is, bestaat daarmee tenminste wel een kans.

84.67

Ik kan kennelijk niets doen tegen voortdurend gebrek aan allereerst maar eens deugdelijk verklaringskader. Ditmaal valt mij dat gebrek op bij Mariska Kret. In **Hoe pupillen soms klikken** (in: **NRC Handelsblad**, 26 maart 2022, katern **Wetenschap**, pp. 10-11) doet Hendrik Spiering, nee, hij weet evenmin beter, verslag van een vraaggesprek met de "hoogleraar cognitieve psychologie."

Het is inderdaad maar de vraag in hoeverre een verslaggever-van-dienst antwoorden begrijpt resp. enigszins betrouwbaar doorgeeft. Maar als lezer moet ik het ermee doen, dat er staat dat volgens Kret

emoties [...] lichamelijke toestanden [zijn], veranderingen in je lichaam op wat er in je omgeving gebeurt. [...] Er is een intense wisselwerking met cognitie.

Volgens de enneade zit het anders. (Zoiets als) een emotie verschilt niet van cognitie, maar is door-en-door cognitief. Ook een emotie is een interpretant (Peirce) en geldt op z'n enneadisch nader beschouwd als configuratie van focus, motief en begrip. Een interpretant leidt het subject in kwestie tot gedrag, het resultaat waarvan pas (!) o.a. een veranderde lichamelijke toestand kan zijn. Dat gedragsresultaat neemt het subject – altijd vooringenomen volgens ook weer een interpretant (lees ook: motivationeel begrip) – waar en via dat teken (eigenlijk: tekendynamiek) is het resultaat dáárvan een volgende interpretant, enzovoort. Ja, er is wisselwerking, maar die verloopt als het ware cyclisch [dia-enneadisch](#) volgens telkens drie momenten/dimensies. Nogmaals, emotie verschilt niet van het interpretantmoment, maar is gewoon een geval ervan. De uitdrukking van een zgn emotie is 'natuurlijk' niet die emotie zelf, maar – wat kan dienen als – een teken als gedragsresultaat volgens die emotie.

De intrasubjectieve dynamiek loopt over in intersubjectieve dynamiek met behoud van het cyclische verloop volgens het dia-enneadische schema. **Nota bene àlles dat waarneem-/interpreteerbaar is, heeft tekenpotentieel.** Het is daarom

helemaal niet verrassend dat ook “pupillen soms klikken” als onderdeel van een teken. Zucht, ditmaal is het dus Kret die meent dat ze iets bijzonders ontdekt, en de verslaggever schrijft het domweg op. Hoezo, wetenschap?! Kret gaat het beslist nader onderzoeken. Volgens een algemener kader (lees ook: theorie e.d.) is er niets bijzonders aan. Over teken gesproken, dat wil de vermeende ontdekker stellig niet horen. Tja, het omvattende(r) kader à la enneade is wat uitgebreider, maar daardoor per saldo juist niet (!) ingewikkelder omdat allerlei verschijnselen ermee wèl zowel eenduidig als samenhangend verklaarbaar zijn. Voor de zoveelste keer, gelet op gevestigde zgn wetenschappelijke vakgebieden wijst de enneade op opheffing van grenzen ertussen ten gunste van evenwichtige(r) verhoudingen met/voor ruim(er) bereik. Wie zich belangrijk waant op een gebied(je), verzet zich blijkbaar prompt, en doorgaans zelfs met een volstrekt onbenullig beroep op wetenschappelijkheid, tegen verruiming en daarvoor onmisbare openheid.

Verderop in het artikel spreekt Kret weliswaar van “emoties uiten,” maar lijkt het m.i. abusievelijk in vereenzelviging met de uitdrukking ervan te blijven zoeken. Inderdaad,

[s]ommige mensen luisteren vrij slecht naar hun lichaam.

Verbetering moet er echter mee beginnen om onderscheid te erkennen tussen wàt je hoort (teken) en wàt je ervan begrijpt ter gedragsbepaling (interpretant). Het blijft overigens moeilijk. :-)

Klopt, begripsmatig beschikt een subject slechts over – verwevenheid van – interpretanten. De beide andere triadische (Peirce) resp. enneadische (door mij ontleend aan Peirce’s triade) momenten kan een subject onontkoombaar dus eveneens slechts kènnen als ... interpretanten. Een subject moet ze er als andersoortig noodzakelijkerwijs bijdenken, en vervolgens netzo principieel vóóronderstellen, om zijn begrip alweer wat omvattender te ... begrijpen. Aan een interpretant op zichzèlf heeft een subject immers niets, zo leert pragmatisme. Kret lijkt dan weer niet, dan weer wel onderscheid te maken. En wanneer zij dat doet, gebeurt het hoogstens twee- ipv à la Peirce met zijn triade en zo door naar de enneade drieledig.

Ook “spiegelen” komt ter sprake. Volgens Kret

[heeft] emoties spiegell[en] een groot effect op de sociale samenhang. Het schept vertrouwen[.]

Wat mij betreft, over emotie gesproken, wenst een deelnemer onderling vertrouwen en brengt dat tot uitdrukking. Naar mijn idee is èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid. Indien een andere deelnemer dat vertrouwensverzoek wil beantwoorden, moet z/hij dat op haar/zijn beurt voldoende duidelijk voor de ene deelnemer tot uitdrukking brengen, te weten met wat altijd óók een verzoek tot inschikkelijkheid is. Hoe evenwichtiger de verhouding is waarop deelnemers mikken, des te aannemelijker lijkt het om te verwachten dat hun resp. tekens ertoe op elkaar – kunnen – lijken, dus wellicht inclusief “de grootte van de pupil.” Ik zou zeggen dat het fameuze “spiegelen” achterwege blijft, naarmate minstens één van de deelnemers sterk(er) machtsverschil als door haar/hem òngewenst ervaart. Kret komt niet verder dan omfloerst ... uitgedrukte erkenning ervan dat

[we het] bij negatieve uitingen [...] nog niet heel goed [weten].

Dat gaat zònder omvattend(er) verklaringskader voor nauwkeuriger begrippendifferentiatie ook nooit gebeuren.

84.68

Hoe lang ga ik door om van zulke artikelen iets te vinden èn aan mijn oordeel ook nog eens een aantekening te wijden? Kan jij redelijk volgen wat ik ervan vind? Ik ben overigens al zo ver – hopeloos? – het maar te laten zitten om de hoogleraar in kwestie m.i. vruchtbare verruiming van verklaringskader te suggereren.

De moeite van onderhavige aantekening vind ik echter zeker de moeite waard geweest, allereerst – en uitsluitend :-) – voor mijzelf omdat ik zodoende op de beknopte formulering ben gekomen: àlles waarneembare heeft tekenpotentieel. Dat geldt dus samen met, netzo beknopt uitgedrukt: èlk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid. In de woorden van Koos Koets, “Jemig de pemig.” Maar Koos is helaas geen hoogleraar.

84.69

Zit er nog een antwoord in op mijn emailbericht van enkele weken geleden? Intussen heb ik op de FS-website gelezen over Termennetwerk van Digitaal Netwerk Erfgoed met SKOS (Simple Knowledge Organization System) als door Forum Standaardisatie – dus algemener – aangemerkte standaard. Naar aanleiding daarvan, vooruit, waag ik voor de zoveelste keer ongevraagd en als zodanig ajb, hoop doet leven, des te dringender te verwelkomen advies.

Met SKOS laat zich zoiets als een omvattender thesaurus samenstellen uit verspreid opgestelde verwijzingskaders. Zo'n opzet is uiteraard allang niets nieuws meer. Dat hoeft natuurlijk ook niet, integendeel, indien dat nuttig is en blijft. Maar intussen lijkt helaas niemand zich ervan bewust dat er begripsmatig onverminderd de veronderstelling van logisch atomisme aan ten grondslag ligt. Daarom geldt apartheid per zgn SKOS-concept, met vervolgens pas de mogelijkheid om relaties ertussen te vestigen.

Logisch atomisme? Je kunt niets te maken willen hebben met wat als filosofie klinkt, of dat ook is. Je zou er dan noodlottig aan voorbij gaan, dat je niet om een grondslag heen komt. Ofwel, het telt wèlke grondslag je benut. De nog gangbare grondslag voor wat o.a. als conceptuele modellering bekend staat, is niet berekend op stelselmatige betekenisvariëteit. Of vind jij van wèl? Dan moet je dat kunnen verklaren, met èchte argumenten. Kom maar op!

Oh ja, qua begripsmatige apartheid is er niets specifiek SKOS-sigs aan een SKOS-concept. Er is onder die noemer slechts een manier van weergave ervan voorgesteld, zeg maar syntactisch. Daarom is er onderscheidend aan SKOS wel beschouwd niets semantisch en al helemáál niets pragmatisch. Onder die noemer(s) komen 'we' er dus niet verder mee. Of, omdat jij het daar niet mee eens bent, ga je mij terecht wijzen met argumenten vóór thans gangbare modelleermethoden?

Je zult mij vermoedelijk nog steeds niet – willen :-) – begrijpen, als ik opmerk dat de opzet à la (meta)thesaurus vanwege die grondslag slechts beperkt nut heeft. Ik ben er helemaal vóór om het relevante bereik van classificeren stelselmatig te beschouwen. De stelselmatig geldige betekenisverschillen inclusief samenhang ertussen krijgen we er echter niet, herstel, nooit eenduidig mee geordend. Dat vergt een àndere grondslag, kwalitatief ànders, te weten wèg van principiële apartheid van begrippen. Daarentegen moet èlk begrip zelfs principieel betrekkelijk zijn aangenomen. En dat beginsel geldt voor Metapatroon (waarmee dan, wees gerust,

in één moeite door als, wiskundig uitgedrukt, grensgeval óók de ‘simpele’ opzet volgens SKOS kan worden gedekt).

Wie volhoudt dat semantiek op stelselschaal uitputtend gediend kan zijn met een aanpak/opzet volgens traditionele (meta)thesaurus, waarvoor SKOS overigens slechts één van beschikbare syntactische voorzieningen biedt, vergist zich dus ernstig. Als je dat van mij weigert aan te nemen, zou je om – eindelijk – te beginnen kunnen toegeven aan twijfel over de heersende apartheidspraktijk van digitalisering mbt semantiek. Rara, waarom mislukken grootschaliger gerichte digitaliseringsprojecten, zijn zgn affaires onvermijdelijk? Dat gebeurt volgens het betrekkelijkheidsbeginsel voorspelbaar zodra tot in detail (!) betekenisverschillen ipv -overeenkomsten samenhangend voorrang verdienen, maar kortzichtig alsmaar ... niet krijgen.

Moeilijk? Ja, dat is een àndere zienswijze en zo door naar praktisch principieel gewijzigde opzet. Nee, er is nog steeds niets gebeurd aan verspreiding van dat stelselmatig noodzakelijke paradigma. Ja, ik begrijp dat zo’n paradigma ònbegrijpelijk is voor wie er een oordeel over velt volgens het beperktere, m.i. dus vanwege stelselbereik van digitale voorzieningen voor informatieverkeer achterhaalde paradigma. Als je meent dat jij het niet zèlf – waarom eigenlijk niet? – hoeft te begrijpen, ja, moet je ter evaluatie iemand inschakelen die bereid is het heersende apartheidsparadigma in elk geval niet voor absoluut geldig te houden. Ja, zulke mensen zijn èrg dun gezaaid (wat overigens kenmerkend is voor het allervroegste stadium van welke paradigkawissel dan ook), maar dat zou juist aansporing moeten zijn er èxtra ijverig na(a)r te zoeken. Wie vertrouw je wèl om je kop uit het zand te trekken? Ik geloof niet dat je het van de FS-leden kan hebben. Of vind het comfortabel om ‘m er nog verder in te steken?

Naar je spoedigste antwoord blijf ik uitkijken.

84.70

[Zie **aantekening 84.69.**] Inclusief afschrift van eerder verstuurd emailbericht, [zie daarvoor **aantekening 84.54.**] de zoveelste variatie(s) op hetzelfde thema.

84.71

Ik heb geleerd er weinig van te verwachten, maar op dringend aanraden van de vriend die mij ooit als paranimf bijstond stuur ik, vooruit, met eraan voorafgaand tevens afschrift van mijn berichtje aan hem, aan u tòch zelfs graag de aantekening door die ik schreef nav het onlangs in **NRC Handelsblad** verschenen vraaggesprek met u. Ik heb mijn aantekening òngewijzigd gelaten. Ik besef dat u zich beledigd kunt gaan voelen, maar mijn bedoeling is integendeel om u via enige kritiek daadwerkelijk te voorzien van een opbouwende suggestie voor een véél verbindender grondslag. Ik hoop dat u daarvoor waardering opbrengt. Naar mijn idee kunt u met zo’n grondslag door-de-vakdisciplines-heen veel relevanter onderzoek tevens veel gestructureerder ondernemen.

Laat u mij aub weten, als u er prijs op stelt dat ik u verder help.

84.72

Dank je zeer voor je – verdere – uitleg en daarmee aanwijzingen voor verbeterde pogingen tot overzichtelijke modellering van de voornaamste begrippen volgens de huidige autorisatiewizard (versie 2).

Ja, ik ben het uiteraard met je eens dat wat jij aanvullend noemt, “belangrijke concepten” zijn. Mag ik jouw “vraag [...] of je [...] de workflow binnen de wizard [...]”

wil/moet modelleren” desondanks als retorisch bedoeld opvatten? Je voelde ‘m
blijkbaar al aankomen :-) Ik geef er inderdaad de voorkeur aan, voor zover ik jou
begrijp, althans, om “de machtigingen/rollen in de wizard zelf” en dat blijkbaar
meerdere “verzoeken” – zijn dat dan evenzovele aanvragen? – tot een als het ware
gebundeld(e) autorisatie(voorstel kunnen leiden, in elk geval voorlopig niet, zeg
maar, apàrt in het model te tonen. (Want) wat mij betreft is de wizard op zijn beurt
ook, met alle respect, zoals dat heet, gewoon een zgn configuratie-item. Behorend
tot (een) profiel(en) laat zich m.i. dus tevens toekenning van autorisatie vóór de
wizard mèt de wizard faciliteren. Gebeurt dat trouwens ook?

Ik voeg er twee beschouwingen over informatiekundig ontwerpen aan toe. Wederom
kan ik me voorstellen, dat jullie er niet op zitten te wachten. Vooruit, gun mij die ...
ruimte. Tegelijk, aarzel ajb niet mij erop aan te spreken.

De eerste ontwerpoverweging betreft het veronderstelde bereik. Ik verval ermee in
herhaling, maar de noodzaak tot resp. kans met verruiming van bereik kan volgens
mij niet genoeg benadrukt zijn. Als beheerdomein dat de eerste versie van de
autorisatiewizard moest (be)dienen, gold een enkele rechtbank. Jij hebt dat met de
tweede versie uitgebreid (en ik hoor het graag weer, als ik me vergis). Het gaat nog
steeds om medewerkers van één rechtbank, maar met voorbereiding van toekenning
van autorisatie die versie 2 mogelijk maakt, kunnen die medewerkers ook bevoegd
worden verklaard voor gebruik van, zeg maar, landelijk-Rechtspraakorganisatorische
digitale middelen/voorzieningen als zgn configuratie-items. Nota bene, die beperking
tot medewerkers ligt niet zozeer aan de opzet van versie 2, maar veeleer aan
hardnekkig onvermogen tot coördinatie en samenwerking zelfs – of vooral? – binnen
de Rechtspraakorganisatie. Oh ja, verder kan met versie 2 eveneens reeds
willekeurig-wat als configuratie-item opgenomen zijn; dat het niet gebeurt, is iets
ànders (lees wederom: onbenullige eigenwijsheid) en beslist evenmin door de opzet
belemmerd. Hoe dan ook is voor autorisatiebeheer door de Rechtspraakorganisatie
aan iets volledig ànders zeker géén behoefte, wèl aan een vervolg op versie 2.
Nogmaals, daarom vinden ‘we’ dat versie 3 er moet komen. Maar dáárvoor houd ik
in elk geval voorlopig een omgekeerde veronderstelling over bereik vol. Neem dat
bereik, en daarmee het dienovereenkomstig beheerdomein, eens àllesomvattend.
Dat kost ontwerpend vrijwel niets. En stèl dat het lukt, dan zijn belang-, bruik-,
ontwikkel- en beheerbaarheid uiteraard in allerlei opzichten ook samenhangend
beter verzekerd. Dat is dus de moeite waard, al helemaal voor de
Rechtspraakorganisatie die onder de noemer van digitale toegankelijkheid
rechtspraktijk (informatie)verkeer feitelijk terecht positioneert als
integraal/integrerend aspect van maatschappelijk (informatie)verkeer. Intussen moet
versie 3 uiteraard minstens doen wat versie 2 biedt, zodat ontwerp grondig begrip
van de opzet van versie 2 vergt.

Mijn tweede bereiksmatige opmerking pleit niet voor verruiming, maar juist voor een
soort vernauwing. Hmm, wie heeft, ooit verplichte stof in de Nederlandse les, de
regels voor redkundige ontleding onthouden? De autorisatiewizard vind ik bij uitstek
een geval van een onderwerp dat tegelijk lijdend voorwerp van zichzelf kan zijn. Dat
klinkt inderdaad onbegrijpelijk. Ik zal het wel niet duidelijker maken door er het
overgeleverde verhaal over de barbier van Sevilla bij te halen. De man maakt
reclame met de mededeling dat hij alle mannen scheert die zichzelf niet scheren.
Dat lokt de vraag uit wie hèm dan scheert. De paradox verdwijnt door die
mededeling te wijzigen overeenkomstig de praktijk, te weten dat de barbier wèl

zichzelf scheert. Dat lijkt een uitzondering, maar is het gelet op de werkzaamheid van scheren niet. Ik wil maar zeggen dat er voor de ene barbier geen andere barbier nodig is; dat kan de ene barbier zelf af. Terwijl logici hun hoofd erover blijven breken, is scheren gewoon zowel een wederkerend als niet-wederkerend werkwoord, klaar. Vervolgens kan ik wijzen op verband tussen verruiming van verkeersschaal en vernauwing volgens zelfbetrekking. Hoe ruimer de verkeersschaal, des te waarschijnlijker de mogelijkheden voor en kansen met zelfbetrekking. Bijvoorbeeld, zodra een winkel een klant het 'werk' laat doen van het opstellen van een bestelling, is die klant daarvoor niet langer – vooral – het lijdend voorwerp van een winkelmedewerker, maar handelt zelf als medewerker in de redekundige zin van onderwerp met autorisatie van dien. Er blijven weliswaar medewerkers, voortaan intern genoemd, maar het werkt met – de mogelijkheid van – een stelsel voor digitaal informatieverkeer in gemeenschappelijk gebruik averechts om voor hen in autorisatiebeheer te voorzien – met een ... voorziening – apart van dat beheer voor 'externe' medewerkers.

De kwaliteit van autorisatiebeheer is mede sterk bepalend voor de mate van informatiebeveiliging. De zelfbetrokkingsrelatie wijst à la barbier van Sevilla nauwkeurig aan wat vooral geborgd moet zijn en blijven, opdat hij iedereen kan – blijven – scheren. Dat is dat hij zichzelf scheert, dwz door niemand anders kan worden geschoren. Tja, het is ... logisch dat hij die voorwaarde niet op zijn uithangbord vermeldt. Jij gaf al aan versie 2 in elk geval veiliger te willen hebben. Op z'n barbiers moet dus vooral (!) de autorisatie van het autoriseren optimaal beveiligd zijn, zeg ook maar wederkerend. Wanneer het verdere autoriseren, maw niet-wederkerend, met dezelfde waarborg is omgeven, is dat bijgevolg optimaal beveiligd. Daarvoor zou ik graag meteen verder gaan dan "nadere uitleg [van] de workflow binnen de wizard." Wat vind jij van een verkennend gesprek met Martijn Houtman over informatiebeveiliging op stelselschaal in het algemeen? Voor de zgn informatieronde inclusief autorisatiebeheer ervan en zo door naar – een proefopstelling voor – het zgn hoedanighedenplatform heeft hij reeds allerlei beveiligingsvoorzieningen getroffen. Wat jij ervan vindt, helpt zeker verder. Zoals het ook helpt, wanneer Martijn jouw uitleg van de wizard krijgt. Maar laten we dan meteen met de gehele proefgroep afspreken, zo groot is 'ie niet. Het belang van informatiebeveiliging op stelselschaal verdient ook alle(r) aandacht. En, klopt, trefpunt Den Haag is voor ons wel zo eenvoudig. :-)

Inmiddels heb ik het dus over beveiliging. Nee, afdwalen is dat niet, integendeel. Allereerst het middel voor autorisatiebeheer moet beveiligd zijn, omdat met beheerde autorisatietoekenningen resp. -onthoudingen het betekenissenaspect van informatiebeveiliging passend geregeld moet zijn. (Ook) dat aspect vergt met verruiming van bereik van – digitale facilitering van – informatieverkeer een variabelere oriëntatie. Hoe ik dat voorstel, probeer ik hier alvast inleidend te verklaren. Daarvoor helpt het volgens mij om zoiets als de geschiedenis van digitalisering voor bedrijf en bestuur na te gaan. Dat begon, toegegeven, hier zéér ruw geschetst, met steeds een apart computerprogramma; de informatie (lees ook: data) die zo'n programma moest verwerken werd telkens als onderdeel ervan (mee)geleverd. Groeiend besef dat dezelfde informatie voor – verwerking door – meerdere programma's relevant kon zijn, leidde tot ontkoppeling met enerzijds een, zeg maar even, database, anderzijds de verschillende programma's die selectief informatie 'uit' de database verwerkten en resulterende informatie er weer 'in' doen.

Dat onderscheid tussen data en proces (lees ook: computerprogramma) is nog steeds geldig. Een specifiek middel/voorziening is dan feitelijk niet het een of het ander, maar een bepaalde combinatie. Maar autorisaties voor beheerdomeinen met elk beperkt (verkeers)bereik zijn vaak nog steeds vooral procesmatig aangegeven. Dat komt doordat vooralsnog interne medewerkers als gebruikers gelden met informatie die niet hunzelf betreft. Er bestaat geen aanleiding resp. noodzaak om betekenisvol volgens informatie in een nog beperkte informatieverzameling (lees dus ook maar: database) onderscheid te maken, terwijl dat volgens overgeleverde – ook nog interne – functiescheiding procesmatig wel zo kan zijn. Typerend :-) voor exclusieve aandacht voor zulke procesmatige functiescheiding mbt autorisatie zijn inderdaad “de machtigingen/rollen in de wizard zelf, bijvoorbeeld aanvrager, accordeerder en verwerker” zoals jij ze aangeeft. Er zou een combinatie met informatiematige functiescheiding aan de orde zijn, bijvoorbeeld wanneer iemand als “aanvrager” slechts aanvragen kan doen voor “personen” als medewerkers van een bepaald “team.” En daar hebben we het weer. Naarmate het bereik – als beheerdomein – toeneemt, moet nadrukkelijker en zelfs met voorrang rekening gehouden zijn met informatie als insteek voor toekenning van autorisatie. Maar op haar beurt kan informatie niet exclusief als criterium voor autorisatie gelden. Een stelselmatige opzet met nodige en voldoende waarborgen voor het betekenisaspect van informatiebeveiliging moet zijn bemeten op het voldoende gedetailleerd instellen van combinaties van data en proces. Wie dat effect van schaalverruiming mist, blijft strikt procesmatige autorisatie abusievelijk normatief aanhouden. Mis!

Wordt vervolgd. Dankzij bevestiging van “het model [in figuur 8 als] een goede afspiegeling van de [huidige] wizard wat betreft profielen,” is het tijd voor overwegingen volgens zelfs radicaal verruimd bereik.

[Zie ook aantekeningen 84.58, 84.60, 84.61, 84.63, 84.64 en 84.65.]

84.73

Terloops de paradox van de barbier van Sevilla laten oplossen, dat is mooi meegenomen. Dat lijkt een paradox voor wie niet (h)erkent dat er gewoon twee situaties zijn. Want wat hetzelfde werkwoord lijkt, in dit geval “scheren,” is het niet. In de ene situatie past de reflexieve variant, en dus niet de niet-reflexieve variant. In de andere situatie is het precies andersom (en dat maakt beide situaties eenduidig begrijpelijk als verschillend; er is dus niets onoplosbaars aan, integendeel). Of mis ik iets? Geeuw, zo’n vermeende paradox laat zich uitdrukken met elk werkwoord dat zowel reflexief als niet-reflexief bruikbaar is.

84.74

Via paranimf kom ik even terug op paradigma. Het gaat natuurlijk niet lukken, nooit, om iemand een ander paradigma zelfs maar te laten overwegen, zolang z/hij domweg geen weet heeft, of uit berekening voorgeeft niet te hebben, van de principiële onmogelijkheid van overwegingen en zo door naar daadwerkelijke gedragingen zonder ‘een’ paradigma.